

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 80 (82)

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2021

YEARBOOK

2021

ГОДИНА 12
БРОЈ 17

VOLUME XII
NO 17

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2021
YEARBOOK
2021

ГОДИНА 12
БР. 17

VOLUME XII
NO 17

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

ГОДИШЕН ЗБОРНИК ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

За издавачот:

вонр. проф. Драгана Кузмановска

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев

проф. д-р Лилјана Колева-Гудева

вонр. проф. Драгана Кузмановска

проф. д-р Луси Караниколова -Чочоровска

проф. д-р Светлана Јакимовска

проф. д-р Ева Горѓиевска

Редакциски одбор

- проф. д-р Ралф Хајмрат – Универзитет од Малта, Малта
проф. д-р Неџати Демир – Универзитет од Гази, Турција
проф. д-р Ридван Џанин – Универзитет од Едрене, Турција
проф. д-р Стана Смиљковиќ – Универзитет од Ниш, Србија
проф. д-р Тан Ван Тон Та – Универзитет Париз Ест, Франција
проф. д-р Карин Руке Бритен – Универзитет Париз 7 - Дени Дидро, Франција
проф. д-р Роналд Шејфер – Универзитет од Пенсилванија, САД
проф. д-р Кристина Кона – Хеленски Американски Универзитет, Грција
проф. д-р Златко Крамариќ – Универзитет Јосип Јурај Штросмаер, Хрватска
проф. д-р Борјана Просев-Оливер – Универзитет во Загреб, Хрватска
проф. д-р Татјана Гуришиќ-Бекановиќ – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
проф. д-р Рајка Глушица – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
доц. д-р Марија Тодорова – Баптистички Универзитет од Хонг Конг, Кина
доц. д-р Зоран Поповски – Институт за образование на Хонг Конг, Кина
проф. д-р Елена Андонова – Универзитет „Неофит Рилски“, Бугарија
м-р Диана Мистреану – Универзитет од Луксембург, Луксембург
проф. д-р Зузана Буракова – Универзитет „Павол Јозев Сафарик“, Словачка
доц. д-р Наташа Поповиќ – Универзитет во Нови Сад, Србија

проф. д-р Светлана Јакимовска, проф. д-р Луси Караниколова-Чочоровска,
проф. д-р Ева Горѓиевска, проф. д-р Махмут Челик,
проф. д-р Јованка Денкова, проф. д-р Даринка Маролова, Доц. д-р Весна Коцева,
виш лектор м-р Снежана Кирова, Доц. д-р Наталија Поп-Зариева,
лектор д-р Надица Негриевска, виш лектор д-р Марија Крстева

Главен уредник

проф. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

проф. д-р Ева Горѓиевска

Јазично уредување

Лилјана Јовановска

(македонски јазик)

виш лектор м-р Биљана Иванова, виш лектор м-р Крсте Илиев,

виш лектор м-р Драган Донеv

(англиски јазик)

Техничко уредување

Сања Гацов

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ -Штип

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ 10-А п. факс 201, 2000 Штип

Република Северна Македонија

YEARBOOK FACULTY OF PHILOLOGY

For the publisher:

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Editorial board

Prof. Blazo Boev, PhD

Prof. Liljana Koleva-Gudeva, PhD

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Editorial staff

Prof. Ralf Heimrath, PhD— University of Malta, Malta

Prof. Necati Demir, PhD— University of Gazi, Turkey

Prof. Ridvan Canım, PhD— University of Edrene, Turkey

Prof. Stana Smiljkovic, PhD— University of Nis, Serbia

Prof. Thanh-Vân Ton-That, PhD— University Paris Est, France

Prof. Karine Rouquet-Brutin PhD— University Paris 7 – Denis Diderot, France

Prof. Ronald Shafer PhD— University of Pennsylvania, USA

Prof. Christina Kona, PhD— Hellenic American University, Greece

Prof. Zlatko Kramaric, PhD— University Josip Juraj Strosmaer, Croatia

Prof. Borjana Prosev – Oliver, PhD— University of Zagreb, Croatia

Prof. Tatjana Gurisik- Bekanovic, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Prof. Rajka Glusica, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Ass. Prof. Marija Todorova, PhD— Baptist University of Hong Kong, China

Ass. Prof. Zoran Popovski, PhD— Institute of education, Hong Kong, China

Prof. Elena Andonova, PhD— University Neofit Rilski, Bulgaria

Diana Mistreanu, MA— University of Luxemburg, Luxemburg

Prof. Zuzana Barakova, PhD— University Pavol Joseph Safarik, Slovakia

Ass. Prof. Natasa Popovik, PhD— University of Novi Sad, Serbia

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD, Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD,
Prof. Eva Gjorgjievska, PhD, Prof. Mahmut Celik, PhD, Prof. Jovanka Denkova, PhD,
Prof. Darinka Marolova, PhD, Ass. Prof. Vesna Koceva, PhD,
lecturer Snezana Kirova, MA, Ass. Prof. Natalija Pop-Zarieva, PhD,
lecturer Nadica Negrievska, PhD, lecturer Marija Krsteva, PhD

Editor in chief

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Managing editor

Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Language editor

Liljana Jovanovska

(Macedonian language)

lecturer Biljana Ivanova, MA, lecturer Krste Iliev, MA, lecturer Dragan Donev, MA

(English language)

Technical editor

Sanja Gacov

Address of editorial office

Goce Delchev University

Faculty of Philology

Krste Misirkov b.b., PO box 201

2000 Stip, Republic of North Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

Јазик

Марија Тодорова

КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА НА ГЛАСОВНИТЕ СИСТЕМИ НА
ШПАНСКИОТ И НА ИТАЛИЈАНСКИОТ ЈАЗИК

Marija Todorova

CONTRASTIVE ANALYSIS OF THE VOWEL SYSTEMS
OF SPANISH AND ITALIAN .....

9

Надица Негриевска

СИНТАКСИЧКО-СЕМАНТИЧКИ ФУНКЦИИ НА ПРЕДЛОГОТ
SU И НЕГОВИТЕ МОЖНИ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Nadica Negrievska

SYNTAX AND SEMANTICS FUNCTIONS OF THE PREPOSITION SU
AND ITS POSSIBLE EQUIVALENTS IN MACEDONIAN LANGUAGE .....

15

Марија Леонтиќ, Севинч Ѓулшен

ТУРЦИЗМИТЕ ВО „РЕЧНИКОТ НА СИНОНИМИ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК“
ОД ТОЛЕ БЕЛЧЕВ И СНЕЖАНА ВЕНОВСКА-АНТЕВСКА

Marija Leontik, Sevinç Gülşen

TURKISH LEXICAL BORROWINGS IN THE “DICTIONARY OF SYNONIMS
OF THE MACEDONIAN LANGUAGE“ BY TOLE BELCEV AND

SNEZANA VENOVSKA-ANTEVSKA..... 25

Ѓзим Хафери, Билјана Ивановска

НОВИ ЗБОРОВИ ВО ЈАЗИКОТ ВО ВРЕМЕ НА КОРОНА ПАНДЕМИЈА

Gzim Xhaferri, Biljana Ivanovska

NEW WORDS IN THE LEXICON DURING CORONA PANDEMIC .....

43

Надица Негриевска

ПРЕГЛЕД НА НАЈЧЕСТИТЕ ЛАЖНИ ПАРОВИ МЕЃУ
ИТАЛИЈАНСКИОТ И ШПАНСКИОТ ЈАЗИК

Nadica Negrievska

OVERVIEW OF THE MOST COMMON FALSE PAIRS BETWEEN
ITALIAN AND SPANISH LANGUAGE.....

53

Книжевност

Kristina Kostova, Marija Krsteva, Dragan Donev

ARCHETYPAL LITERARY CRITICISM APPLIED ON J.K. ROWLING'S
HARRY POTTER BOOK SERIES, WITH A FOCUS ON

NORTHROP FRYE'S VIEWS .....

63

Natalija Pop Zarieva, Kristina Kostova, Marija Krsteva

REPRESENTATION OF FEMME FATALES IN GOTHIC AND ROMANTIC
WRITINGS AT THE END OF THE 18TH CENTURY .....

73

Славчо Ковилоски

ПРЕКРАСНИОТ УМ НА МИТРА РИСТОВА, БИСЕРОТ НА
МАКЕДОНСКАТА НАРОДНА КНИЖЕВНОСТ ОД XIX ВЕК

Slavcho Koviloski

THE WONDERFUL MIND OF MITRA RISTOVA, THE PEARL
OF MACEDONIAN NATIONAL LITERATURE FROM THE CENTURY 83

Ева Ѓорѓиевска

ARS COMBINATORIA КАКО ПОСТСТРУКТУРАЛИСТИЧКА ПОСТАПКА
ВО РОМАНОТ ЗАМОКОТ НА ВКРСТЕНИТЕ СУДБИНИ ОД ИТАЛО КАЛВИНО

Eva Gjorgjievska

ARS COMBINATORIA AS A POST-STRUCTURAL PROCEDURE IN THE
NOVEL THE CASTLE OF CROSSED DESTINIES BY ITALO CALVINO 93

Методика

Neda Radosavlevikj

STUDENTS' ATTITUDES AND PREFERENCES TO ONLINE TEACHING
DURING THE PANDEMIC COVID -19 PERIOD

(A STUDY CONDUCTED AT SEEU)..... 103

Преведување

Светлана Јакимовска

ПРИДОНЕСОТ НА ФУНКЦИОНАЛИСТИЧКИТЕ ТЕОРИИ ВО
РАЗВОЈОТ НА СОВРЕМЕНАТА ТРАДУКТОЛОШКА МИСЛА

Svetlana Jakimovska

CONTRIBUTION OF FUNCTIONALIST THEORIES TO THE DEVELOPMENT
OF CONTEMPORARY TRADUCTOLOGY 123

Драган Донеv, Наталија Поп Зариева, Кристина Костова

УЛОГАТА НА ПРЕВОДОТ ВО ГЛОБАЛИЗИРАНИОТ СВЕТ ВО
ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА И ИНФОДЕМИЈА

Dragan Donev, Natalija Pop Zarieva, Kristina Kostova

THE ROLE OF TRANSLATION IN THE GLOBALIZED WORLD
DURING PANDEMIC AND INFODEMIC 133

Прагматика

Стефан Трајчев, Билјана Ивановска

ВНАТРЕШНИ И НАДВОРЕШНИ МОДИФИКАЦИИ НА
ГОВОРНИОТ ЧИН ИЗВИНУВАЊЕ

Stefan Trajchev, Biljana Ivanovska

INTERNAL AND EXTERNAL MODIFICATIONS OF
THE SPEECH ACT APOLOGY 141

Билјана Ивановска, Гзим Цафери

ЗНАЧЕЊЕ НА МОДАЛНИТЕ ЧЕСТИЧКИ ОД ПЕРСПЕКТИВА НА
ТЕОРИЈАТА ЗА ГОВОРНИ ЧИНОВИ

Biljana Ivanovska, Gzim Xhaferri

THE IMPORTANCE OF MODAL PARTICLES FROM PERSPECTIVE

OF THE THEORY OF SPEECH ACTS 151

Прикази

Ева Ѓорѓиевска

ОСВРТ КОН „ПРАГМАТИЧКИ ИСТРАЖУВАЊА“

ОД МАРИЈА КУСЕВСКА И БИЛЈАНА ИВАНОВСКА

Eva Gjorgjievska

REVIEW OF THE BOOK "RESEARCH IN PRAGMATICS"

BY MARIJA KUSEVSKA AND BILJANA IVANOVSKA 163

Јазик

КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА НА ВОКАЛНИТЕ СИСТЕМИ НА ШПАНСКИОТ И НА ИТАЛИЈАНСКИОТ ЈАЗИК

Марија Тодорова¹

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
marija.todorova@ugd.edu.mk

Апстракт: Во овој труд се дава преглед на вокалните системи на шпанскиот и италијанскиот јазик и се прави контрастивна анализа на истите, се презентираат разликите во изговорот на самогласките и најчестите фонетски интерференции помеѓу шпанските и италијанските вокали. За потребите на овој труд се прави теоретско истражување на стручна литература од оваа област, со цел да се утврдат разликите од фонолошки аспект кои постојат помеѓу двата јазика, т.е. дали звукот одговара на буквата, дали фонемите се долги или кратки, кои се разликите во однос на артикулацијата на гласовите, односно местото и начинот на образување на гласовите итн. Сето тоа претставува голем предизвик за учениците при совладувањето на изговорот, во процесот на учење на странските јазици.

Клучни зборови: *шпански, италијански, интерференции, вокали, изговор*

CONTRASTIVE ANALYSIS OF THE VOWEL SYSTEMS OF SPANISH AND ITALIAN

Marija Todorova¹

¹Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
marija.todorova@ugd.edu.mk

Abstract: This paper provides an overview of the vowel systems of Spanish and Italian and, by conducting a contrastive analysis, it presents the differences in the vowel pronunciation and the most common phonological interferences between Spanish and Italian vowels. For the purposes of this paper, we have conducted a theoretical review of scientific literature in the field, in order to determine the phonological differences between the two languages, i.e. whether the sounds correspond to the letters, whether the vowel phonemes are long or short, what are the differences in terms of the vowel articulation, i.e. the place and the manner of articulation, etc. In the process of learning these two foreign languages, students find mastering a good pronunciation to be a great challenge.

Key words: *Spanish, Italian, interferences, vowels, pronunciation*

Вовед

Гласовните системи на јазиците се состојат од гласови и за секој од нив постои посебен знак, т.е. буква. Фонетиката е затворена научна дисциплина која го проучува образувањето и изговорот на гласовите, т.е. ги изучува јазичните единици – гласовите и нивните варијанти и ја проучува конкретната реализација на гласот. Единица на фонетиката е фонот, односно гласот (Јанушева, 2017: 22). Фонологијата пак, е научна дисциплина што се занимава со проучување на гласовното рамниште на јазикот, но од гледна точка на функцијата на гласовните единици во гласовната низа. Единица на фонологијата е фонемата¹ (Јанушева, 2017: 23). Двете дисциплини се занимаваат со проучување на гласовите, но од различен аспект. Комбинирајќи ги различните звуци на јазикот, произведуваме зборови и реченици. За да се пренесе јасна порака и да не дојде до недоразбирање при комуникацијата на странски јазик, исклучително важно е да се има добар изговор. Изговорот се однесува на гласовите што ние ги произведуваме за да создадеме значење. Кога се изучуваат странски јазици, вообичаено некои фонеме се изговараат различно од тоа како би биле изговорени од родените говорници. Тоа се случува поради разликите од фонолошки аспект кои постојат помеѓу двата јазици.

Шпанскиот и италијанскиот јазик потекнуваат од иста група, романската група на јазици заедно со францускиот, португалскиот и каталонскиот. Поради тоа, постојат многу сличности, но и разлики помеѓу двата јазици кои тешко можат да се воочат. Во продолжение се дава преглед на вокалните системи на шпанскиот и на италијанскиот јазик и се презентираат фонолошките разлики кои постојат помеѓу шпанските и италијанските вокали.

Вокалните системи на шпанскиот и на италијанскиот јазик

Вокалниот систем на шпанскиот јазик се состои од 5 самогласки (вокали), од кои, два се затворени /i/ и /u/, два се полузатворени /e/ и /o/, и еден е отворен /a/. Во однос на тоа каде се наоѓа јазикот при нивното образување, т.е. во однос на неговото хоризонтално движење, можат да се издвојат два предни вокала /i/ и /e/, еден среден /a/ и два задни /u/ и /o/. Во однос на позицијата на усните /u/ и /o/ се заокружени вокали, а /i/, /e/ и /a/ не се (Тодорова, 2020: 346). За разлика од шпанскиот, вокалниот систем на италијанскиот јазик се состои од 7 самогласки (вокали), /a/ /i/ /u/ /e/ /ε/ /o/ и /ɔ/. Овие вокали соодветствуваат на 5 букви: а, и, у, е, о, но буквите „е“ и „о“ имаат два изговора: отворен (/ε/ и /ɔ/) и затворен (/e/ и /o/) (Ивановска-Наскова, 2018: 25). Важно е да се истакне дека оваа диференцијација се среќава само во централна Италија, т.е. на север и на југ не постои разлика во изговорот на овие вокали. Во однос на хоризонталното

¹ Фонемата е најмала единица во јазикот што сама по себе, нема самостојно значење. Само со здружување, фонемите создаваат поголеми единици што имаат сопствено значење (морфеми, зборови). Фонемата е функционална единица со дистинктивна, смислоразликувачка функција, односно служи за разликување на значењето на поголемите единици од себе. (Јанушева, 2017: 23)

движење на јазикот, постојат предни вокали /ε/, /e/ и /i:/, задни /o/, /ɔ/ и /u/ и еден среден вокал /a/. Во однос на висината, јазикот може да биде прилепен за долниот дел од устата, како кај нискиот и најотворен вокал /a/, да биде поставен на средина како при изговорот на средните вокали: /e/ /ε/ /o/ и /ɔ/ или, пак, да биде високо издигнат како при артикулацијата на високите вокали /i/ и /u/. Во однос на позицијата на усните при артикулацијата на вокалите, /u/ /o/ и /ɔ/ се викаат уште и заокружени вокали или уснени (лабијални) вокали (Ивановска-Наскова, 2018: 25).

Самогласките во шпанскиот јазик се делат на силни или полни (шпан. fuertes) и слаби или полусамогласки, т.е. полувокали (шпан. débiles). Во силни самогласки спаѓаат: А, Е, О, а во слаби: I, U. Групата составена од две различни самогласки кои формираат дел од слог, се нарекува дифтонг. Дифтонг може да се образува од силна и слаба: **aire**, **peine**, **aula**; од слаба и силна: **haciendo**, **novio**; и од две слаби самогласки: **ciudad**, **cuidado** итн. Две силни самогласки не може да формираат дифтонг, тие формираат два посебни слога, како на пример во аџео (a-é-re-o) (Тодорова, 2020: 346). Во шпанскиот јазик постојат вкупно 14 дифтонзи: ei - **peine**; ai - **aire**; oi - **boina**; eu - **Europa**; au - **aula**; ou - **Lourdes**; ia - **historia**; ie - **tiene**; io - **colegio**; iu - **ciudad**; ua - **agua**; ue - **aeropuerto**; ui - **cuidado** и uo - **cuota** (González Hermoso, Cuenot, Sánchez Alfaro (1999: 17). Исто така, постојат и групи од три самогласки кои се изговараат одеднаш и тие се нарекуваат трифтонзи. Трифтонг е група од една силна самогласка помеѓу две слаби: **buey**, **Paraguay**. Во шпанскиот јазик постојат 4 трифтонзи: uei - **buey**; iai - **cambiáis**, iei - **estudiéis** и uai - **actuáis** (Тодорова, 2020: 346). Постојат и други комбинации на дифтонзи и трифтонзи, но тие се среќаваат само во некои од дијалектите на шпанскиот јазик.

Во италијанскиот јазик има две фонеме, /j/ блиска до вокалот /i/ и /w/ блиска до вокалот /u/, кои се нарекуваат полусогласки или полуконсонанти. Карактеристично за нив е тоа што се многу пократки од вокалите и наликуваат на гласови меѓу вокал и консонант. Тие не можат да стојат самостојно, т.е. секогаш се јавуваат заедно со друг вокал. Групата составена од два гласа, т.е. од полусогласка и од полн вокал се нарекува дифтонг (Ивановска-Наскова, 2018: 28). Може да се образуваат вкупно 8 дифтонзи во кои првиот глас е полусогласка: /ja/, /je/ или /jε/, /jo/ или /jɔ/, /ju/, /wa/, /we/ или /wε/, /wi/, /wɔ/ или /wo/. Во продолжение се наведени неколку примери за дифтонзи од овој тип: **bianco**→ ['bjanko]; **pietra**→ ['pjɛtra]; **ampio**→ ['ampjo]; **fiume**→ ['fjume]; **guarda**→ ['gwarda]; **guerra**→ ['gwerra]; **guida**→ ['gwida]; **uovo**→ ['wɔvo]. Како во шпанскиот, така и во италијанскиот јазик, дифтонзи може да се формираат и со силни или полни и слаби или полусамогласки, т.е. полувокали: /ai/, /ei/ или /ɛi/, /oi/ или /ɔi/, /ui/, /au/, /eu/ или /ɛu/. Во продолжение неколку примери за дифтонзи во кои вториот член е полусамогласка: **mai**→ ['mai]; **lei**→ ['lei]; **poi**→ ['pɔi]; **cui**→ ['kui]; **autonomo**→ [au'tɔnomo]; **europeo**→ [euro'pɛo] (Ивановска-Наскова, 2018: 28). Што се однесува до трифтонзите, тие можат да се јават во следните комбинации на фонеме (Ивановска-Наскова, 2018: 29):

	трифтонг	пример
/j/ + вокал + полусамогласка	/jei/ /jai/	miei→ ['mjei] copiai→ [ko'pjai]
/w/ + вокал + полусамогласка	/wɔi/ /wai/	suoi→ ['swɔi] guai→ ['gwai]
/j/ + /w/ + вокал	/jwɔ/	aiuola→ [a'jwɔla]

Фонолошки разлики

Од фонолошки аспект, една од основните разлики кои постојат помеѓу шпанскиот и италијанскиот јазик е тоа што петвокалниот систем којшто е карактеристичен генерално и за двата јазика, во италијанскиот јазик, зборуван во централна Италија, попрецизно во регионот Тоскана, е заменет со систем од седум вокали во кој се разликуваат отворен (/ɛ/ и /ɔ/) и затворен (/e/ и /o/) изговор на „e“ и „o“ во нагласени слогови. Оваа појава е најкарактеристична за тосканскиот говор додека во остатокот од земјата постои тенденција кон неутрализирање на истата. Ова значи дека и покрај тоа што вокалниот систем на шпанскиот јазик не одговара на вокалниот систем застапен во тосканскиот говор, сепак може да се поистоветува со петвокалниот систем кој се користи во италијанскиот јазик зборуван во другите делови на Италија.

Втората разлика се однесува на квантитетот (должината) на самогласките, односно на квантитативното нагласување на самогласките. Времетраењето на нивниот изговор во зависност од позицијата во слогот може да биде долго и кратко. Наспроти релативната краткост на шпанските самогласки без оглед на нивната позиција во слогот, во италијанскиот јазик нагласените самогласки во слободен слог се изговараат со мало издолжување, кое иако е речиси незабележително, сепак претставува еден од карактеристичните елементи за ритмичноста и интонацијата на италијанскиот јазик. Ова значи дека, за разлика од шпанскиот, во италијанскиот јазик постои вокално продолжување, т.е. алтернација на долгите и кратките самогласки што всушност се разликува од елементите на шпанската прозодија. Така, говорителите на италијанскиот јазик имаат тенденција да ја пренесат оваа карактеристика од својот мајчин или првиот странски јазик (италијанскиот) на меѓујазикот, односно да ги издолжуваат самогласките додека зборуваат на шпански јазик.

Друга клучна разлика помеѓу италијанскиот и шпанскиот јазик е тоа што во италијанскиот јазик речиси сите зборови завршуваат на самогласка, со исклучок на некои еднословни зборови, а тоа најчесто се предлози (per, in) и на некои странски зборови т.е. интернационализми (quiz, bar, sport, film). Карактеристично за шпанскиот јазик пак, е тоа што речиси и не постојат зборови кои започнуваат на согласката *s*. Имено, пред зборовите кои започнуваат на согласката *s* следена од друга согласка се додава *e*: *estudiante*, *español*, *esperanza*, *estupendo*, *escalera* итн.

Друга важна карактеристика што треба да се спомене е тоа што во италијанскиот јазик постои голема тенденција кон групирање и акумулација на три или повеќе самогласки. Оваа појава најчесто се среќава во присвојни придавки како на пр. *miei, tuoi, suoi*, во глаголски форми како *ruoi, tuoio* или во именки како *guaiò, aiuola*. Често се среќаваат уште посложени вокални групи со повеќе од 4 самогласки како на пример, именката *cuoiaio*. Оваа појава не е карактеристична за шпанскиот јазик и затоа би можело да претставува голем проблем за шпанските говорители на италијанскиот јазик. Најмногу потешкотии можат да произлезат конкретно при артикулацијата на зборови, во кои се среќава низата гласови *k + w + i + самогласка* како на пример: (шп.) *inquietud* - [iŋkje'tuð], (шп.) *quien* - ['kjen]. Може да се забележи дека „и“ не се изговара. Спротивно на ова, во италијанскиот јазик зборови составени од оваа низа би се изговориле на следниот начин: (итал.) *quiete* – ['kwjete], (итал.) *colloquio* – [kol'lokwjo] итн.

Елизијата и апокопата се исто така многу важни елементи, карактеристични за италијанскиот јазик, но во шпанскиот јазик, елизијата воопшто не постои, а апокопата се среќава многу ретко и тоа само во одредени случаи. Елизија е испуштање ненагласен вокал на крајот на еден збор пред друг збор што почнува на вокал, со цел да се спречи формирање хијати (Ивановска-Наскова, 2018: 37). Во пишувањето елизијата во италијанскиот јазик се обележува со апостроф. Таа најчесто се јавува во следните случаи: со формите за еднина на определениот член (*l'uomo – lo + uomo, l'azione – la + azione*); со формите за еднина за неопределен член за женски род (*un'amica – una + amica*); со показната придавка *quello* (*quell'amica*) и со придавката *bello* (*bell'idea*); со *santo* и *santa* (*Sant'Anna, Sant'Andrea*); во некои фразеолошки изрази и еднословни зборови од кои најчесто со предлогот *di* (Ивановска-Наскова, 2018: 38). За разлика од елизијата, апокопата е изоставање на еден глас или слог на крајот од зборот, иако наредниот збор не мора да почнува на самогласка. Губењето на гласот или слогот најчесто не се обележува во пишувањето, како што е случај со елизијата. Оваа појава најчесто се среќава: со неопределениот член *uno* и со непределените придавки со *uno* (*alcuno, nessuno, ciascuno*); со именките *signore, dottore, professore* итн.; со придавките *bello* и *santo* пред именки пред кои се користат членовите *il* и *un*; со прашалната замена *quale* пред *essere* итн. (Ивановска-Наскова, 2018: 38).

Заклучок

Во процесот на учење на странски јазици, учениците се исправени пред предизвикот да го совладаат правилно изговорот на целниот јазик, без притоа да користат елементи од мајчиниот јазик или првиот странски јазик, што претставува голем проблем посебно ако јазиците се доста блиски или потекнуваат од иста група, како што е случајот со шпанскиот и италијанскиот јазик. Двојазичните личности имаат способност да трансферираат знаења и

вештини при усвојувањето на целниот јазик. Степенот на трансфер помеѓу јазиците зависи од јазичната блискост, т.е. од влијанието што произлегува од сличностите и разликите помеѓу целниот јазик и јазикот што е претходно усвоен. (Odlin, 1989: 27). Трансферот или јазичната интерференција може да се јави на елементи како од областа на морфологијата и синтаксата, од одредени области од речникот, така и од областа на фонетиката и фонетскиот систем. Според Лекова, фонетската интерференција предизвикува неправилно изговарање на фонетски звуци во вториот јазик поради различни фонетски структури во мајчиниот јазик или првиот странски јазик. Тоа значи дека поради разликите што постојат помеѓу двата јазика, говорителот погрешно изговара некои од зборовите на странскиот јазик (Lekova, 2010: 321). Од гореизнесеното може да се заклучи дека постојат многу сличности, но и разлики помеѓу двата јазика. Од фонолошки аспект, во трудот се ограничуваме на анализа и споредување на вокалните системи на шпанскиот и на италијанскиот јазик, споредување само на вокалните фонемите, истакнувајќи ги најкарактеристичните фонолошки разлики кои постојат помеѓу двата јазика. Досегашната пракса во наставата, покажала дека учениците се соочуваат со проблеми точно поради фонолошките разлики кои постојат помеѓу овие два јазика. Најчести грешки кои можат да се забележат кај учениците се: замени или групирање на фонемите, обезвучување на гласовите, неправилна употреба на акцентот, изменета прозодија, издолжување или кратење на самогласките, асимилација на фонемите и др. Јазичната блискост може да биде меч со две острици поради честите фонетски интерференции и затоа треба да се посвети доволно време на часовите за да се објаснат клучните фонолошките разлики со цел полесно да се надминат потешкотиите со кои се соочуваат учениците при усвојувањето на целниот јазик и да се намали бројот на грешки како резултат на негативната интерференција.

Користена литература:

- [1] Ивановска-Наскова, Р. (2018). *Вовед во граматаката на италијанскиот јазик*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“.
- [2] Јанушева, В. (2017). *Стандарден македонски јазик*. Битола: Универзитет „Св. Климент Охридски“, Педагошки факултет.
- [3] Тодорова, М., Продановска-Попоска, В. (2020). *Гласовните системи на шпанскиот и на англискиот јазик*. Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип: Зборник на трудови/Петта меѓународна научна конференција ФИЛКО филологија, култура и образование 5(5), pp. 345–350.
- [4] González Hermoso, A., Cuenot, J. R. y Sánchez Alfaro, M. (1999). *Curso práctico: Gramática de español lengua extranjera*. Edelsa Grupo Didascalía, S.A.
- [5] Lekova, B. (2010). *Language Interference and Methods of its Overcoming in Foreign Teaching*. Trakia Journal of Sciences. 8 (3), 320-324.
- [6] Odlin, T. (1989). *Language Transfer: Cross-linguistic influence in language learning*. New York: Cambridge University Press.

СИНТАКСИЧКО-СЕМАНТИЧКИ ФУНКЦИИ НА ПРЕДЛОГОТ *SU* И НЕГОВИТЕ МОЖНИ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Надица Негриевска¹

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
nadica.markoska@ugd.edu.mk

Апстракт: Семантиката на предлозите, која е наш предмет на истражување во овој труд, ќе ја анализираме врз основа на релациите кои ги воспоставуваат предлозите со другите зборови во реченицата. Значењето е многу комплексно и тешко за дефинирање бидејќи неговото проучување вклучува повеќе фактори и дисциплини. Многу често еден збор може да се употреби со значење кое е различно од она основното и притоа добива ново, поинакво кое се нарекува фигуративно или преносно. Предлозите најчесто се јавуваат со своето примарно значење кое е просторно, а по пат на метафора добиваат ново, изделено значење.

Во нашиот труд ќе направиме една детална анализа на предлошките конструкции кои се состојат од предлогот *si* и именски збор и ги изразуваат истите синтаксички и семантички функции што некогаш ги изразувале падежите со предлози или без нив во латинскиот јазик. Притоа, ќе се обидеме да ги најдеме сите можни еквиваленти во македонскиот јазик преку еден контрастивен пристап.

Клучни зборови: *функции, предлошки конструкции, контрастивна анализа, еквиваленти, италијански јазик, македонски јазик.*

SYNTAX AND SEMANTICS FUNCTIONS OF THE PREPOSITION *SU* AND ITS POSSIBLE EQUIVALENTS IN MACEDONIAN LANGUAGE

Nadica Negrievska¹

¹Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Stip
nadica.markoska@ugd.edu.mk

Abstract: The semantics of prepositions, the subject of our research in this paper, will be analyzed based on the relations that the prepositions establish with other words in the sentence. The meaning is very complex and difficult to define because its study involves many factors and disciplines. Very often a word can be used with a meaning that is different from the basic one and thereto it acquires a new, different one which is called figurative or metaphorical. The prepositions usually are presented with their primary meaning which is spatial, and by means of metaphor they acquire a new, separate meaning.

In our paper we will make a detailed analysis of the prepositional constructions consisting of the italian preposition *su* and a noun phrase, which indicate the same syntactic and semantic functions that once expressed the cases with or without prepositions in latin. In addition, we will try to find all possible equivalents in macedonian language by applying contrastive analysis approach.

Keywords: *functions, prepositional constructions, contrastive analysis, equivalents, italian language, macedonian language.*

Вовед

Предлогот *su* е единствениот од простите или едноставни предлози кој не е вистински предлог во права смисла на зборот затоа што се јавува и со значење на прилог за место. Разликувањето на неговите две функции е многу едноставно. Кога формата *su* стои пред именка во тој случај станува збор за функција на предлог (1), а кога е употребена самостојно има функција на прилог, како во вториот пример (Сенсини, 2003: 372):

- (1) Il merlo si è posato *su* un ramo. = Косот застана *на* една гранка.
 (2) Il pescatore ha tirato *su* un luccio. = Рибарот извлече *нагоре* една штука.

1. Просторна функција

Просторната функција е една од основните функции со кои се јавува овој предлог. Предлошките конструкции кои го содржат предлогот *su* можат да означат мирување, статична положба или движење кон некое место.

1.1. Предлошки конструкции за означување статична положба

Предлогот *su* се јавува во предлошки конструкции за место на кое или во кое се реализира мирување, а во чиј состав може да стојат именки кои означуваат разни предмети (примери 1, 2, 3, 4), делови од куќа (пример 5), некои географски поими (пример 7), телевизиски и радиоканали (пример 8), печатени медиуми (пример 9), превозни средства (пример 6) и др.:

Италијански јазик	Македонски јазик
(1) La pentola è <i>sul</i> fornello.	Тенџерето е <i>на/врз</i> ринглата.
(2) Trovai mia madre distesa <i>sul</i> letto con la testa sorretta da due guanciali.	Ја најдов мајка ми испружена <i>на</i> креветот со главата потпрена на две перници.
(3) Così, da bambino sedevo per ore e ore <i>sui</i> gradini di casa...	Така, како дете седев со часови <i>на</i> куќните скали...
(4) <i>Sulla</i> pedana di legno, spostata anch'essa in un angolo, un solitario suonatore di chitarra acustica stava sistemando gli amplificatori...	<i>На</i> дрвениот подиум, и тој поместен во еден агол, еден осамен свирач на акустична гитара ги местеше засилувачите...
(5) <i>Sulla</i> parete della mia camera ci sono molti quadri.	<i>На/врз</i> ѕидот од мојата соба има многу слики.

(6) Ho lasciato l'ombrello <i>sull'</i> autobus e credo che non lo ritroverò.	Го оставив чадорот <i>во</i> автобус и мислам дека нема да го најдам.
(7) Londra è <i>sul</i> Tamigi.	Лондон е <i>на</i> Темза.
(8) Stasera c'è un bellissimo film <i>su</i> Rai 1.	Вечерва има прекрасен филм <i>на</i> Раи 1.
(9) È vero che il prezzo della benzina è diminuito? Sì, l'ho letto <i>sul</i> giornale.	Навистина ли цената на бензинот е намалена? Да, прочитав за тоа <i>во</i> весник.

Македонски еквиваленти на овие италијански предлошки конструкции можат да бидат предлошките конструкции со предлозите *na*, *vrz* и *vo*. Со предлозите *na* и *vrz* се изразува непосредна просторна локализација на горната (примери од 1 до 4) или на вертикалната странична површина на локализаторот (пример 5). Покрај тоа, предлогот *na* се користи и со разни географски поими (пример 7) и со телевизиски канали (пример 8). Од друга страна, со именките кои означуваат некое превозно средство (пример 6) и печатен медиум (пример 9) соодветни македонски еквиваленти се предлошките конструкции со предлогот *vo* со кој се изразува непосредна просторна локализација во внатрешноста на локализаторот.

Предлогот *su* со просторно значење многу често е синоним на италијанскиот предлог *sopra*:

Италијански јазик	Македонски јазик
(10) Non ci sono nuvole <i>su/sopra</i> (di) noi.	Нема облаци <i>над</i> нас.
(11) <i>Sul/sopra</i> il lago si addensavano nuvole nere.	<i>Над</i> езерото се собраа црни облаци.

Предлогот *sopra* при глаголи што искажуваат мирување означува место или положба повисока од дадениот предмет. Во македонскиот јазик како можни еквиваленти со ова значење се јавуваат предлошките конструкции со предлогот *над*.

1.2. Предлошки конструкции за означување движење кон некое место

Кај предлошките конструкции воведени од глаголи кои означуваат некакво движење, самиот поим *движење* може да подразбира: движење од високо кон ниско (примери 12 и 13), движење кон некое место и запирање врз самото место (примери 14, 15 и 16) и правец на движење во значење на „појавување на некое место“ (примери 17, 18 и 19):

Италијански јазик	Македонски јазик
(12) Vent'anni fa l'alluvione <i>sulla</i> Toscana.	Пред дваесет години потопот <i>во</i> Тоскана.
(13) L'acqua scivolava <i>sui</i> tetti ricoperti di lamine di piombo...	Водата се лизгаше <i>по</i> покривите покриени со оловни плочи...
(14) Saliremo insieme <i>sulla</i> cima del monte.	Заедно ќе се качиме <i>на</i> врвот на планината.
(15) Hanno suonato: Piero è uscito <i>sul</i> balcone per vedere chi è.	Засвонеа: Пјеро излезе <i>на</i> балконот за да види кој е.

(16) ...presi un altro taxi e mi feci portare <i>sulla</i> Kärntnerstrasse...	...фатив друго такси и му кажав на возачот да ме однесе <i>на</i> Кертнерштресе...
(17) La nostra stanza dà <i>sul</i> mare.	Нашата соба гледа <i>на/кон/накај</i> морето.
(18) Le nostre stanze davano <i>su</i> un corridoio stretto.	Нашите соби гледаа <i>на/кон/накај</i> еден тесен ходник.
(19) Insediato in un albergo affacciato <i>sul</i> lago, vidi venire e andare tanta gente...	Бидејќи бевме сместени во хотел што гледаше <i>на</i> езерото, гледав како доаѓаат и си одат многу луѓе...

Во првите два примера како македонски еквивалентни конструкции можат да се јават предлошките конструкции со предлозите *во* и *по*. Во примерот (13) место предлогот *по* може да го употребиме како синоним и предлогот *на* и притоа значењето не би се променило.

Македонски еквиваленти на предлошките конструкции со кои се означува движење кон некое место и запирање на истото се предлошките конструкции со предлогот *на*. Во последните примери во кои се изразува правец на движење и појавување на дадено место, освен предлошките конструкции со предлогот *на*, како еквиваленти можат да се јават и оние со предлозите *кон* и *накај*.

2. Временска функција

Предлошките конструкции со предлогот *su* можат да ги изразат сите три вида значења карактеристични за временската функција: определено време, времетраење на глаголското дејство и возраст.

2.1. Предлошки конструкции за означување определено време

Предлогот *su* се јавува во предлошки конструкции за означување определено време со именки и именски изрази кои означуваат делови од денот или од годишните времиња (примери 1 и 2) и денови од неделата (пример 3). Со именките кои означуваат делови од денот овој предлог се употребува како синоним на неvistинските предлози *verso* и *circa* (околу) и изразува неопределена посредна временска локализација, додека со именките кои означуваат имиња на денови во неделата се употребува само со именката *notte* (ноќ) за да се прецизира дека станува збор за ноќта која му претходи на денот кој е наведен во предлошката конструкција (Radojević, 2014: 143):

Италијански јазик	Македонски јазик
(1) <i>Sul</i> mezzogiorno venne Michela.	<i>Околу/кон</i> пладне дојде Микела.
(2) <i>Sul</i> finire dell' estate, di solito comincia a piovere.	<i>Кон/околу</i> крајот на летото обично почнува да врне.
(3) Ha passato la notte <i>sul</i> venerdì nel cortile.	Ноќта <i>кон/спроти/спрема</i> петок (<i>меѓу/помеѓу</i> четврток и петок) ја поминав во дворот.

Како македонски еквиваленти на предлошките конструкции од примерите (1) и (2) можат да стојат предлошките конструкции со предлозите *околу* или *кон*. Овие два предлога во македонскиот јазик изразуваат временско значење – приближност. За предлошката конструкција во примерот (3) имаме повеќе можни еквиваленти во македонскиот јазик. Едната варијанта е со предлозите *кон*, *спрема* или *спроти* кои можат да обележат и време кога нешто се случува „непосредно пред нешто“. Во оваа служба предлогот *спрема* поретко се употребува од *спроти* во литературниот јазик (Димитровски, 1956: 55). Втората варијанта е со предлозите *меѓу* или *помеѓу* со кои во временска смисла се означува дека нешто станува во одредени граници. Овој еквивалент го ставивме во заграда затоа што во суштина повеќе одговара на следната италијанска предлошка конструкција: (3a) *Ha passato la notte tra il giovedì e il venerdì nel cortile*, која иако има исто значење со онаа во примерот (3), сепак овде се работи за поинаква структура, како и различен предлог.

2.2. Предлошки конструкции за означување времетраење на глаголското дејство

Предлогот *su* се јавува во италијанските предлошки конструкции со кои се изразува приближно траење на глаголското дејство. Се употребува како синоним на невестинските предлози *verso* и *circa* (околу):

Италијански јазик	Македонски јазик
(4) <i>Ho lavorato sulle tre ore.</i>	Работев <i>околу</i> три часа.
(5) <i>Starò via sui dieci gironi.</i>	Ќе бидам надвор <i>околу</i> десет дена.

Во македонскиот јазик временското траење на дејството со приближно значење може да се изрази единствено со предлошките конструкции со предлогот *околу*.

2.3. Предлошки конструкции за означување возраст

Со предлошките конструкции со предлогот *su* во италијанскиот јазик може да се изрази и приближната возраст на некоја личност, а истите се воведени од глаголи или именки:

Италијански јазик	Македонски јазик – предлошка конструкција	Македонски јазик – именска синтагма
(6) <i>È molto giovane: avrà sui venti anni.</i>	Многу е млад: треба да има <i>околу/накај</i> дваесет години.	Многу е млад: треба да има дваесетина години.
(7) <i>Alle sue spalle c'era un prete anziano, un uomo sui settant'anni...</i>	Зад неговиот грб стоеше еден стар свештеник, човек <i>на околу</i> седумдесет години...	
(8) <i>Ti ha cercato un uomo sulla cinquantina.</i>	Те побара еден господин <i>на/од околу</i> педесет години.	

Македонски еквивалентни предлошки конструкции на италијанските воведени од глагол се оние со предлозите *околу* или *накај* со кои исто така се изразува неопределена, приближна вредност. Во македонскиот јазик со вакво значење може да се употреби и именска синтагма составена од соодветен количествен определувач изведен од основните броеви со додавање на суфиксот *-ина* и именка. Во примерите (7) и (8) каде што предлошката синтагма е воведена од именка како еквивалент во македонскиот јазик се јавува предлошка конструкција со предлогот *околу* пред која задолжително мора да стои и некој од предлозите *на* или *од*. Станува збор за т.н. споеви од предлози, односно употреба на два (па и три) предлози пред дадена именка. Предлозите *на* и *од* во овие примери не се наложуваат во исказот со своето значење, туку само го нијансираат основното значење на предлогот зад нив, односно предлогот *околу*.

3. Квалитативна функција

Квалитативната функција се јавува кај предлогот *su* во оние предлошки конструкции со кои се означува начин или аргумент.

3.1. Предлошки конструкции за означување начин (*complemento di modo*)

Италијанските предлошки конструкции со предлогот *su* можат да означат и начин на вршење на дејството:

Италијански јазик	Македонски јазик
(1) Accetta solo lavori <i>su</i> ordinazione.	Прифаќа само работи <i>по</i> нарачка.
(2) È molto caro far confezionare abiti <i>su</i> misura.	Многу е скапо да се шијат фустани <i>по</i> мерка.
(3) Quel famoso chirurgo riceve solo <i>su</i> appuntamento.	Тој познат хирург прима само <i>на</i> закажано.

Македонски еквиваленти на горенаведените предлошки конструкции за означување начин се предлошките синтагми со предлозите *по* и *на*.

3.2. Предлошки конструкции за означување аргумент

За разлика од предлогот *di* кој се користи во многу италијански предлошки конструкции за означување тема, предлогот *su* се употребува помалку и неговата употреба многу ретко доведува до двосмисленост. Овој предлог многу јасно упатува на тоа дека се работи за предлошки конструкции за тема, па според тоа не се можни поинакви објаснувања на овие предлошки конструкции:

Италијански јазик	Македонски јазик
(4) Ho letto un libro <i>su</i> Giacomo Leopardi.	Прочитав една книга <i>за</i> Џакомо Леопарди.
(5) Sta facendo una ricerca <i>sulle</i> origini della lingua latina.	Прави едно истражување <i>за</i> потеклото на латинскиот јазик.

(6) ...ma in realtà c'erano ormai ben poche cose che i professori potessero insegnarmi <i>sulla musica</i> ...	...но навистина имаше малку работи кои професорите можеа да ме научат за музиката...
(7) ...che potevano dissertare all'infinito <i>sull'esatta angolazione della prima falange del dito mignolo</i> ...	...кои можеа учено да расправаат до бесвест за точниот агол на првиот зглоб на малиот прст...
(8) ...l'argomento di ogni conversazione verteva <i>sulla musica</i> .	...темата на секој разговор се вртеше <i>околу</i> музиката.

Во македонскиот јазик предлогот *za* се употребува во предлошки конструкции за да ја означи темата за која се размислува, се пишува или на друг начин се создава некое уметничко, научно или друго дело. Во последниот пример како еквивалент се јавува предлошката конструкција со предлогот *околу* кој изразува каузално значење (Димитровски, 1956: 37).

4. Квантитативна функција

Италијанските предлошки конструкции со предлогот *su* со кои се изразува квантитативната функција припаѓаат на следните видови значења: растојание, мерка, тежина, вредност, цена и распределба.

4.1. Предлошки конструкции за означување растојание

Предлогот *su* стои по глаголот *distare* (да бидеш оддалечен) и придавките од типот *lontano, distante* (оддалечен). Со овие предлошки конструкции се изразува приближна оддалеченост на поимот означен со именката на која се однесува. Во самата предлошка конструкција стои именка која означува мерна единица за простор. Пред или по овие предлошки конструкции може да има предлошка конструкција за означување на оддалечување или одвојување од некое место:

Италијански јазик	Македонски јазик – предлошка конструкција	Македонски јазик – именска синтагма
(1) Roma dista da qui <i>sui</i> venti-trenta km.	Рим е оддалечен од овде <i>околу</i> дваесет-триесет км.	Рим е оддалечен од овде дваесетина-триесет км.
(2) Il porto è distante <i>sui</i> 100 chilometri.	Пристаништето е оддалечено <i>околу</i> 100 км.	Пристаништето е оддалечено стотина километри.

Македонски еквиваленти на овие предлошки конструкции се конструкциите со предлогот *околу* со кој се изразува приближна оддалеченост. Исто така можни еквиваленти се и конструкциите без предлог во чиј состав стои соодветен количествен определувач изведен од основните броеви со додавање на суфиксот *-ина* со кој се означува приближна вредност.

4.2. Предлошки конструкции за означување мерка

Предлогот *su* во италијанските предлошки конструкции за изразување мерка може да стои по глаголот *misurare* (има мерка, димензија), по придавки или по именки. Со овие конструкции се означува апроксимативна вредност на поимот означен со именката на која се однесува:

Италијански јазик	Македонски јазик – предлошка конструкција	Македонски јазик – именска синтагма
(3) Il soggiorno misura <i>sui</i> 30 metri quadrati.	Дневната соба има <i>околу</i> 30 метри квадратни.	Дневната соба има триесетина метри квадратни.
(4) La pianta è alta <i>sui</i> 70 cm.	Растението е високо <i>околу</i> 70 см.	Растението е високо седумдесетина см.
(5) È arrivata una ragazza <i>sui</i> due metri.	Пристигна девојката <i>од околу</i> два метра.	

Македонски еквиваленти на италијанските конструкции со предлогот *su* за означување мерка се предлошките конструкции со предлогот *околу* со кој се означува приближна вредност. Во составот на предлошката конструкција задолжително стои некој броен количествен определувач и именка која означува мерна единица за простор. Како можни еквиваленти исто така можат да стојат и именските синтагми без предлог во чиј состав имаме количествен определувач изведен од основните броеви со додавање на суфиксот *-ина*. Кога италијанскиот предлог *su* е воведен од именка, како еквивалент во македонскиот јазик се јавува предлошка конструкција составена од два предлога – *од* и *околу*, а во составот на оваа конструкција исто така мора да стои некој броен определувач за количество и именка за означување мерна единица.

4.3. Предлошки конструкции за означување тежина

Со предлогот *su* во италијанскиот јазик може да се означи и приближна тежина на некоја личност или на некој предмет. Предлошките конструкции за означување тежина се воведени од глаголот *pesare* (тежи, тежок е) или некоја именка:

Италијански јазик	Македонски јазик – предлошка конструкција	Македонски јазик – именска синтагма
(6) Pesa <i>sui</i> cinquanta chili.	Тежи <i>околу</i> педесет кг.	Тежи педесетина кг.
(7) Portava una borsa <i>sui</i> 5 chili.	Носеше чанта <i>од околу</i> 5 кг.	

Кога италијанските предлошки конструкции стојат по глаголот *pesare* во македонскиот јазик како еквиваленти можат да бидат предлошките конструкции со предлогот *околу*, или именска синтагма во чиј состав задолжително има количествен определувач образуван од број и наставката *-ина*. Кога, пак, предлогот *su* е воведен од некоја именка, како што споменавме погоре, како можеен еквивалент за означување тежина исто така се јавува предлошка синтагма составена од два предлога – *од* и *околу*.

4.4. Предлошки конструкции за означување вредност и цена

Со предлошките конструкции со предлогот *su* во италијанскиот јазик може да сезначи и приближна вредност за проценка или приближна цена на поимот означен со именката на која се однесува. Ваквите конструкции можат да стојат по глаголи (најчесто глаголот *valere* „има вредност, вреди“ или *costare* „чини“) или по именки:

Италијански јазик	Македонски јазик
(8) Il suo patrimonio vale <i>sui</i> tre miliardi.	Неговото наследство вреди <i>околу</i> 3 милијарди.
(9) Il suo telefonino ha un valore <i>sui</i> cento euro.	Неговиот мобилен телефон има вредност <i>од околу</i> сто евра.
(10) Questo maglione costa <i>sulle</i> cinquanta euro.	Овој џемпер чини <i>околу</i> педесет евра.
(11) Io pensavo ad un costo <i>sui</i> 5 euro.	Мислев на цена <i>од околу</i> 5 евра.

Македонски еквиваленти на дадените италијански конструкции се предлошките конструкции со предлогот *околу* (примери 8 и 10) или предлошки конструкции со двојните предлози *од* и *околу* доколку се воведени од некоја именка (примери 9 и 11).

4.5. Предлошки конструкции за означување распределба

Предлогот *su* се јавува во оние италијански предлошки конструкции за распределба со кои се означува еден од елементите на некој пропорционален однос. Двата елемента задолжително мора да содржат некој количествен определувач (Radojević, 2014: 288):

Италијански јазик	Македонски јазик
(12) Sono stati promossi ottantasei alunni <i>su</i> cento.	Успешно поминаа осумдесет и шест ученици <i>од</i> сто.
(13) In febbraio le persone che la consideravano `migliore` dell'anno passato erano 16 <i>su</i> cento.	Во февруари луѓето кои ја сметаа за „најдобра“ за минатата година беа 16 <i>од</i> сто.

Македонски еквиваленти на овие предлошки конструкции се предлошките синтагми со предлогот *од*. Со овие конструкции во македонскиот јазик се означува една целина, односно вкупна количина од која еден нејзин дел е претставен со другиот елемент од наведениот пропорционален однос. Значи, во македонскиот јазик преовладува партизивното значење.

Заклучок

Во нашиот труд направивме детална контрастивна анализа на сите синтаксичко-семантички функции на простиот предлог *си* во италијанскиот јазик и неговите можни преводни еквиваленти во македонскиот јазик. Притоа констатиравме дека дури 92 % од анализираните примери со овој италијански прост предлог се слични со македонските преводни еквивалентни конструкции. Потоа следуваат примерите со целосна еквиваленција кои се застапени со 8 %. Од нашиот анализиран материјал не издвоивме ниту еден пример на непоклопување или разлика. Во случаите на делумна еквиваленција како можни македонски еквивалентни предлози ги забележавме следните: *на, врз, во, над, по, кон, накај, околу, спроти, спрема, меѓу, помеѓу, за, од*, како и двојниот предлог *од околу*. Предлогот *си*, пак, е целосно еквивалентен на македонскиот предлог *околу*.

Користена литература:

1. Димитровски, Т.И. (1956). *Значење и употреба на предлозите во македонскиот литературен јазик*. Скопје: Филозофски факултет.
2. Конески, Б. (1967). *Граматика на македонскиот литературен јазик дел I и II*. Скопје: Култура.
3. Корубин, Б. (1954). *Употребата и значењата на предлогот НА во современиот македонски јазик*. Скопје: Македонски јазик, V, кн.1.
4. Саздов, С. (2004). *Семантичко зборообразување во македонскиот стандарден јазик*. Докторска теза. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
5. Patota, G. (2003). *Grammatica di riferimento della lingua italiana per stranieri*. Firenze: Le Monnier.
6. Radojević, D.M. (2014). *Kontrastivna analiza funkcija predložkih konstrukcija u italijanskom i padeža u srpskom jeziku*. Doktorska disertacija. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet.
7. Renzi, L. (1988). *Grande grammatica italiana di consultazione, Volume I*. Bologna: Il Mulino.
8. Sensini, M. (2003). *La grammatica della lingua italiana*. Milano: Mondadori.

ТУРЦИЗМИТЕ ВО „РЕЧНИКОТ НА СИНОНИМИ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК“ ОД ТОЛЕ БЕЛЧЕВ И СНЕЖАНА ВЕНОВСКА-АНТЕВСКА

Марија Леонтиќ¹, Ѓулшен Севинч²

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
marija.leontik@ugd.edu.mk

²Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
gsevinc967@gmail.com

Апстракт: Турските лексички заемки квантитативно и квалитативно го имаат збогатено македонскиот јазик и голем дел од нив се употребуваат и денес во разновидни сфери. Процесот на восприемање и примена на лексичките заемки се случуваше во долг временски период. Овој реферат ги опфаќа турските лексички заемки во „Речникот на синоними на македонскиот јазик“ од Толе Белчев и Снежана Веновска-Антевска.

Клучни зборови: *турски јазик, македонски јазик, турски лексички заемки.*

TURKISH LEXICAL BORROWINGS IN THE “DICTIONARY OF SYNONIMS OF THE MACEDONIAN LANGUAGE“ BY TOLE BELCEV AND SNEZANA VENOVSKA-ANTEVSKA

Marija Leontik¹, Gülşen Sevinç²

¹Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
marija.leontik@ugd.edu.mk

²Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
gsevinc967@gmail.com

Abstract: Turkish lexical borrowings have enriched the Macedonian language both in quantity and in quality and a large part are used today in different spheres. The process of perception and usage took place over a long period of time. This essay encompasses the Turkish lexical borrowings in the dictionary „Речникот на синоними на македонскиот јазик“ prepared by Tole Belcev and Snezana Venova-Antevska.

Key words: *Turkish language, Macedonian language, Turkish lexical borrowings.*

1. Вовед

Во текот на петвековниот контакт на македонскиот народ со Османлиите и османскиот (османлискиот) јазик со македонскиот јазик се навлезени бројни лексички заемки кои и денес во голем дел се присутни во македонските дијалекти и во стандардниот македонски јазик. Османлиите се основоположници на Османлиската Империја која се основала во 13 век од страна на Осман Гази, а почнала да се распаѓа по Првата светска војна. На македонската територија административната управа на Османлиската Империја траела од 1371 до 1912 година. Османскиот или османлискиот јазик кој претставува официјален јазик на Османлиската Империја од 13 до 20 век е турски јазик со интензивно влијание и елементи на арапскиот и на персискиот јазик што се пишува со арапска азбука. Влијанието на османскиот јазик врз балканските јазици било најсилно во текот на владеењето на Османлиската Империја и во овој период се навлезени најголемиот дел лексички заемки. По распаѓањето на Османлиската Империја, османскиот јазик го губи статусот на официјален јазик. Османскиот јазик претставува една фаза во историскиот развој на турскиот јазик што по основањето на Република Турција доживува бројни јазични реформи и промена на арапската азбука со латинска азбука (1928 год.) по кои следи период на современ турски јазик. Поради овие причини османскиот јазик денес се нарекува османско-турски јазик. Турците кои останале да живеат во македонските простори, продолжиле да го говорат современиот турски јазик и да ги следат јазичните реформи на турскиот јазик во Турција. Турците во Македонија кои го говорат турскиот јазик и кои се во интензивен контакт со Македонците, придонесоа турските лексички заемки да опстанат, да го обезбедат својот континуитет и да не паднат во забрав.

Општо е познато дека јазиците во контакт најбрзо ги примаат и најдолго ги чуваат лексичките заемки во својот јазичен систем, но исто така се најдобар показател за интензитетот на јазичниот контакт. Од овој аспект е интересно да се испитуваат турските лексички заемки во речниците на македонскиот јазик. Со внимателно читање на постојните разновидни речници на македонскиот јазик, може да се согледа дека турските лексички заемки квантитативно и квалитативно го збогатувале речничкиот состав на македонскиот јазик во период пред официјализирање на процесот на стандардизација на македонскиот јазик и во периодот по официјализирање на процесот на стандардизација на македонскиот јазик. Овој лексички фонд воедно го одразува времето, општествената состојба, материјалниот и културниот живот во кој се восприемале, адаптирале, селектирале, задржувале, исфрлале од употреба и мотивирале создавање на нови лексеми по пат на аналогија според новите потреби на говорителите.

Во ова истражување ќе се опфатат турцизмите во „Речникот на синоними на македонскиот јазик“ подготвен од Толе Белчев и Снежана Веновска-Антевска. Под терминот *турцизми* се подразбираат лексеми навлезени преку

османскиот јазик и турскиот јазик или со нивно посредство кои можат да бидат пред сè од турско, арапско и персиско потекло. Познато е дека еден мал дел турцизми се навлезени и преку други јазици со кои македонскиот јазик имал контакти поради трговските врски, но тоа од денешен аспект е многу тешко да се испитува. Зборовите кои од грчкиот јазик навлегле во турскиот јазик не може да ги сметаме за турцизми бидејќи македонскиот и грчкиот народ, македонскиот јазик и грчкиот јазик дошле во контакт многу порано во споредба во Османлиите и османскиот јазик. Но грцизмите во османскиот јазик придонеле грцизмите во македонскиот јазик да си го утврдат своето место и влијаеле на фонетската структура на лексемите. Во овој речник такви се следните лексеми од грчко потекло: **авлија** < тур. avlu; **аргат, аргатски** < тур. ırgat; **аргатлак** < тур. ırgatlık; **ѓубре, ѓубриво, ѓубриште, ѓубралник, ѓубрарник, ѓубрар, ѓубреција** < тур. gübre; **ѓумрук, ѓумрукана** < тур. gümrük; **ѓумрукчија** < тур. gümrükçü; **ефенди, ефендија** < тур. efendi; **далјан** < тур. dalyan; **кревет** < тур. kerevet; **лаана** < тур. lahana; **лапа** < тур. lapa; **ламба** < тур. lamba; **мандра** < тур. mandıra; **мусандра** < тур. musandıra; **орјат** < тур. hoırat; **пајдоса** < тур. paıdos; **панаѓур, панаир** < тур. panayı; **пантуфла** < тур. pantufla; **пачавра** < тур. paıavra; **пексимид** < тур. peksimet; **пелин** < тур. pelin; **подрум** < тур. bodrum; **самар** < тур. semer; **скемлија** < тур. iskemle; **темел, темелен, темелно, темели, втемели** < тур. temel; **трампа** < тур. trampa; **ќерамида, ќерамитка** < тур. kiremit; **ќерата** < тур. kerata; **ќумез** < тур. kümes; **фенер, фенерче** < тур. fener; **фидан, фиданка, фиданче, фиданлија** < тур. fidan; **филиз** < тур. filiz; **фистан** < тур. fistan; **фрча** < тур. fııa; **фурна, фурнија** < тур. fırın; **фучија** < тур. fııı; **шиник** < тур. şinik и др.

Македонскиот народ поради трговски врски, панаѓури, големи пазари и слично доаѓал во допир со Италијанците и со италијанскиот јазик. Италијанските заемки во османскиот јазик придонеле италијанизмите во македонскиот јазик да си го утврдат своето место и влијаеле на фонетската градба на лексемите. Затоа и зборовите кои од италијанскиот јазик навлегле во турскиот јазик не може да ги сметаме за турцизми. Во овој речник такви се следните лексеми од италијанско потекло: **дујмен** < тур. dümen; **дујменција** < тур. dümenci; **погача, погачица, погачка, погачар, погачест** < тур. poıaıa; **саламура** < тур. salamıra; **терсана** < tersane и др.

2. Карактеристики на турцизмите во „Речник на синоними на македонскиот јазик“

Ексерпираниите турцизми во „Речник на синоними на македонскиот јазик“ ги имаат следните карактеристики:

- а) Некои турцизми имаат повеќе варијанти што се должи на нивниот различен изговор во разговорниот јазик и во различните македонски дијалекти. Пр.

- ар, *аор* < тур. ahır; *пелте*, *пелте* < тур. pelte; *спахилак*, *спаилак* < тур. sırahilik; *кеиф*, *кеф* < тур. keyif. Варијантите *аор*, *пелте*, *спаилак* и *кеф* се типични за разговорниот јазик и за различни македонски дијалекти.
- б) Турцизмите кои се архаизми обично се јавуваат со повеќе варијанти. Пр. *акчилница*, *акчијница* < тур. açıcı; *делми*, *дилми* < тур. değil mi?.
- в) Некои турцизми што се навлезени преку османскиот јазик со текот на времето се исфрлиле од употреба во современиот турски јазик, но опстанале и се користат во современиот македонски јазик. Пр. *шамџа* < осм. тур. şame.
- г) Еден дел се активни турцизми (*дуќан*, *муштерија*, *саат*, *комшија*, *занает*, *чорба*), а другиот дел се пасивни турцизми во чиј фонд спаѓаат историцизмите, архаичните и застарените зборови (*баждар*, *вилаетлија*, *спаилак*, *чауш*).
- д) Најголемиот дел турцизми се примени од турските дијалекти во Македонија, а многу помалку од турскиот литературен јазик што може да се согледа од соодветните форми во македонскиот јазик. Турцизмите навлегувале во македонскиот јазик во комуникацијата на турскиот и на македонскиот народ во чаршијата, на пазарите, на панаѓурите и слично каде што се користел одреден турски дијалект. Пр. *абер* < тур. haber; *аир* < тур. < haır.
- ѓ) Еден дел турцизми во македонскиот јазик навлегле како лексичка заемка и си го утврдиле своето место без фонетска адаптација: Овој вид турцизми е многу мал и се должи на заедничките гласови во турскиот и во македонскиот јазик. Пр. *адет* < тур. adet; *акран* < тур. akran; *акреп* < тур. akrep; *акшам* < тур. akşam; *амбар* < тур. ambar; *басма* < тур. basma; *баџанак* < тур. basanak; *башка* < тур. başka; *зијан* < тур. zıyan; *дересе* < тур. derese; *будала* < тур. budala; *кат* < тур. kat; *локум* < тур. lokum; *казан* < тур. kazan; *мерак* < тур. merak.
- е) Бројни турцизми во македонскиот јазик навлегле како лексичка заемка, а си го утврдиле своето место со фонетска адаптација: Овој вид турцизми се многу чести бидејќи одредени гласови во турскиот (ı, ö, ü, ğ) кои не постојат во македонскиот бараат фонетска адаптација. Пр. *калаф* < тур. kılıf; *доган* < тур. doğan; *ќофте* < тур. köfte; *урнек* < тур. örnek; *мулк* < тур. mülk; *џумбуш* < тур. çümbüş.
- ж) Голем дел турцизми во македонскиот јазик навлегле како лексичка заемка, а си го утврдиле своето место образувајќи нови зборови со македонски префикси или суфикси, а често пати комбинирани и со префикси и со суфикси. Овие примери се често застапени, а се резултат на омиленоста на турцизмот кој претставува основа за образување нови зборови по македонски модел на зборообразување. Пр. *ајдутство* < тур. haydut + мак. -ство; *бакалница* < тур. bakkal + мак. -ница; *фитилник* < тур. fitil + мак.

-ник; **белезица** < тур. bilez(ik) + мак. -ица; **кабадаија** < тур. kabada(yı) + мак. -ија; **кандилка** < тур. kandil + мак. -ка; **шеќерче** < тур. şeker + мак. -че; **будаличок** < тур. budal(a) + мак. -ичок; **будалштина** < тур. budal(a) + мак. -штина; **лакридијаш** < тур. lakırtı + мак. -аш; **подгуша** < мак. под + тур. guşa; **туцарски** < тур. tüccar + мак. -ски; **будалест** < тур. budal(a) + мак. -ест; **јавашлив** < тур. yavař + мак. -лив; **акален** < тур. akıl + мак. -ен; **ќорав** < тур. köğ + мак. -ав; **алов** < тур. al + мак. -ов; **ќорчо** < тур. köğ + мак. -чо; **оќори** < мак. о- + тур. köğ + мак. -и; **зашекери** < мак. за- + тур. şeker + мак. -и; **нашекери** < мак. на- + тур. şeker + мак. -и; **беќарува** < тур. bekar + ува; **чифтоса** < тур. çift + мак. -оса; **агување** < тур. ağ(a) + мак. -ува + мак. -ње.

- з) Еден дел турцизми во македонскиот јазик навлегле како лексичка заемка, а си го утврдиле своето место образувајќи нови зборови по пат на аналогичност со турски суфикси. Пр. **апсанција** < тур. (h)ap(i)s(h)an(e) + анал. тур. -ци + мак. -ја; **бербатлак** < тур. berbat + анал. тур. -лак; **ѓурултилак** < тур. güğültü + анал. тур. -лак; **саиција** < тур. sâi + анал. тур. -ци + мак. -ја.
- с) Еден дел турцизми во македонскиот јазик навлегле како лексичка заемка, а потоа спојувајќи се со други лексеми образувале сложени зборови. Пр. **Горномаалец** < мак. горно + тур. mahalle; **самобендисан** < мак. само + тур. beğendi.

3. Турцизми во „Речникот на синоними на македонскиот јазик“

Турцизмите во овој речник се од изворно турско потекло, од арапско и од персиско потекло што може да се согледа преку етимологијата што ја приложивме покрај секој збор. Реално е да се каже дека најголемиот број арапски и персиски зборови се навлезени преку турскиот јазик, а еден мал дел преку патување, трговија и школување во земјите во кои се зборувал арапскиот и персискиот јазик кои потоа се пренесувале во родниот крај.

Во овој речник на синоними ги ексцерпиривме следните турцизми: 1. **аба** < тур. aba < арап. ‘abā; 2. **абдал** < тур. aptal < арап. abdāl; 3. **абер** < тур. haber < арап. haber; 4. **аберција** < тур. haberci; 5. **ага**, 6. **агува**, 7. **агување** < тур. ağa; 8. **агалак** < тур. ağalık; 9. **ада** < тур. ada; 10. **адет** < тур. adet < арап. ‘aded; 11. **аждер**, **аждаја** < тур. ejder < пер. ejder; 12. **азар** < тур. hazır < арап. hāzır; 13. **аздиса** < тур. azdı; 14. **азнадар** < тур. hazine+dar < арап. hazine + пер. dār; 15. **азно** < тур. hazine < арап. hazine; 16. **аир** < тур. < hayır < арап. hayr; 17. **ајван** < тур. hayvan < арап. hayvān; 18. **ајгар** < тур. aygır; 19. **ајдутство** < тур. haydut < арап. haydūd; 20. **ајдамак** < тур. haydamak; 21. **ајлак** < тур. aylık; 22. **ајлаз**, 23. **ајлази** < тур. aylaz; 24. **акал**, 25. **акален** < тур. akıl < арап. ‘aql; 26. **акмак** < тур. ahmak < арап. ahmaq; 27. **акран** < тур. akran < арап. aqrān; 28. **акреп** < тур.

акреп < арап. 'aḳreb; 29. **акчиница**, 30. **акчија**, 31. **акчилница**, **акчијница**¹ < тур. aḳçı; 32. **акшам** < тур. aḳşam; 33. **ал** < tur. hâl < арап. ḥāl; 34. **алал** < тур. helal < арап. ḥalāl; 35. **алат** < тур. alet < арап. ālet; 36. **алашвереш** < тур. alıṣveriş; 37. **але** < тур. hela < арап. ḥalā; 38. **алов** < тур. al; 39. **алка** < тур. halka < арап. ḥalka; 40. **алтан**, 41. **алтанлија** < тур. altın; 42. **алчак** < тур. alçak; 43. **ама** < тур. ama < арап. ammā; 44. **амајлија** < тур. hamaylı; 45. **амал**, 46. **амалски** < тур. hamal < арап. ḥammāl; 47. **амам**, 48. **амамлак** < тур. hamam < арап. ḥammām; 49. **амамџија** < тур. hamamcı; 50. **аманет** < тур. emanet < арап. emānet; 51. **амбар** < тур. ambar < пер. anbār; 52. **ан** < тур. han < пер. ḥān; 53. **анама** < тур. hanım; 54. **анџак** < тур. ançak; 55. **ап**, 56. **апче** < тур. hap < арап. ḥabb; 57. **апансаз** < тур. aransız; 58. **апс**, 59. **апсеник**, 60. **уапсен**, 61. **апси**, 62. **поапси**, 63. **уапси** < тур. haris < арап. ḥabs; 64. **апсана**, 65. **апсанџија** < тур. harishane < арап. ḥabs + пер. ḥāne; 66. **ар**, **аор** < тур. ahır < пер. āḥūr; 67. **араба** < тур. araba; 68. **арабација** < тур. arabacı; 69. **арабацилак** < тур. arabacılık; 70. **арам**, 71. **арамолебец** < тур. harām < арап. ḥarām; 72. **арамбаша** < тур. harāmī < арап. ḥarāmī + тур. baş; 73. **арамија** < тур. harāmī < арап. ḥarāmī; 74. **арамилак** < тур. haramilik; 75. **арачлија** < тур. haraç < арап. ḥarāc; 76. **ардал** < тур. hardal < арап. ḥardal; 77. **Арнаут** < тур. Arnavut; 78. **арпаџик** < тур. arpacık (soğanı); 79. **арч**, 80. **арчење**, 81. **арчи**, 82. **поарчи** < тур. harç < арап. ḥarc; 83. **аскер** < тур. asker < арап. 'asker; 84. **асли** < тур. asıl < арап. aṣl; 85. **астар** < тур. astar < пер. āster; 86. **ат** < тур. at; 87. **атака**, 88. **атакува** < тур. atak; 89. **атер** < тур. hatır < арап. ḥātīr; 90. **атлаз** < тур. atlas < арап. atlas; 91. **аферим** < тур. aferin < пер. āferīn; 92. **афион** < тур. afyon < арап. āfyūn; 93. **ачик** < тур. açık; 94. **аџаба** < тур. acaba < арап. 'acebā; 95. **аџамилак** < тур. asemilik < тур. acemi < арап. 'cemī + тур. -lik; 96. **аџија** < тур. hacı < арап. ḥācc; 97. **аџилак** < тур. hacılık; 98. **ашик** < тур. âşik, aşik (kemiği) < арап. 'âşik; 99. **ашикаре** < тур. aşikâr < пер. âşikâr; 100. **ашколсун** < тур. aşk olsun; 101. **ашладиса** < тур. aşıladı; 102. **ашџија**, 103. **ашчилница** < тур. aḳçı; 104. **бааги**, **баеги** < тур. bayağı; 105. **бабаит** < тур. babayığit; 106. **бабаитлак**, **бабитлак** < тур. babayığitlik; 107. **бабалак** < тур. babalık; 108. **бавча** < тур. bahçe < пер. bāğçe; 109. **бавчалак** < тур. bahçecilik; 110. **бавчанџија** < тур. bahçıvan < пер. bāğçevān; 111. **бавчанџилак** < тур. bahçıvanlık; 112. **бадемка** < тур. badem < пер. bādām; 113. **бадијала**, 114. **бамбадијала** < тур. bedava < пер. bād + арап. hevā; 115. **бадијалџија** < тур. bedavacı; 116. **баждар**, 117. **баждари**, 118. **баждарина**, 119. **баждарник**, 120. **баждарница** < тур. baç < пер. bāc; 121. **баздриџан** < тур. bezirgan < пер. bāzergān; 122. **бај** < тур. bay; 123. **бајалдиса** < тур. bayıldı; 124. **бајат**, 125. **збајатен** < тур. bayat; 126. **бајрак** < тур. bayrak; 127. **бајрактар** < тур. bayraktar < тур. bayrak + пер. dār; 128. **бакалница** < тур. bakkal < арап. baḳḳāl; 129. **бакариџа** < тур. bakırcı; 130.

¹ Еден дел турцизми се јавуваат со две или три варијанти што се должи само на фонетските разлики во различните македонски говори во кои се употребуваат. Овој вид турцизми не се нумерираат одделно и во иднина е пожелно да се стандардизираат во современите речници на македонскиот јазик.

баклавар < тур. baklava; 131. **бакрач** < тур. bakraç; 132. **бакрдан** < тур. bakır; 133. **баксуз**, 134. **баксузен** < тур. bahtsız; 135. **бактиса**, **боктиса**, 136. **збоктиса** < тур. bıkıtı; 137. **бакшиш** < тур. bahşiş < пер. baḥşiş; 138. **балван** < тур. balaban; 139. **балган** < тур. balgam < арап. balġam; 140. **балдаза** < тур. baldız; 141. **балдиса** < тур. bayıldı; 142. **балка** < тур. bal; 143. **балкан** < тур. balkan; 144. **балгација** < тур. baltacı; 145. **балтија** < тур. balta; 146. **бамбашка** < тур. bambaşka; 147. **барабар** < тур. beraber < пер. berāber; 148. **барде** < тур. bardak; 149. **бардакчија** < тур. bardaçtı; 150. **басамак** < тур. basamak; 151. **баскија** < тур. baskı; 152. **басма** < тур. basma; 153. **батак** < тур. batac; 154. **батакчија** < тур. batacıtı; 155. **батиса** < тур. battı; 156. **баца** < тур. bacas < пер. bāce; 157. **бацак** < тур. bacak; 158. **бацанак** < тур. bacanak; 159. **баш** < тур. baş; 160. **башибозук** < тур. başıbozuk; 161. **башка**, 162. **одбашка** < тур. başka; 163. **безбели** < тур. besbelli; 164. **бекчија** < тур. bekçi; 165. **белегија** < тур. bileği; 166. **белезица** < тур. bilezik; 167. **белки** < тур. belki < арап. bel + пер. ki; 168. **беља** < тур. bela < арап. belā; 169. **бендиса**, 170. **самобендисан** < тур. beğendi; 171. **берат** < тур. berat < арап. berāt; 172. **бербат**, 173. **бербати**, 174. **избербати**, 175. **бербатлак** < тур. berbat < пер. berbād; 176. **бербер** < тур. berber < пер. berber; 177. **берикет**, 178. **берикетен** < тур. bereket < арап. bereket; 179. **бекар**, 180. **бекарство**, 181. **бекарува** < тур. bekar < арап. bekār; 182. **билјур** < тур. billur < арап. billūr; 183. **билмез** < тур. bilmez; 184. **билъбилъ** < тур. bülbül < пер. bulbul; 185. **бина** < тур. bina < арап. binā; 186. **биринција** < тур. birinci; 187. **битиса**, 188. **битисан** < тур. bitti; 189. **битпазар** < тур. bitpazarı; 190. **бичкија** < тур. bıçkı; 191. **бовча** < тур. bohça; 192. **боја** < тур. boya; 193. **бојадиса** < тур. boyadı; 194. **бојлија** < тур. boylu; 195. **боклук** < тур. bokluk; 196. **боктиса** < тур. bıkıtı; 197. **борч**, 198. **борчи**, 199. **заборчи** < тур. borç; 200. **борчлија** < тур. borçlu; 201. **бош** < тур. boş; 202. **будала**, 203. **будалак**, 204. **будаличок**, 205. **будалштина**, 206. **будалест**, 207. **побудали**, 208. **побудалува**, 209. **испобудали** < тур. budala < арап. budalā; 210. **бујрум** < тур. buyur; 211. **букагии** < тур. bukağı; 212. **булук** < тур. bölük; 213. **бунар** < тур. pınar; 214. **бургија** < тур. burgu; 215. **бурма** < тур. burma; 216. **бурмали** < тур. burmalı; 217. **бусија** < тур. pusu; 218. **бут** < тур. but; 219. **вакат** < тур. vakit < арап. vaqt; 220. **вакаф** < тур. vakıf < арап. vakf; 221. **вараклија** < тур. varaklı; 222. **варакоса**, 223. **фаракосан** < тур. varak < арап. varak; 224. **вергија** < тур. vergi; 225. **вересија** < тур. veresiye; 226. **вилаетлија** < тур. vilayet; 227. **гаваз** < тур. kavas < арап. kavvās; 228. **гајле**, 229. **загајли** < тур. gaile < арап. ġā'ile; 230. **гајрет** < тур. gayret < арап. ġayret; 231. **гајтан** < тур. kaytan; 232. **галиба** < тур. galiba < арап. ġālibā; 233. **гаргара** < тур. gargara; 234. **гемија** < тур. gemi; 235. **гемиција** < тур. gemici; 236. **гунгула** < тур. gulgule < арап. ġulġule; 237. **гурбет**, 238. **гурбетува** < тур. gurbet < арап. ġurbet; 239. **гурбетлак** < тур. gurbetlik; 240. **гурбетчија**, 241. **гурбетчиство** < тур. gurbetçi; 242. **гуша**, 243. **подгушка** < тур. guşa; 244. **далавера** < тур. dalavere; 245. **далаверија** < тур. dalavereci; 246. **далак** < тур. dalak; 247. **далга**,

248. **далгува** < тур. dalga; 249. **дамар** < тур. damar; 250. **дамка** < тур. damga; 251. **дамла**, 252. **дамлосан**, 253. **дамлоса** < тур. damla; 254. **дандиса** < тур. dayandı; 255. **дармадана** < тур. darmadağınık; 256. **дармар** < тур. tarumar < пер. tarmār; 257. **дарчин** < тур. tarçin < пер. dārçīn; 258. **делија** < тур. delikanlı; 259. **делми**, **дилми** < тур. değil mi?; 260. **дембел** < тур. tembel < пер. tembel; 261. **демек** < тур. demek; 262. **денк** < тур. denk; 263. **дервиш** < тур. derviş < пер. dervīš; 264. **дереце** < тур. derece < арап. derece; 265. **дермен** < тур. değirmen; 266. **дерменија** < тур. değirmenci; 267. **дерт** < тур. dert < пер. derd; 268. **дибек** < тур. dibek (kafalı); 269. **диван** < тур. divan < арап. dīvān; 270. **дикат** < тур. dikkat < арап. diqqat; 271. **дилбер** < тур. dilber < пер. dilber; 272. **дин** < тур. din < арап. dīn; 273. **дирек** < тур. direk; 274. **довлет** < тур. devlet < арап. devlet; 275. **доган** < тур. doğan; 276. **доганицја** < тур. doğancı, 277. **дограма** < тур. doğrama; 278. **дограмација** < тур. doğraması; 279. **дограмацилак** < тур. doğramacılık; 280. **долап** < тур. dolar < арап. dūlāb; 281. **долдурма** < тур. dondurma; 282. **долма** < тур. dolma; 283. **достлак** < тур. dostluk; 284. **дубара** < тур. dubara < пер. dū + bāre; 285. **дувак**, **дулак** < тур. duvak; 286. **дувар** < тур. duvar < пер. dīvār; 287. **дуварција** < тур. duvarcı; 288. **дуд**, 289. **дудинка** < тур. dut < пер. tūt; 290. **дуздиса** < тур. düzdü; 291. **дузен** < тур. düzen; 292. **думан** < тур. duman; 293. **дуња** < тур. dünya < арап. dunyā; 294. **дурбин**, **дуљбија** < тур. dürbün < пер. dūrbīn; 295. **дурија** < тур. düğü; 296. **дукан** < тур. dükkān < арап. dukkān; 297. **душек** < тур. döşek; 298. **душеме** < тур. döşeme; 299. **душман** < тур. düşman < пер. dušmān; 300. **душманлак** < тур. düşmanlık; 301. **ѓаур**, 302. **каурин** < тур. gavur < пер. gebr; 303. **ѓевгир** < тур. kevgir < пер. kevgīr; 304. **ѓеврек** < тур. gevrek; 305. **ѓердан** < тур. gerdan(lık); 306. **ѓурест** < тур. gü; 307. **ѓериз** < тур. geriz; 308. **ѓол** < тур. göl; 309. **ѓувез**, 310. **ѓувезен**, 311. **ѓувезија**, 312. **ѓувезлија** < тур. güvez; 313. **ѓувендија** < тур. güvende; 314. **ѓузел** < тур. güzel; 315. **ѓул**, 316. **ѓулов** < тур. gül < пер. gul; 317. **ѓуле**, 318. **ѓулест** < тур. gülle; 319. **ѓуме** < тур. güme; 320. **ѓунделак** < тур. gündelik; 321. **ѓунлук** < тур. günlük; 322. **ѓурултија**, 323. **ѓурултилак** < тур. gürlütü; 324. **ѓутуре**, 325. **ѓутурица** < тур. götörü; 326. **евала** < тур. eyvallah; 327. **евет** < тур. evet; 328. **евза** < тур. ecza < арап. eczā'; 329. **еге** < тур. ege; 330. **еглендисува** < тур. eğlendi; 331. **егленце** < тур. eğlence; 332. **едепсаз** < тур. edepsiz; 333. **езгија** < тур. ezgi; 334. **еким** < тур. hekim < арап. ḥakīm; 335. **елбете** < тур. elbette < арап. elbette; 336. **елек**, 337. **елече** < тур. yelek; 338. **елмаз** < тур. elmas < арап. elmās; 339. **ем** < тур. hem < пер. hem; 340. **емиш** < тур. yemiş; 341. **ендeze** < тур. endaze < пер. endāze; 342. **ендек** < тур. hendek < арап. ḥadāk; 343. **ептен** < тур. hepten; 344. **ербал** < тур. erbar < арап. erbāb; 345. **ерген**, 346. **ергенство**, 347. **ергенува** < тур. ergen; 348. **ергенлак** < тур. ergenlik; 349. **есап**, 350. **есапи** < тур. hesap < арап. ḥisāb; 351. **есапчија** < тур. hesapçı; 352. **еснаф**, 353. **еснафлија** < тур. esnaf < арап. ešnaf; 354. **ешта** < тур. iştah < арап. iştihā'; 355. **забит** < тур. zabita < zābiṭa; 356. **завали**, **завалија** < тур. zavallı; 357. **зајре** < тур. zahire < арап. zaḥīre; 358. **залемии** < тур.

lehimleme; 359. **замет** < тур. zahmet < арап. zaḥmet; 360. **занает** < тур. zanaat < арап. ṣināʿat; 361. **занаетчија** < тур. zanaatçı; 362. **зандана** < тур. zindan < пер. zindān; 363. **зар** < тур. zar; 364. **зарар** < тур. zarar < арап. ḡarar; 365. **зарзават** < тур. zerzevat < пер. sebze + арап. -vāt; 366. **зевзек** < тур. zevzek; 367. **зеер** < тур. zehir < пер. zehr; 368. **зеирлија** < тур. zehirli; 369. **зејтин** < тур. zeytin < арап. zeytūn; 370. **зембиљ** < тур. zembil < арап. zinbīl; 371. **зенгин** < тур. zengin < пер. sengīn; 372. **зијан**, 373. **зијанлија** < тур. ziyān < пер. ziyān; 374. **зил** < тур. zil < перс. zil; 375. **зифт** < тур. zift < арап. zift; 376. **зокум** < тур. zakkum < арап. zaḡḡūm; 377. **зорлен** < тур. zorla; 378. **зурла**, **сурла** < тур. zurna < перс. surnāy; 379. **зурлација**, **сурлација** < тур. zurnacı; 380. **ибришим** < тур. ibrişim < пер. ebrīşum; 381. **изим** < тур. izin < арап. izn; 382. **измеќар**, 383. **измеќари** < тур. hizmetkâr < арап. ḥidmet + пер. kâr; 384. **икрам** < тур. ikram < арап. ikrām; 385. **иктиза**, **ихтиза** < тур. iktiza < арап. iktizā; 386. **илач**, **илџач** < тур. ilaç < арап. ʿilāc; 387. **илеџија** < тур. hileci; 388. **илика** < тур. ilik; 389. **илџе** < тур. hile < арап. ḥīle; 390. **имза** < тур. imza < арап. imzāʿ; 391. **имрендиса** < тур. imrendi; 392. **инает**, 393. **инаети**, 394. **заинаети**, **заинати** < тур. inat < арап. ʿinād; 395. **инаетчија** < тур. inatçı; 396. **инсан** < тур. insan < арап. insān; 397. **инкар** < тур. inkâr < арап. inkâr; 398. **ираде** < тур. irade < арап. irāde; 399. **исав** < тур. insaf < арап. inşāf; 400. **исавлија** < тур. insafılı; 401. **ислам**, 402. **исламски** < тур. İslam < арап. islām; 403. **истимари** < тур. tumar < пер. tūmār; 404. **итер** < тур. itir < арап. ʿitr; 405. **ифрит** < тур. ifrit < арап. ʿfirīt; 406. **ифтирија** < тур. iftira < арап. iftirāʿ; 407. **ихтиза** < тур. iktiza < арап. iktizā; 408. **ич** < тур. hiç < пер. hīç; 409. **ишарет**, 410. **ишарети** < тур. işaret < арап. işāret; 411. **иштав** < тур. iştah < арап. iştihāʿ; 412. **јабана** < тур. yaban < перс. yābān; 413. **јабанџија** < тур. yabancı; 414. **јаваш**, 415. **јавашлив** < тур. yavaş; 416. **јавашлак** < тур. yavaşlık; 417. **јагма** < тур. yağma < пер. yağmā; 418. **јазак** < тур. yazık; 419. **јака** < тур. yaka; 420. **јалдаз** < тур. yaldız; 421. **јалдазлив** < тур. yaldızlı; 422. **јанган** < тур. yangın; 423. **јанија** < тур. yahni < пер. yaḥnī; 424. **јаникара** < тур. yanıkara; 425. **јанкесе** < тур. yan + тур. kese < пер. kīse; 426. **јанкесеџија** < тур. yankesici; 427. **јанкесеџилак** < тур. yankesicilik; 428. **јанпанџак** < тур. yarıncak; 429. **јаран** < тур. yâran < пер. yārān; 430. **јастак** < тур. yastık; 431. **јатак** < тур. yatak; 432. **јашмак** < тур. yaşmak; 433. **јеменија** < тур. yemeni; 434. **јонџа**, **лонџа** < тур. yonca; 435. **јорган** < тур. yorgan; 436. **јоргован** < тур. erguvan < ergāvān; 437. **јуриш**, 438. **јуриша** < тур. yürüyüş; 439. **јуфка** < тур. yufka; 440. **каба**, 441. **кабаџ** < тур. kaba; 442. **кабаат**, **кабаџ** < тур. kabahat < арап. ḡabāḡat; 443. **кабаџија** < тур. kabadauy; 444. **кабаат**, **кабаџ** < тур. kabahat < арап. ḡabāḡat; 445. **кабаџлија** < тур. kabahatlı; 446. **кабак** < тур. kabak; 447. **кабардиса** < тур. kabardı; 448. **кавга** < тур. kavga < пер. ḡavgā; 449. **кавгаџија**, 450. **кавгаџиски** < тур. kavgacı; 451. **кавгаџилак** < тур. kavgacılık; 452. **каврадиса** < тур. kavırdı; 453. **кавурма** < тур. kavurma; 454. **кадана**, 455. **каданка** < тур. kadın; 456. **кадија** < тур. kadı < арап. ḡādī; 457. **кадифе**, 458. **кадифен**, 459. **кадифка** < тур.

kadife < арап. қаџџе; 460. **казан** < тур. kazan; 461. **казандиса** < тур. kazandı; 462. **казанџија** < тур. kazancı; 463. **каздиса** < тур. kızdı; 464. **казма** < тур. kazma; 465. **каиќ** < тур. kayık; 466. **каил** < тур. kail < арап. қа'ил; 467. **каиш** < тур. kayış; 468. **кајак**, 469. **кајче** < тур. kayık; 470. **кајгана** < тур. kaygana; 471. **кајдарак** < тур. kaydırak; 472. **кајдиса** < тур. kaydı; 473. **кајмак** < тур. kaymak; 474. **кајмакам** < тур. kaymakam < арап. қа'im + мақām; 475. **калабалак** < тур. kalabalık; 476. **калап**, 477. **калапи** < тур. kalıp < арап. қалīb; 478. **калауз** < тур. kılavuz; 479. **калаф** < тур. kılıf < арап. қилāf; 480. **кале** < тур. kale < арап. қал'a; 481. **калем** < тур. kalem < арап. қалem; 482. **калеш** < тур. < kalleş < арап. қалlās; 483. **калифат** < тур. hilafet < арап. қилāfet; 484. **калкан** < тур. kalkan; 485. **калпак** < тур. kalpak; 486. **кама** < тур. kama; 487. **камшиќ**, 488. **камшиќува** < тур. kamçı; 489. **канап** < тур. kınnar; 490. **кандардиса** < тур. kandırdı; 491. **кандиса** < тур. kandı; 492. **кандилка**, 493. **кадилница** < тур. kandı́l < арап. қиндīl; 494. **кантар** < тур. kantar < арап. қинтār; 495. **капак** < тур. kapak; 496. **капија** < тур. kapı; 497. **капиџија** < тур. kapıcı; 498. **кара** < тур. kara; 499. **карадутка** < тур. karadut; 500. **Карағоз** < тур. Karagöz; 501. **каракол** < тур. karakol; 502. **караконџол**, 503. **караконџула** < тур. karakancolos; 504. **карасевда** < тур. kara sevda; 505. **карван** < тур. kervan < пер. кәрбān; 506. **кардаш** < тур. kardeş; 507. **карши**, 508. **откаршија** < тур. karşı; 509. **каршилак** < тур. karşılık; 510. **касаба** < тур. kasaba < арап. қашaba; 511. **касап**, 512. **касапница** < тур. kasap < арап. қашsāb; 513. **каскандиса** < тур. kaskandı; 514. **касканција** < тур. kaskanç; 515. **касмет**, 516. **некасмет** < тур. kısmat < арап. қисmet; 517. **касметлија**, 518. **касметлив** < тур. kısmetli; 519. **кат**, 520. **меѓукат** < тур. kat; 521. **катран** < тур. katran < арап. қатrān; 522. **кауш** < тур. koğuş; 523. **кафана**, **кафеана**, 524. **кафе**, 525. **кафуле** < тур. kahvehane < арап. қавhe + пер. ҳāne; 526. **кафеав**, 527. **кафен** < тур. kahve < арап. қавhe; 528. **кафез** < тур. kafes < арап. қавes; 529. **кафеџија** < тур. kahveci; 530. **качак** < тур. kaçak; 531. **качамак** < тур. kaçamak; 532. **кемане** < тур. keman < пер. кемāne; 533. **кереviz** < тур. kereviz < пер. kerefs; 534. **кибар** < тур. kibar < арап. кибār; 535. **кијамет** < тур. kıyamet < арап. қиуāmet; 536. **килер**, **керал** < тур. kiler < пер. килār; 537. **килибар**, **келибар** < тур. kehribar < пер. kehribā; 538. **килим** < тур. kilim < пер. қилīm; 539. **кир**, 540. **кирјоса** < тур. kir; 541. **кирија** < тур. kira < арап. кира'; 542. **кираџија** < тур. kiracı; 543. **кирија** < тур. kira < арап. кира'; 544. **кирлив**, 545. **кирлиса**, 546. **кирјоса** < тур. kirlı; 547. **колај** < тур. kolay; 548. **колајлак** < тур. kolaylık; 549. **колан** < тур. kolan; 550. **колиба** < тур. kulübe < пер. kulbe; 551. **колтук** < тур. koltuk; 552. **колџија** < тур. kolcu; 553. **комар** < тур. kumar < арап. қимār; 554. **комарџија**, 555. **комарџилница**, 556. **комарџиски** < тур. kumarcı; 557. **комшија**, 558. **комшиски** < тур. komşu; 559. **комшилак** < тур. komşuluk; 560. **конак** < тур. konak; 561. **кондиса** < тур. konu; 562. **коптиса** < тур. kortu; 563. **копук** < тур. koruk; 564. **корбач** < тур. kırbaç; 565. **коркач** < тур. korkak; 566. **кофа** < тур. kova; 567. **коќ** < тур. koç; 568. **кочан**, 569. **кочанка** < тур. koçan; 570. **коцабашија**

< тур. kocabaşı; 571. **креч** < тур. kireç < пер. gireç; 572. **кркма** < тур. kırkma; 573. **кубе** < тур. kubbe < арап. қubbe; 574. **кубур** < тур. kubur; 575. **кузум** < тур. kuzum; 576. **кулук** < тур. kulluk; 577. **кумаш** < тур. kumaş < арап. қumāş; 578. **кумрија** < тур. kumru < пер. қumrī; 579. **курбан** < тур. kurban < арап. қurbān; 580. **курдиса**, 581. **курдисан** < тур. kurdu; 582. **курназ** < тур. kurnaz < пер. қurnās; 583. **куртул**, 584. **куртули**, 585. **куртулиса** < тур. kurtul; 586. **куршум** < тур. kurşun; 587. **куршумлија** < тур. kurşunlu; 588. **кусун** < тур. kuskun; 589. **кусур**, 590. **кусурција** < тур. kusur < арап. қuşūr; 591. **лакирдија**, 592. **лакридијаш** < тур. lakırtı; 593. **лаф** < тур. laf < пер. lāf; 594. **леблебија** < тур. leblebi < перс. leblebī; 595. **левент** < тур. levent < пер. levend; 596. **лезет** < тур. lezzet < арап. lezzet; 597. **леке** < тур. leke < перс. lekke; 598. **лекедиса** < тур. lekeledi; 599. **леш** < тур. leş < перс. lāşe; 600. **локма** < тур. lokma < арап. luқme; 601. **локум** < тур. lokum < арап. rāḥat + ḥulkūm; 602. **луле** < тур. lüle < пер. lüle; 603. **маало**, 604. **Горномаалец** < тур. mahalle < арап. maḥalle; 605. **мадем** < тур. maden < арап. ma'den; 606. **маја**, 607. **мајаница** < тур. maya < пер. māye; 608. **мајасил** < тур. mayasıl < арап. māyesīl; 609. **мајмун** < тур. maymun < арап. meymūn; 610. **мајмунлак** < тур. maymunluk < арап. meymūn; 611. **мајтап**, 612. **измајтапи**, 613. **мајтапење**, 614. **мајтапи**, 615. **размајтапи** < тур. maytar < пер. māh + tāb; 616. **макара** < тур. makara < арап. bekere; 617. **мал** < тур. mal < арап. māl; 618. **мамуза** < тур. mahmuz < арап. miḥmāz; 619. **мамурен**, 620. **мамурлив** < тур. mahmur < арап. maḥmūr; 621. **мана** < тур. mana < арап. ma'nā; 622. **мангал** < тур. mangal < арап. maṅqal; 623. **манда** < тур. manda; 624. **мандало** < тур. mandal < арап. mandāl; 625. **марифет** < тур. marifet < арап. ma'rifet; 626. **марама**, 627. **марамче** < тур. mahrama < арап. maḥreme; 628. **маскарада**, 629. **омаскари** < тур. maskara < арап. maşhara; 630. **мастраф**, 631. **мастрафчија** < тур. masraf < арап. maşrif; 632. **матув** < тур. matuf < арап. ma'tūf; 633. **мацун** < тур. macun < арап. ma'cūn; 634. **машала** < тур. maşallah < арап. māşā'e + allāh; 635. **меана** < тур. meyhane < пер. mey + ḥāne; 636. **меанција** < тур. meyhaneci; 637. **мегдан** < тур. meydan < арап. meydān; 638. **мегданција** < тур. meydancı; 639. **мезе** < тур. meze < пер. meze; 640. **мелез** < тур. melez < арап. meles; 641. **мелем**, **мевлем** < тур. merhem < арап. merhem; 642. **мерак** < тур. merak < арап. merāk; 643. **мераклија**, 644. **мераклиски** < тур. meraklı; 645. **мердевен** < тур. merdiven < пер. nerdubān; 646. **мерцанов** < тур. mercan < арап. mercān; 647. **Месија** < тур. Mesih < арап. meşih; 648. **мецлис** < тур. meclis < арап. meclis; 649. **мивтар** < тур. muhtar; 650. **миндер** < тур. minder; 651. **миндерлак** < тур. minderlik; 652. **миск** < тур. misk < арап. misk; 653. **морав**, 654. **моравина** < тур. mor; 655. **муабет**, 656. **муабети**, 657. **муабетење** < тур. muhabbet < арап. maḥabbet; 658. **мувлет** < тур. müddet < арап. muddet; 659. **мудур** < тур. müdür < арап. mudīr; 660. **мужде** < тур. müjde < пер. mujde; 661. **мукает**, 662. **мукаетен**, 663. **мукаетлија** < тур. muқаууеt < арап. muқаууид; 664. **муктар** < тур. muhtar < арап. muḥtār; 665. **мула** < осм. тур. mulla; 666. **мулазим** < тур. mülazım < арап. mülāzim; 667. **мулк** <

тур. mülk < арап. mulk; 668. **мунасип** < тур. münasip < арап. munāsib; 669. **мураќип** < тур. mürekkep < арап. murekkeb; 670. **мутлак** < тур. mutlak < арап. muṭlaq; 671. **мур, муур** < тур. mühür < пер. muhr; 672. **муслиман**, 673. **муслимански** < тур. Müslüman < арап. muslim + пер. ān; 674. **мутаџија** < тур. mutaf < пер. müytāb; 675. **мутлак** < тур. mutlak < арап. muṭlaq; 676. **муфљуз** < тур. müflis < арап. muflis; 677. **муфте** < тур. müft < пер. muft; 678. **муфтија** < тур. müftü < арап. muftī; 679. **мухаџир** < тур. muhacir < арап. muhācir; 680. **мухаџирлак** < тур. muhacirlik; 681. **муштерија** < тур. müşteri < арап. muṣtefī; 682. **муштулук** < тур. muştuluk; 683. **набастиса** < тур. bastı; 684. **налан**, 685. **наланар** < тур. nalin < арап. na'leyn; 686. **налбат** < тур. nalbant < арап. na'l + пер. bend; 687. **налет** < тур. lanet < арап. la'net; 688. **налче** < тур. nal < арап. na'l; 689. **намќор** < тур. nankör < пер. nākūr; 690. **намуз** < тур. namus < арап. nāmūs; 691. **намузлија** < тур. namuslu; 692. **нане** < тур. nane < арап. na'na'; 693. **наргиле** < тур. nargile < пер. nārgile; 694. **насиет** < тур. vasiyet < арап. vaṣiyyet; 695. **наут** < тур. nohut < пер. noḥūd; 696. **наутлија** тур. nohutlu; 697. **нафака** < тур. nafaka < арап. nafaqa; 698. **нем**, 699. **мемла** < тур. nem < пер. nem; 700. **немтур** < тур. nemrut < арап. nemrūd; 701. **ниет** < тур. niyet; 702. **нишан**, 703. **нишани** < тур. nişan; 704. **нишанџија** < тур. nişancı; 705. **нишесте** < тур. nişasta < пер. nişāste; 706. **оварда** < тур. hovarda; 707. **овардалак** < тур. hovardalık; 708. **одаја** < тур. oda; 709. **ојнак** < тур. oynak; 710. **оклагија** < тур. oklava; 711. **олук** < тур. oluk; 712. **орда**, 713. **ордија** < тур. ordu; 714. **орјат** < тур. hortlak; 715. **орман** < тур. orman; 716. **ортак** < тур. ortak; 717. **ортаклак** < тур. ortaklık; 718. **орталак** < тур. ortalık; 719. **ортома**, 720. **ортомар**, 721. **ортомарница** < тур. hortum < арап. ḥurtüm; 722. **отоман** < тур. Otoman, Osman; 723. **оџак** < тур. ocak; 724. **ошав** < тур. hoşaf < пер. hoş + āb; 725. **падишах** < тур. padişah < перс. pādšāh; 726. **пазар, базар**, 727. **пазариште**, 728. **пазарен**, 729. **пазаришен**, 730. **пазарски**, 731. **пазарење**, 732. **пазари**, 733. **пазарува** < тур. pazar < пер. bāzār; 734. **пазарлак** < тур. pazarlık; 735. **пазарлама** < тур. pazarlama; 736. **пазарџибашија** < тур. pazarbaşı; 737. **пазарџија** < тур. pazarcı; 738. **пајташ** < тур. paydaş; 739. **памук**, 740. **памучен** < тур. pamuk < пер. panbuq; 741. **папуча**, 742. **папуче, папоче** < тур. pabuç < пер. pāpūş; 743. **папуџија** < тур. pabuçcu; 744. **пара**, 745. **парица**, 746. **паричка**, 747. **паричен**, 748. **паричник** < тур. para < пер. pāre; 749. **паралија, паралија** < тур. paralı; 750. **парампарче** < тур. paramparaça; 751. **пармаклак** < тур. parmaklık; 752. **партал**, 753. **парталав**, 754. **парталешко**, 755. **парталко**, 756. **партушинка** < тур. partal; 757. **парче**, 758. **парченце**, 759. **парчуле**, 760. **парчоса**, 761. **распарча** < тур. parça < пер. pāğçe; 762. **пасладиса** < paslandı; 763. **пастрма** < тур. pastırma; 764. **патла** < тур. patla; 765. **патлаган** < тур. patlangaç; 766. **патлак** < тур. patlangaç, patlak; 767. **патлиџан** < тур. patlıcan < арап. bādincān; 768. **пакен** < тур. pak < пер. pāk; 769. **пача**, 770. **пачавица** < тур. paça < пер. pāçe; 771. **пеки** < тур. peki; 772. **пекмез**, 773. **распекмези** < тур. pekmez; 774. **пеливан** < тур. pehlivan < пер. pehlevān;

775. **пеливанлак**, 776. **пеливалник** < тур. pehlivanlık; 777. **пелте**, **пелте** < тур. pelte < пер. pālūde; 778. **пелтек**, 779. **пелтечи** < тур. peltek; 780. **пембе** < тур. pembe < пер. penbe; 781. **пенцере**, 782. **пенцерка**, 783. **пенцерче** < тур. pencere < пер. pencere; 784. **перде** < тур. perde < пер. perde; 785. **периз** < тур. perhiz < пер. perhiz; 786. **перчин** < тур. perçin < пер. perçin; 787. **пешин** < тур. peşin < пер. pīşin; 788. **пешкеш** < тур. peşkeş < перс. pīşkeş; 789. **пешкир** < тур. peşkir < перс. pīşgīr; 790. **пештемал** < тур. peştamal < перс. puştāmāl; 791. **пештемалција** < тур. peştamalcı; 792. **пилав** < тур. pilav < пер. pelāv, pilāv; 793. **пискул** < тур. püskül; 794. **пишмани**, 795. **испишмани**, 796. **попишмани** < тур. pişman < пер. peşīmān; 797. **пишманлак** < тур. pişmanlık; 798. **потур**, 799. **потурјак**, **потурнак**² < тур. Türk; 800. **раја**, 801. **рајатин** < тур. reaya < арап. re'āyā; 802. **раат**, 803. **раатиса**, 804. **раатисува**, 805. **пораатиса**, 806. **раатисување** < тур. rahat < арап. rāhat; 807. **раатлак** < тур. rahatlık; 808. **разија** < тур. razı < арап. rāzī; 809. **ракиција** < тур. rakıcı; 810. **рафт** < тур. raf < арап. reff; 811. **резе** < тур. reze < арап. rezze; 812. **резил**, 813. **резили**, 814. **резилење** < тур. rezil < арап. rezīl; 815. **резилак** < тур. rezillik; 816. **реим** < тур. rehin < арап. rehn; 817. **реис** < тур. reis < арап. re'īs; 818. **ренде** < тур. rende < пер. rende; 819. **ренк** < тур. renk < пер. reng; 820. **речел** < тур. reçel < пер. rīçāl; 821. **'рз**, 822. **'рзлија** < тур. ırz < арап. 'ırz; 823. **рица** < тур. rıca < арап. recā; 824. **рицација** < тур. rıcası; 825. **рушвет** < тур. rüşvet < арап. rişvet; 826. **рушветчилак** < тур. rüşvetçilik; 827. **саан** < тур. sahan < арап. şahn; 828. **саат** < тур. saat < арап. sā'at; 829. **саатчија**, 830. **саатчески** < тур. saatçı; 831. **сабајле**, 832. **насабајле**, 833. **сабајлешен**, 834. **сабајлина** < тур. sabah < арап. şabāh; 835. **сабар** < тур. sabır < арап. şabr; 836. **сават** < тур. savat < арап. sevād; 837. **саглам** < тур. sağlam; 838. **садака** < тур. sadaka < арап. şadaқа; 839. **саз** < тур. saz; 840. **саздрма** < тур. sızdırma; 841. **саи** < тур. sahi < арап. şaḥīh; 842. **саиција** < тур. sâi < арап. sā'i; 843. **сајбија** < тур. sahib < арап. şāhib; 844. **сајгилак** < тур. saygılılık; 845. **сајдиса** < тур. saydı; 846. **сајте** < тур. sadese; 847. **саказ** < тур. sakız; 848. **сакалдиса** < тур. sıkıldı; 849. **сакалма** < тур. sıkılma; 850. **сакат** < тур. sakat < арап. saқat; 851. **саклет** < тур. sıklet < арап. şiklet; 852. **салте** < тур. sade < пер. sāde; 853. **саланцак** < тур. salıncak; 854. **салдиса** < тур. saldı; 855. **салтанат** < тур. saltanat < арап. salţanat; 856. **салтанатлија** < тур. saltanatlı; 857. **салција** < тур. salcı; 858. **саманлак** < тур. samanlık; 859. **самсар** < тур. simsar < арап. simsār; 860. **самсарлак** < тур. simsarlık; 861. **сандак** < тур. sandık < арап. şandūқ; 862. **санким** < тур. sanki < тур. san + пер. kī; 863. **санцак** < тур. sancak; 864. **санцактар** < тур. sancaktar < тур. sancak + пер. -dār; 865. **сап** < тур. sap; 866. **сапунар**, 867. **сапуница** < тур. sabun < арап. şābūn; 868. **сапунција** < тур. sabuncu; 869. **сарај** < тур. saray < пер. serāy; 870. **сарак** < тур. sarak, sırık; 871. **сарајлија** < тур. saraylı; 872. **сараф** < тур. sarraf < арап. şarrāf; 873. **сарач** < тур. saraç < арап. serrāc; 874. **сараца** < тур.

² За етимологијата на зборовите *потур*, *потурјак*, *потурнак* има различни гледишта, ние го приложивме само турцизмот.

sıgaca; 875. **сардиса** < тур. sardı; 876. **сарош** < тур. sarhoş < пер. ser + hoş; 877. **сафи** < тур. safi < арап. şāfi; 878. **сафра** < тур. safra < арап. şafra'; 879. **сафран, шафран** < тур. safran < арап. za'ferān; 880. **сач** < тур. sac; 881. **сацак** < тур. sacayak; 882. **саштиса** < тур. şaştı; 883. **себап**, 884. **себаплија**, 885. **себапчија** < тур. sevar < арап. şevāb; 886. **севда** < тур. sevda; 887. **севдалија** < тур. sevdalı; 888. **седеф** < тур. sedef < арап. şadef; 889. **седефлија** < тур. sedefli; 890. **сеиз**, 891. **сеизин** < тур. seyis < арап. sāyis; 892. **сеир** < тур. seyir < арап. seyr; 893. **сеирчија** < тур. seyirci; 894. **сејмен** < тур. seğmen < пер. segbān; 895. **селама** < тур. selam < арап. selām; 896. **селамет** < тур. selamet < арап. selāmet; 897. **селвија** < тур. selvi; 898. **сенет** < тур. senet < арап. sened; 899. **сепетка**, 900. **сепеткар** < тур. sepet < пер. seped; 901. **сербез** < тур. serbest < пер. serbest; 902. **сербезлак** < тур. serbestlik; 903. **сергија** < тур. sergi; 904. **сердар** < тур. serdar < пер. serdār; 905. **сермија** < тур. sermaye < перс. ser + māye; 906. **серсем**, 907. **серсемин** < тур. sersem < пер. sersām; 908. **серт** < тур. sert < пер. serd; 909. **сетре** < тур. setre < арап. setre; 910. **сефа** < тур. sefa < арап. şafā; 911. **сецаде** < тур. secade; 912. **софра** < тур. sofrā < арап. sufre; 913. **сефте** < тур. siftah < арап. istiftāh; 914. **сиктер** < тур. siktir!; 915. **сима** < тур. sima < пер. sīmā; 916. **симитчија** < тур. simiçi; 917. **синија** < тур. sini < пер. sīnī; 918. **синцир**, 919. **синцирник** < тур. zincir < пер. zencir; 920. **сицим** < тур. sicim; 921. **сој** < тур. soy; 922. **сокак**, 923. **сокачарка** < тур. sokak < арап. zuḳāk; 924. **солук** < тур. soluk; 925. **сом** < тур. som; 926. **сопа** < тур. sora; 927. **софа** < тур. sofa < арап. şuffe; 928. **софра** < тур. sofrā < арап. sufre; 929. **софта** < тур. softa < пер. sūhte; 930. **спаија** < тур. sipahi < пер. sipāhī; 931. **спаилак, спахилак** < тур. sipahilik; 932. **срмен** < тур. sırtma; 933. **срмелија, срмајлија** < тур. sırtmalı; 934. **срт** < тур. sırt; 935. **суварија** < тур. süvari; 936. **сурат** < тур. surat < арап. şüret; 937. **сурме** < тур. sürme; 938. **суртук** < тур. sürtük; 939. **сунет** < тур. sünnet < арап. sunnet; 940. **сурдиса** < тур. sürdü; 941. **сургун** < тур. sürgün; 942. **сурла** < тур. zurna < пер. surnāy; 943. **сурлачија** < тур. zurnacı; 944. **суфи** < тур. sufi < арап. şūfi; 945. **суцук** < тур. sucuk; 946. **табак** < тур. tabaka < арап. ṭabaḳa; 947. **табиет**, 948. **табиетлија** < тур. tabiat < арап. ṭābī'at; 949. **табија** < тур. tabya < арап. ta'biye; 950. **табур** < тур. tabur; 951. **табла**, 952. **таблица** < тур. tabla < арап. ṭabla; 953. **табор, табур** < тур. tabur; 954. **тава**, 955. **тавиче**, 956. **тавче** < тур. tava < пер. tāve; 957. **таван** < тур. tavan; 958. **тавла** < тур. tavla < арап. ṭavīle; 959. **тавмина, тамина** < тур. tahminen < арап. taḥmīnen; 960. **тавминчија** < тур. tahminci; 961. **тавра**, 962. **таврење**, 963. **таври** < тур. tafra < арап. ṭafre; 964. **таврачија** < тур. tafracı; 965. **тагар**, 966. **тагарче** < тур. dağarcık; 967. **тазе** < тур. taze < пер. tāze; 968. **тајфа** < тур. tayfa < арап. ṭā'ife; 969. **такам** < тур. takım; 970. **такрир** < тур. takdir < арап. taḳrīr; 971. **таксидар** < тур. tahsildar < арап. taḥşīl + пер. -dār; 972. **таксират** < тур. taksirat < арап. tāḳşīrāt; 973. **таксиратлија** < тур. taksiratlı; 974. **таласам**, 975. **талиман** < тур. tılsım < арап. ṭılsım; 976. **тамакар** < тур. tamahkar < арап. ṭama' + пер. -kār; 977. **тамам** < тур. tamam; 978. **тамакарлак** < тур. tamahkarlık; 979.

тамбур < тур. tambur < арап. ṭanbūr; 980. **тамина** < тур. tahmini < арап. taḥmīnī; 981. **тапа** < тур. tıra; 982. **тараба** < тур. taraba; 983. **тарапана** < тур. daphane < арап. ḍarb + пер. ḥāne; 984. **тараф** < тур. taraf < арап. ṭaraf; 985. **тарифа** < тур. tarife < арап. ta'rifē; 986. **тас** < тур. tas; 987. **татар** < тур. tatar; 988. **тафтабита** < тур. tahta biti; 989. **ташак** < тур. taşak; 990. **ташаклија** < тур. taşaklı; 991. **тебабија** < тур. tebaa < арап. teba'a; 992. **тебдил** < тур. tebdil < арап. tebdīl; 993. **тебешир** < тур. tebeşir < пер. tebāşir; 994. **теир** < тур. tehir < арап. te'ḥīr; 995. **тек** < тур. tek; 996. **текар** < тур. tekrar < арап. tekrār; 997. **теклиф** < тур. teklif < арап. teklif; 998. **теклифсиз** < тур. teklifsiz; 999. **текне** < тур. tekne; 1000. **текнефес** < тур. tiknefes < арап. ḍiḳ + nefes; 1001. **тек-тук** < тур. tek tük; 1002. **телал** < тур. tellal < арап. dellāl; 1003. **тель** < тур. tel; 1004. **темане** < тур. temenna < арап. temennā; 1005. **тенекија**, 1006. **тенекиен** < тур. teneke; 1007. **тенекешија** < тур. tenekesi; 1008. **тенцере** < тур. tencere < арап. tancara; 1009. **тепе** < тур. tepe; 1010. **тепсија** < тур. tepsi; 1011. **терезија** < тур. terazi < пер. terāzū; 1012. **терзија** < тур. terzi < пер. derzī; 1013. **терзилак** < тур. terzilik; 1014. **терк** < тур. terk < арап. terk; 1015. **терлик** < тур. terlik; 1016. **терсене** < тур. tersine; 1017. **тертип** < тур. tertip < арап. tertīb; 1018. **тескере** < тур. tezkere < арап. tezkire; 1019. **теслим**, 1020. **теслими** < тур. teslim < арап. teslīm; 1021. **тесте** < тур. deste; 1022. **тетарави** < тур. tahterevalli; 1023. **теке** < тур. tekke < арап. tekye; 1024. **теферич** < тур. teferrüç < арап. tefferuc; 1025. **тефтер** < тур. defter < арап. defter; 1026. **тимар**, 1027. **тимари**, 1028. **стимари**, 1029. **натимари** < тур. timar < пер. tīmār; 1030. **титиз** < тур. titiz; 1031. **тозлуци** < тур. tozluk; 1032. **тојага** < тур. toyaka; 1033. **токмак** < тур. tokmak; 1034. **топтан** < тур. toptan; 1035. **топтаницја** < тур. toptancı; 1036. **топуз** < тур. topuz < арап. debbūs; 1037. **топук** < тур. topuk; 1038. **топчија** < тур. topçu; 1039. **торба**, 1040. **торбичка** < тур. torba; 1041. **тула**, 1042. **тулана**, 1043. **тулар**, 1044. **туларница** < тур. tuğla; 1045. **тулум** < тур. tulum; 1046. **тулумбар** < тур. tulumba tatlısı; 1047. **туљбен** < тур. tülbent < пер. ter + bend; 1048. **тура** < тур. tuğra; 1049. **туркиција** < тур. türkücü; 1050. **турлија** < тур. türlü; 1051. **турпија** < тур. törpü; 1052. **туткал** < тур. tutkal; 1053. **тутунција**, 1054. **тутунцица** < тур. tütüncü; 1055. **тутунар**, 1056. **тутунарка** < тур. tütün; 1057. **туфек** < тур. tüfek < пер. tufeng; 1058. **туфекчија** < тур. tüfekçi; 1059. **туч** < тур. tunc; 1060. **туцар**, 1061. **туцарски** < тур. tüccar < арап. tuccār; 1062. **трупец** < тур. turup; 1063. **ќаја** < тур. kahya < пер. ked + ḥudā; 1064. **ќар**, 1065. **ќари**, 1066. **ќарува**, 1067. **ќердоса** < тур. kâr; 1068. **ќарлија** < тур. kârlı; 1069. **ќатип** < тур. kâtip < арап. kâtip; 1070. **ќебапчија** < тур. kebarçı; 1071. **ќафир** < тур. kâfir < арап. kâfir; 1072. **ќефледиса** < тур. keyiflendi; 1073. **ќедер** < тур. keder < арап. keder; 1074. **ќеиф**, **ќеф** < тур. keyif < арап. keyf; 1075. **ќелавко**, 1076. **ќелавост**, 1077. **оќелави**, 1078. **сќелави** < тур. kel < пер. kel; 1079. **ќелепур** < тур. kelepür; 1080. **ќелеш** < тур. keleş; 1081. **ќелибар** < тур. kehribar < пер. kehribā; 1082. **ќемер** < пер. kemer; 1083. **ќенев** < тур. kenef < арап. kenīf; 1084. **ќепенок** < тур. kепенk; 1085. **ќерпич** < тур. kerpiç; 1086. **ќесат**

< тур. kesat < арап. kesād; 1087. **ќесе**, 1088. **ќесија**, 1089. **ќесеџија** < тур. kese < пер. kīse; 1090. **ќесим** < тур. kesim; 1091. **ќефил** < тур. kefil < арап. kefil; 1092. **ќефледиса** < тур. keyiflendi; 1093. **ќефлија** < тур. keyifli; 1094. **ќече** < тур. keçe; 1095. **ќоле** < тур. köle; 1096. **ќор**, 1097. **оќори**, 1098. **заќори**, 1099. **ќорав**, 1100. **ќорчо** < тур. kör < пер. kūr; 1101. **ќос** < тур. köse < пер. kūse; 1102. **ќотек** < тур. kötek < пер. kūtek; 1103. **ќофте** < тур. köfte < пер. kūfte; 1104. **ќош**, 1105. **ќоше**, 1106. **ќошлест** < тур. köşe < пер. gūşe; 1107. **ќулавка** < тур. külah < пер. kulāh; 1108. **ќумбе** < тур. kümbet < пер. gunbed; 1109. **ќумур** < тур. kömür; 1110. **ќумурџија** < тур. kömürçü; 1111. **ќунк** < тур. künk < пер. kunk; 1112. **ќуп** < тур. küp; 1113. **ќурчи**, 1114. **ќурчија**, 1115. **ќурчиски** < тур. kürçü; 1116. **ќускија** < тур. küskü; 1117. **ќутук** < тур. kütük; 1118. **угурсуз** < тур. uğursuz; 1119. **угурсузлак** < тур. uğursuzluk; 1120. **удут** < тур. hudut < арап. hūdūd; 1121. **узенгија** < тур. üzengi; 1122. **узур** < тур. huzur < арап. hūzūr; 1123. **ујгун** < тур. uygun; 1124. **ујдиса**, 1125. **ујдисува**, 1126. **ујдисување** < тур. uydu, uydurdu; 1127. **ујдурма** < тур. uydurma; 1128. **умут** < тур. umut; 1129. **унер** < тур. hüner < пер. huner; 1130. **урнек** < тур. örnek; 1131. **услуп** < тур. üslup < арап. üslüb; 1132. **уста** < тур. usta < пер. ustād; 1133. **устабаша** < тур. ustabaşı; 1134. **усул** < тур. usul < арап. uşul; 1135. **утија** < тур. ütü; 1136. **уќумат** < тур. hükümet; 1137. **учкур** < тур. uçkur; 1138. **уцум** < тур. hücum < арап. hücüm; 1139. **ушак** < тур. uşak; 1140. **фазла** < тур. fazla < арап. fazla; 1141. **фајде** < тур. fayda < арап. fā'ide; 1142. **фајдеџија** < тур. faydacı; 1143. **фак** < тур. fak < арап. faḥḥ; 1144. **фараш**, 1145. **фарашка** < тур. faraş < арап. ferrāş; 1146. **феллах** < тур. fellah < арап. fellāḥ; 1147. **фереце** < тур. ferace < арап. ferāce; 1148. **ферман** < тур. ferman < пер. fermān; 1149. **фиданбојлија** < тур. fidan boylu; 1150. **филдиш** < тур. fildişi; 1151. **филџан**, 1152. **филџанче** < тур. fincan; 1153. **фингира** < тур. fingirdemek; 1154. **фиљан** < тур. filan < арап. fulān; 1155. **фиске** < тур. fiske; 1156. **фитилник** < тур. fitil < арап. fetil; 1157. **фишек** < тур. fişek < пер. fişeng; 1158. **фишеклак** < тур. fişeklik; 1159. **фодул** < тур. fodul < арап. fuḍul; 1160. **френгија** < тур. frengi; 1161. **фукара** < тур. fukara < арап. fuḡarā; 1162. **фукаралак** < тур. fukaralık; 1163. **фурда** < тур. hurda < пер. ḥorde; 1164. **халиф** < тур. halife < арап. ḥalīfe; 1165. **харзувал** < тур. arzuhâl < арап. 'arż + ḥāl; 1166. **хисар** < тур. hisar < арап. ḥiṣār; 1167. **чаир** < тур. çayır; 1168. **чакал**, **шакал** < тур. çakal < пер. şağāl; 1169. **чакија** < тур. çakı; 1170. **чакмак** < тур. çakmak; 1171. **чакшири** < тур. çakşır; 1172. **чалам** < тур. çalım; 1173. **чаламџија** < тур. çalamcı; 1174. **чалгаџија** < тур. çalgıcı; 1175. **чалгија** < тур. çalgı; 1176. **чалма** < тур. çalma; 1177. **чампари** < тур. çalpara < пер. çār + pāre; 1178. **чанак** < тур. çanak; 1179. **чанта**, **чанте**, 1180. **чантиче**, 1181. **чантичка** < тур. çanta; 1182. **чанче** < тур. çanak; 1183. **чапа** < тур. çара; 1184. **чапкан** < тур. çarkın; 1185. **чапканлак** < тур. çarkınlık; 1186. **чардак** < тур. çardak < арап. çār + пер. tāk; 1187. **чаре** < тур. çare < пер. çāre; 1188. **чарк** < тур. çark < пер. çarḥ; 1189. **чаршаф** < тур. çarşaf < пер. çāder + şeb; 1190. **чаршија** < тур. çarşı < пер. çār + sū; 1191. **чатија** < тур. çatı; 1192. **чатали** < тур. çatal; 1193. **чатма** < тур. çatma;

1194. **чауш** < тур. çavuş; 1195. **чеиз** < тур. çeyiz < арап. cihāz; 1196. **чекич** < тур. çekici; 1197. **чекмеже** < тур. çekmese; 1198. **чекрек** < тур. çıkık; 1199. **челебија** < тур. çelebi < тур. çalar + арап. -ī; 1200. **челик**, 1201. **челиков**, 1202. **челичен** < тур. çelik; 1203. **ченгел** < тур. çengel < пер. çengāl; 1204. **чепкен** < тур. серкен; 1205. **червиш** < тур. çerviş < пер. çerbiş; 1206. **черга**, **церга** < тур. çerge; 1207. **черчеве** < тур. çerçeve < пер. çār + çūbe; 1208. **чешит** < тур. çeşit < пер. çeşid; 1209. **чешма** < тур. çeşme < пер. çeşme; 1210. **чибук** < тур. çubuk; 1211. **чивија** < тур. çivi; 1212. **чивилак** < тур. çivilik; 1213. **чивит** < тур. çivit; 1214. **чизија** < тур. çizi; 1215. **чикмак** < тур. çıkmaz; 1216. **чинар** < тур. çınar < пер. çenār; 1217. **чинија** < тур. çini < пер. çīnī; 1218. **чирак** < тур. çırak < пер. çerāğ; 1219. **чириш** < тур. çiriş < пер. siriş; 1220. **чифлик** < тур. çiftlik; 1221. **чифликсајбија** < тур. çiftlik sahibi; 1222. **чифт**, 1223. **чифтоса** < тур. çift < пер. cuft; 1224. **чифте** < тур. çifte < пер. cufte; 1225. **чифчија** < тур. çiftçi; 1226. **чобан** < тур. çoban < пер. çübān + şübān; 1227. **чок** < тур. çok; 1228. **чомак** < тур. çomak; 1229. **чорап** < тур. çorap < пер. cūrāb; 1230. **чорба**, 1231. **чорбест** < тур. çorba < пер. şūrbā; 1232. **чорбација** < тур. çorbacı; 1233. **чубук** < тур. çubuk; 1234. **чувадар** < тур. çuhadar < пер. çūhadār; 1235. **чунки** < тур. çünkü < пер. çün + ki; 1236. **чурук** < тур. çürük; 1237. **чурудиса** < тур. çürüdü; 1238. **цаба**, **цабе**, 1239. **цаболебец** < тур. caba; 1240. **цаде** < тур. cadde < арап. cādde; 1241. **цадија** < тур. cadı < пер. cādū; 1242. **цам**, 1243. **цамлија** < тур. cam < пер. cām; 1244. **цамлак** < тур. camlık; 1245. **цамција** < тур. camcı; 1246. **цан** < тур. can < пер. cān; 1247. **цангарак** < тур. çingirak; 1248. **цеваир** < тур. cevahir < арап. cevāhir; 1249. **цевап** < тур. cevar < арап. cevār; 1250. **цеца** < тур. ceza < арап. cezā; 1251. **целат** < тур. cellat < арап. cellād; 1252. **ценабет** < тур. cenabet < арап. cenābet; 1253. **цанка**, 1254. **ценарика** < тур. can eriği; 1255. **ценем** < тур. sehennem < арап. sehennem; 1256. **ценк** < тур. cenk < пер. ceng; 1257. **цепане** < тур. serhane < пер. sebe + hāne; 1258. **цепчија** < тур. serçi; 1259. **цереме** < тур. sereme < арап. serīme; 1260. **цигер** < тур. ciğer < пер. siger; 1261. **циљве** < тур. silve < пер. silve; 1262. **циљвелија** < тур. silveli; 1263. **цимрија** < тур. simri; 1264. **цин** < тур. cin < арап. cinn; 1265. **цинороз** < тур. cin horoz; 1266. **цинс** < тур. cins < арап. cins; 1267. **цинцефил** < тур. zencefil < арап. zencebīl; 1268. **цици-мици** < тур. cici bici; 1269. **цумбуш** < тур. cümbüş < пер. cunbiş; 1270. **цумбушлија** < тур. cümbüşlü; 1271. **цумле** < тур. cümle < арап. cumle; 1272. **цуце** < тур. cüce; 1273. **шадрван** < тур. şadırvan < пер. şādurvān; 1274. **шаин** < тур. şahin < пер. šāhīn; 1275. **шаит** < тур. şahit < арап. šāhīn; 1276. **шака** < тур. şaka; 1277. **шал** < тур. şal < пер. šāl; 1278. **шалвари** < тур. şalvar < пер. şelvār; 1279. **шамар** < тур. şamar; 1280. **шамата** < тур. şamata < арап. şemāte; 1281. **шамија**, 1282. **шамиче** < осм. тур. şame < пер. šāme; 1283. **шан** < тур. şan < арап. šān; 1284. **шандан** < тур. şamdan < арап. şem + пер. -dān; 1285. **шапшал** < тур. şarşal; 1286. **шафран** < тур. safran < арап. za ‘ferān; 1287. **шашардиса** < тур. şaşırdı; 1288. **шашлив** < тур. şaşı; 1289. **шебек** < тур. şebek; 1290. **шеј** < тур. şey < арап. şey; 1291. **шејтан**, 1292. **шејтанка** < тур. şeytan < арап. şeytān; 1293. **шен**, 1294. **шенлив**,

1295. **шени** < тур. şen; 1296. **шерет** < тур. şirret < арап. şirret; 1297. **шеќер**, 1298. **зашеќери**, 1299. **нашеќери**, 1300. **шеќерче** < тур. şeker < пер. şeker; 1301. **шефтелија** < тур. şeftali < пер. şeft + ālū; 1302. **шимшир** < тур. şimşir < пер. şemşir; 1303. **шира** < тур. şıra; 1304. **ширит** < тур. şerit < арап. şerī; 1305. **ширит**, 1306. **шишко**, 1307. **шишкав** < şişko; 1308. **шкембе** < тур. işkembe < пер. şikenbe; 1309. **шубе** < тур. şüphe; 1310. **шуруп**, **сируп** < тур. şurup < арап. şurūb.

4. Заклучок

Турцизмите во македонскиот јазик кои навлегоа во периодот на Османлиската Империја преку разновидните македонски дијалекти, говори и народното творештво успеаја да го обезбедат својот континуитет до стандардизацијата на македонскиот јазик. По стандардизацијата на македонскиот јазик турцизмите го продолжија својот континуитет преку современите и дијалектолошките речници на македонскиот јазик и уметничката литература на современ македонски јазик. За ова сведочат 1310 турцизми што се наоѓаат во *Речник на синоними во македонскиот јазик* подготвен од Толе Белчев и Снежана Веновска-Антевска, а објавен во 2017 година.

1310 турцизми во *Речник на синоними во македонскиот јазик* уште еднаш потврдува дека влијанието на турскиот јазик на македонскиот јазик е најголемо во областа на лексиката. Голем дел од овие турцизми се заеднички за сите балкански јазици, но еден дел се својствени само за македонскиот јазик. Најголемиот дел од овие турцизми кои навлегле преку османскиот јазик денес се користат во современиот турски јазик, но еден мал дел се исфрлени од речниците на современиот турски јазик, а како пишан споменик на едно време постојат и се користат во современиот македонски јазик и во современите речници на македонскиот јазик.

Турцизмите во македонскиот јазик овозможиле да се збогати македонската синонимија со зборови од турско, арапско и персиско потекло. Ова може многу лесно да се следи преку етимологијата на турцизмите во овој напис што може да претставува скромен придонес за подготвување на етимолошки речник на македонскиот јазик.

Користена литература:

- [1] (1995). *Örnekleriyle Türkçe Sözlük 1-4*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- [2] (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dili Kurumu.
- [3] Белчев, Толе; Антевска, Веновска Снежана. (2017). *Речник на синоними во македонскиот јазик*. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“.
- [4] Димитровски Тодор, Корубин Благоја, Стаматоски Трајко. (1986). *Речник на македонскиот јазик*. Скопје: Македонска книга.
- [5] (2003-2014). *Толковен речник на македонскиот јазик*. Том 1, 2, 3, 4, 5, 6. Скопје, Институт за македонскиот јазик „Крсте Мисирков“.

НОВИ ЗБОРОВИ ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК ЗА ВРЕМЕ НА КОРОНА ПАНДЕМИЈАТА

Гзим Џафери¹, Билјана Ивановска²

¹Факултет за јазици, комуникации и култури, УЈИЕ, Тетово
g.xhaferri@seeu.edu.mk

²Филолошки факултет, УГД, Штип
biljana.ivanovska@ugd.edu.mk

Апстракт: Целта на овој труд е да се опишат и анализираат новите зборови во лексиконот на германскиот јазик за време на пандемијата со вирусот Ковид-19. Се обидуваме да ги дефинираме неологизмите, да ја претставиме нивната класификација, начинот на нивното навлегување во јазичниот систем, како и нивната конкретна јазична употреба. Се анализираат германски лексеми кои по своето значење и употреба директно или индиректно се поврзани со корона кризата во општествениот систем. Борбата против корона пандемијата повлече со себе и промени не само во општествениот, здравствениот и политичкиот систем, туку воопшто влијаеше и на јазичниот систем. Несомнено е големо влијанието на коронавирусот и врз јазичниот систем, односно негово збогатување со нови зборови и потреба за именување на новите состојби предизвикани од овој вирус, како од прагматички, така и од когнитивни причини.

Клучни зборови: *неологизми, корона криза, употреба, значење.*

NEW WORDS IN THE LEXICON DURING CORONA PANDEMIC Gzim Xhaferri¹, Biljana Ivanovska²

¹Faculty of Languages, Communications and Cultures, SEEU, Tetovo
g.xhaferri@seeu.edu.mk

²Faculty of Philology, UGD, Stip
biljana.ivanovska@ugd.edu.mk

Abstract: The aim of this paper is to identify and analyze new words in the lexicon during the Covid-19 virus pandemic. We try to define neologisms, to present their classification, and explore the way they enter the language system, as well as their specific linguistic use. We present and analyze lexemes that by their meaning and use are directly or indirectly related to the corona crisis in the social system. The fight against the corona pandemic changes and influences not only the social, health and political systems, but also the language system in general. Undoubtedly, the influence of the corona virus on the language system is enormous,

e.g., its enrichment with new words and the need to name the new conditions caused by this virus, both for pragmatic and cognitive reasons.

Keywords: *neologisms, corona crisis, use, meaning.*

1. Вовед

Лексиконот во еден јазик како отворен феномен и јазична категорија постојано се адаптира на техничките иновации, историските случувања, менливите општествени околности и политичките збиднувања. Често се случува да се чуе или да се прочита нов збор што сè уште е непознат и читателот е несигурен како тој збор се чита или се пишува. При проверка на новиот збор во речник се поставуваат и други прашања поврзани со новите зборови, од типот: кои извори се користат во речникот за нови зборови, како се инкорпорира зборот во соодветниот речник и од кој период тој збор е интегриран во речникот, кои типови неологизми всушност постојат, во кој временски период тие се навлезени во јазичниот систем и многу други вакви и слични прашања. Бојковска С. и сор. (1998) пишуваат дека развојот на еден јазичен систем е неминовно врзан со постојаниот процес на обновување и збогатување на зборовниот состав на јазикот. Брзите општествени промени овозможуваат појава на нови предмети, а со тоа и на нови поими и именувања на предметите, т.е. доведуваат до појава на нови зборови. Со повлекување од употреба на дадени предмети, како и со менувањето на навиките и на начинот на живеење, се губат или го менуваат (модифицираат) своето значење зборовите што го означувале тој предмет или поим. Така се доаѓа до поделба на зборовите според процесот на обновување на лексичкиот фонд: стари (архаични) и нови зборови (неологизми).

Дефиниција за објаснување на неологизмите даваат Херберг и Кине (Herberg & Kinne, 1998). Зборот Neologismus е заемка од францускиот јазик кој се интегрирал во германскиот јазик во средината на 18 век. „Се работи за неокласично зборообразување на заемките, поим кој се состои од елементите [neos] ‚neu‘ и [logos] ‚Wort, Lehre‘“ (Herberg&Kinne, 1998, стр. 1). Според Кине (Kinne, 1998, стр. 68ff.), се работи за подолга традиција на неологизмите во Франција во споредба со онаа во Германија. Бусман го објаснува поимот *неологизми* на следниов начин: „Неологизми се новосоздадени јазични изрази (зборови или изрази), кои се сметаат познати за еден дел од корисниците на јазичната заедница, но не неопходно и за општата популација и служат за означување на нови концепти во областа на политиката, културата и науката (Vußmann, 1990, стр. 520).

Холц и Хинка (Holz 2009, Hinka 2010) ги делат неологизмите во две категории:

- а) нови лексеми (нови зборови) – овие лексеми постојат за именување на нови предмети. Како интересни примери можат да се набројат следниве зборови од 90-тите години: *skypen* или *simsen*;
- б) лексеми со ново значење – лексички изрази кои освен своето основно значење, добиваат уште едно додатно/дополнително значење. Интересни примери се јавуваат во 90-тите години од областа на компјутерското инженерство и интернетот: *Virus*, *Maus* и др. (Holz, 2009, стр. 33).
- Според Бојковска, С. и сор. (1998, стр. 214 ff.), неологизмите се новосоздадени зборови, кои сè уште не навлегле доволно во активниот речник. Овој вид лексика најпрвин навлегува во употреба во затворен круг на одделни области (нови зборови, на пример, во науката, уметноста, книжевноста итн.) или кај одделна класа луѓе. Неологизмите навлегуваат на најразлични начини:
- а) со заемање, кога се прифаќа новиот предмет или поим заедно со туѓиот збор (*видео*, *компјутер*, *мотел*);
- б) со создавање зборови со средства на сопствениот јазик (*печатач*, *залез*);
- в) со преосмислување (*глувче*/од компјутер, *пајак* /превозно средство).

Примерите кои се разгледуваат како неологизми во оваа статија се земени од онлајн речникот за неологизми во германскиот јазик, кој може да се најде на следниов линк: <https://www.owid.de/docs/neo/listen/corona.jsp#>.

2. Нови зборови во германскиот јазичен систем за време на корона пандемијата

Во изминатите месеци сите ние поминавме долго време дома и го набљудувавме развојот на корона кризата и процесот како политиката, економијата и општеството во целина се справуваат со корона вирусот како невидлив непријател. Некои од нас беа сосема сами и осамени во постојана социјална изолација, некои со своите фамилии во т.н. невообичаена близина, но сите заедно ја следеа наредбата за одржување социјална дистанца. Како главни мерки против корона вирусот постојано се споменуваа просторната дистанца и физичкото растојание како основа на сите заразни болести.

Социјалната дистанца (Social distancing/Soziale Distanz) со сигурност е еден од најчестите пароли/слогани што во текот на корона пандемијата во германските, но и во македонските медиум често се употребуваше. Во помалку стручните говори на телевизиските програми германската канцеларка д-р Ангела Меркел (од 18.3.2020 год.) изјави: „Во моментов само растојанието е начин за грижа“. Изразот *социјална дистанца* и неговата честа употреба е прототипичен пример за тоа на кој начин се гради лексиконот во германскиот јазик. Тоа е пример за стручен термин (стручниот јазик од областа на епидемиологијата), но од друга страна и е позајмен термин од англискиот јазик.

Преводен еквивалент кој ќе стои во однос 1:1 во стручниот германски јазик не постои, бидејќи мерките за социјална дистанца немаат намера луѓето да ги оддалечуваат во своите социјални контакти, т.е. да ги напуштат или изгубат социјалните мрежи, туку физички да се држат на растојание еден од друг. Од стручен аспект станува збор за физичка дистанца или растојание. И покрај тоа што овој термин често се користи во германските медиуми, овој поим не се става веднаш како неологизам во речник, туку би требало да се набљудува неговата употреба во одреден временски период. Решавачки за тоа дали овој поим ќе се вклучи во речникот на неологизми или не, ќе биде фактот дали и по корона кризата тој збор ќе користи или не. Неговото вклучување ќе зависи од тоа и дали тој збор ќе биде во употреба и по временскиот период на корона кризата што трае од крајот на 2019 и цела 2020 година. Освен тоа, важен факт ќе биде и тоа дали овој поим ќе се користи во стручната терминологија или пак само во јазикот за општа употреба.

На пресконференција, каде беа соопштени новите мерки за корона кризата, Олаф Шолц –вицеканцеларот и сојузниот министер за финансии во Владата на СР Германија ја даде следнава изјава: „Ние се движиме кон новата нормалност – нормалност која нема да биде кратка, туку ќе потрае подолго време“¹. Оваа најава за нова нормалност Шолц повеќепати ја повтори со одредени варијации и со чиј став беа согласни и другите претставници од Владата на СР Германија, како и министерот за здравство. Како силно ехо одекна оваа вест за „новата нормалност“ насекаде низ светот. Останува отворено прашањето дали е неопходно да се употребува толку силна терминологија, бидејќи кризната состојба или вонредната состојба предизвикана од коронавирусот треба по дефиниција да се прогласи за нормална состојба. Од гледна точка на ограничување на слободата тоа и не е баш така. *Нормалноста (Normalität)*, како апстрактна именка, се чини е едноставен збор. Според Дуденовиот онлајн речник оваа лексема ги има следниве значења на: а) нормална состојба, нормална творевина, состав/особина/својство и б) умереност на/од прописи и одредби. Но, наведените значења за објаснување на придавката (нормално/а/и vs. normal), имаат значење: она што одговара на нормите, така направено, нормално направено/составено. Во речниците кај оваа придавка се разликуваат (при употреба во општа комуникација, не кај јазикот во струка) главно две значења: а) оние норми или правила кои се соодветни на очекувањата и б) вообичаено/обично/нормално/општо, здраво, редовно. Првата варијанта се совпаѓа со значењето кое се темели на основата на придавката (на нормата), додека втората варијанта (значењето под б) се чини дека покажува отстапување од основното значење.

Во онлајн речникот за неологизми во германскиот јазик OWID под лексемата *корона* како надредена единица, ги сретнавме следниве лексеми:

¹ “Wir bewegen uns in eine neue Normalität...” (Tagesschau, 4.2.2021)

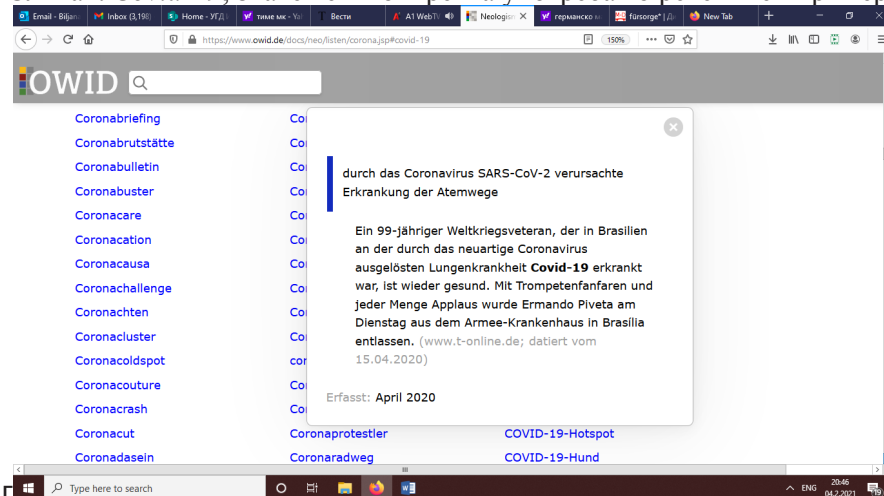

Coronaer, coronaerkrankt, Coronaerkrankter, coronaerprobt, coronaesk, Coronaetikette, Coronaexit, Coronaexperte, Coronafahrplan, Coronafakeshop, Coronafall, Coronafalle, Coronafamilienbonus, Coronafashion, Coronaferien, Coronafigur, Coronaflucht, coronafrei и др.

Под лексемата *Covid*, како надреден поим, се сретнуваат следниве лексеми: *COVID-19, COVID-19-Alltag COVID-19-App, COVID-19-assoziiert, COVID-19-Ausweis, COVID-19-Brain, COVID-19-Bürgertelefon, COVID-19-Epizentrum, COVID-19-Fall, COVID-19-Gehirn, COVID-19-Gesetz, COVID-19-Gipfel, COVID-19-Hochburg, COVID-19-Hoffnungsträger, COVID-19-Hotspot, COVID-19-Hund, COVID-19-Infizierter, COVID-19-Kohorte, COVID-19-Kredit, COVID-19-Krise* и др.

Информација за лексемата *Covid-19* во листата на зборови кои се наоѓаат за набљудување во OWID-онлајн речникот е дадена во прилог на слика бр.1

Слика1. *Covid-19*, значење и конкретна употреба во реченичен пример

Други актуелни примери кои би можеле да се разгледуваат како можни потенцијални лексеми за речникот за неологизми, би биле лексемите кои се прикажани во следнава табела (табела 1). Додека лексемите *Coronae, Gabenzaun, Infodemie*, ги сметаме како нови лексеми, лексемата *Geisterspiel* е пример за збор во стручниот лексикон од областа на спортот и се користи веќе подолго време, но во контекст на корона кризата неговата употреба повторно заживува. За да биде интегриран зборот во речникот на неологизми е важен фактот дали оваа лексема се употребува подолго време, или пак само за време додека трае корона кризата. Лексемата *Gabenzaun* е вклучена во овој речник веќе три години и се поврзува на почетокот со градот Хамбург, каде оградата со милостиња за бездомниците била поставувана на главната железничка станица.

Во текот на корона кризата овој модел на функционирање и давање помош на сиромашните и социјално загрозените лица се проширува и низ другите градови низ Германија. Поради тоа употребата на овој збор во иднина би требало да се следи, т.е. како и со колкава фреквенција би се употребувала оваа лексема.

Во следната табела прикажуваме неколку поими, нивното значење и употреба потврдено со конкретни примери употребени во реченица.

Табела 1. Неологизми поврзани со коронавирусот (значење и употреба) во германскиот јазик

Поим	Значење	Конкретна употреба во текст
<i>Coronae</i>	Личност инфицирана со Ковид-19. Овие лица во медиумите можат да се означат со лексемите: <i>Corona-Infizierter</i> , <i>Corona-Kranke</i> , <i>Covid-19-Patienten</i> и сл.	Im Iran hat sich auch der stellvertretende Gesundheitsminister des Landes mit dem neuartigen Coronavirus infiziert. Vize-Minister Iradsch Harirchi sei positiv auf das neuartige Virus getestet worden, teilte einer seiner Berater auf Twitter mit. “Ich bin seit gestern Abend auch ein Coronaer”, sagte Harirchi in einer Videobotschaft im Staatsfernsehen. (www.n-tv.de; datiert vom 25.02.2020)
<i>Gabenzaun</i>	Ограда на која се поставуваат ќесиња со донации/милостиња за бездомници, сиромашни и социјално загрозени лица	Auch in der Krise denken viele Heidelberger an die Bedürftigen. Das zeigt ein Blick auf den Gabenzaun für Obdachlose beim Karl-Klotz-Haus. Dieser hängt gut voll – und hilft so vielen Menschen in der Not. Nun hat sich der Malteser Hilfsdienst – in Absprache mit den Initiatorinnen Marie-Theresa und Victoria Elfner und Josefine Schweikert – eine Oster-Aktion für den Gabenzaun ausgedacht: [...] Ehrenamtliche werden Osterhasen, Eier, Süßigkeiten, eingeschweißtes Brot, haltbare Wurstkonserven und Hygieneartikel wie Seife, Duschgel und... (www.rnz.de, datiert vom 04.04.2020)

<i>Geisterspiel</i>	Игра на терен без публика (пр. играње на фудбалски натпревар на стадион без публика)	Wenn das alles für jemanden eine schöne Vorstellung ist, dann wünsche ich dort viel Spaß. Dass diese Show allerdings zu einem Geisterspiel wird, wenn der erzwungene Erfolg einmal ausbleibt oder sich gar nicht erst einstellt, dürfte klar sein. Der SV Waldhof, seinen Mitgliedern und seiner treuen...(M05/NOV.91382 Mannheimer Morgen, 08.11.2005, Ressort: Leserbriefe (lokal); Deckmantel)
<i>Infodemie</i>	Брзо ширење на лажни вести	Angesichts der wachsenden Zahl von Falschnachrichten und Verschwörungstheorien spricht die WHO in einem Bericht über das Coronavirus von einer "Infodemie". Die Vielzahl der Meldungen erschwere es den Menschen, zwischen Fakten und Fehlinformationen zu unterscheiden. (www.faz.net; datiert vom 04.02.2020)
<i>COVID-19-Welle</i>	Ненадејно и нагло зголемување на инфекцијата со вирусот SARS-CoV-2	Ärzte, Pflegeexperten und Epidemiologen in Großbritannien haben die britische Regierung vor einer zweiten COVID-19-Welle gewarnt und die Politik aufgefordert, sich darauf vorzubereiten. Die Gesundheitsexperten schreiben im British Medical Journal (BMJ), dass der Verlauf der Pandemie im Vereinigten Königreich zwar schwer vorherzusagen sei, dass aber "die verfügbaren Belege darauf hindeuten, dass lokale Ausbrüche immer wahrscheinlicher werden und eine zweite Welle ein echtes Risiko darstellt". (www.aerzteblatt.de; datiert vom 14.07.2020)
<i>COVID-19-Testzentrum</i>	Мобилна станица каде се изведува постапката за потврдување на можната инфекција со коронавирус SARS-CoV-2	Ab Mittwoch stellt das Covid-19-Testzentrum am Saarbrücker Messegelände seinen Betrieb ein. Es ist das vorerst letzte noch aktive Testzentrum im Saarland. Hintergrund der Schließung sind nach Angaben der Kassenärztlichen Vereinigung im Saarland die stark rückläufigen täglichen Besucherzahlen. Pro Tag lassen sich im Schnitt 20 Personen am Saarbrücker Messegelände auf eine Covid-19-Erkrankung testen. (www.sr.de; datiert vom 26.06.2020)

<i>COVID-19-Party</i>	Заеднички славења најчесто на млади луѓе и покрај ограничувањата и забраните за групирање за време на пандемија	Im Bundesstaat Texas ist ein 30-Jähriger an den Folgen einer Coronainfektion gestorben, nachdem er an einer COVID-19-Party teilgenommen hatte. Der Gastgeber der Party sei selber mit dem Virus infiziert gewesen, teilte die Chefmedizinerin am Methodisten-Krankenhaus in San Antonio, Jane Appleby, in einem gestern von US-Medien verbreiteten Video mit. (www.aerzteblatt.de; datiert vom 13.07.2020)
<i>COVID-19-Ausweis</i>	Официјален документ што го потврдува имунитетот кај лице со корона вирус SARS-CoV-19	Am Universitätsspital Genf will Chefarzt Idris Guessous bald mit Probanden den Umgang mit Informationen zur Immunität untersuchen. Dabei geht es um einen Covid-19-Ausweis. Ein Grundproblem sei, dass der medizinische Nachweis der Immunität noch unsicher sei, wie der Mediziner sagt. Ein Pass würde so mehr Probleme schaffen als lösen. (www.thunertagblatt.ch; datiert vom 04.05.2020)
<i>Coronazunge</i>	Јазик со оток и наслаги како симптом на корона инфекција	Neues Symptom „Corona-Zunge“: Covid-Patientin beobachtet seltsame Veränderungen im Mundraum [Überschrift] Rote Pünktchen auf der Zunge sollen auf Covid-19 hindeuten können. So die Annahme von Tim Spector vom King's College London, wie RTL berichtete. Demnach soll die „Corona-Zunge“ mit Schwellungen, Belag und Pünktchen einhergehen können. „Wenn Sie beispielsweise eine geschwollene oder belegte Zunge als alleiniges Symptom haben, sollten Sie das auf jeden Fall beobachten und achtsam sein. (www.hna.de; datiert vom 19.01.2021)

3. Заклучок

Говорителите на еден јазик во одредена јазична средина можат да користат нови лексички единици во секојдневниот говорен и/или пишан јазик од различни причини. Кога среќаваме нов збор, се прашуваме дали е корисно да се употребува тој збор во секојдневниот јазик. Во многу случаи, говорниците одлучуваат да прифатат нов збор од прагматични и од когнитивни причини. Во овој труд беа споменати и анализирани неколку нови лексеми во германскиот јазик кои се во моментов актуелни и популарни поради пандемијата со корона вирусот. Како причини за прифаќање на неологизмите од говорниците

во овој контекст би ги споменале: потребата за именување на новите состојби предизвикани од вирусот, јазичната економија, потребата за јасност, стилските околности и интенцијата на говорителот/писателот. Во трудов беа објаснети и прикажани неологизмите кои се јавуваат во германскиот јазичен систем за време на пандемијата со коронавирусот (*Coronae, Infodemie, COVID-19-Welle, COVID-19-Testzentrum, Corona-Zunge* и сл.). Кон оваа група можат да се приклучат и уште многу други лексеми, како на пример: *Chinavirus, Cluster-5, Cluster-5-Variante, Cluster-5-Virus, CO2-Ampel, CO2-Überwachungsampel, Coldspot, Coronaverordnung, Coronatier, Coronatoter* и др.

Врз основа на веќе анализирани примери, можеме да заклучиме дека важни причини за создавање нови зборови во лексиконот на еден јазик се потребата за именување на нови појави, предмети или состојби, јазичната економија, јазичните опкружувања и стилот. Прагматичниот аспект игра важна улога во одлуката на читателот/говорителот да ги прифати новите зборови во лексиконот на говорниот и/или пишаниот јазик. Никој не може да ги принуди читателите/говорителите да ги користат новите зборови во секојдневниот живот. Одлуката на говорителите дали ќе ги користат новите лексеми или не во секојдневната комуникација и која варијанта од нивното постоење ќе ја одберат за конкретна употреба е лична и се заснова на индивидуална мотивација. Во јазичниот систем може да се појави широк спектар на јазични иновации користејќи го примерот на неологизми. Ова значи дека неологизмите укажуваат нешто за моменталната состојба што се одигрува во општеството, но и за јазичните промени во современиот јазичен систем.

Користена литература:

А) Користена литература на латиница

- [1] Bußmann, H. (1990). *Lexikon der Sprachwissenschaft*. 2. Aufl. Stuttgart: Alfred Kröner.
- [2] Herberg, D., & Kinne, M. (1998). *Neologismen*. Heidelberg: Groos.
- [3] Hinka, B. (2010). *Lexikologie des Deutschen. Vorlesungen und Seminare*. Ternopil: Navchalna Knuga – Bogdan Dryk.
- [4] Holz, L. (2009). *Untersuchungen zu Neologismen in der Tagespresse: Grundlagen, Erscheinungsformen und Funktionen*. 1. Aufl. Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Müller.
- [5] Kinne, M. (1998). *Der lange Weg zum deutschen Neologismenwörterbuch. Neologismus und Neologismenlexikographie im Deutschen: Zur Forschungsgeschichte und zur Terminologie, über Vorbilder und Aufgaben*. In W. Teubert (Hrsg.), *Neologie und Korpus* (pp. 63-110), Tübingen: Gunter Narr.

Б) Консултирана литература на латиница

- [1] Heberth A. (1977). *Neue Wörter. Neologismen in der deutschen Sprache seit 1945*, Verlag der Wissenschaften, Wien.
- [2] Herberg D., Kinne, M., Steffens D. (2004). *Neuer Wortschatz. Neologismen der 90er Jahre im Deutschen*. Walter de Gruyter, Berlin, ISBN 3-11-017751-X.
- [3] Arndt S. und Hornscheidt A. (Hrsg.). (2005). *Afrika und die deutsche Sprache. Ein kritisches Nachschlagewerk*. Unrast Verlag, Münster, ISBN 3-89771-424-8.
- [4] Quasthoff U.(Hrsg.) (2007). *Deutsches Neologismenwörterbuch. Neue Wörter und Wortbedeutungen in der Gegenwartssprache*. De Gruyter, Berlin, ISBN 978-3-11-018868-4.
- [5] Steffens, D. Al-Wadi D.: *Neuer Wortschatz. Neologismen im Deutschen 2001–2010*. 2 Bände. Institut für Deutsche Sprache, Mannheim 2013, ISBN 978-3-937241-43-2.
- [6] Steffens, D. & Nikitina, O. (2014). *Deutsch-russisches Neologismenwörterbuch. Neuer Wortschatz im Deutschen 1991–2010*. 2 Bände. Institut für Deutsche Sprache, Mannheim 2014, ISBN 978-3-937241-47-0.

В) Користена литература на кирилица

- [1] Бојковска С., Пандев Д., Минова-Гуркова Л., Цветковски Ж. (1998). *Македонски јазик за средно образование. II дополнето издание. Просветно дело, Скопје.*

Г) Интернет-страници

- OWID Online Wörterbuch: <https://www.owid.de/docs/neo/listen/corona.jsp#>
- Duden Online Wörterbuch: <https://www.duden.de/suchen/dudenonline/normal> Duden

ПРЕГЛЕД НА НАЈЧЕСТИТЕ ЛАЖНИ ПАРОВИ МЕЃУ ИТАЛИЈАНСКИОТ И ШПАНСКИОТ ЈАЗИК

Надица Негриевска¹

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
nadica.markoska@ugd.edu.mk

Апстракт: Лажните парови се лексички единици во два различни јазици кои имаат иста или слична форма, а различно значење. Тие се најчести причинители за грешки при изучувањето на даден странски јазик, а грешките најчесто се должат на погрешната аналогија меѓу мајчиниот и странскиот јазик кој се изучува.

Овој труд има за цел да ги проучи лажните парови при изучувањето на италијанскиот и шпанскиот јазик како странски јазици. Станува збор за два многу слични јазици, кои припаѓаат на романската група јазици, но сепак постојат и значајни разлики меѓу нив, како во поглед на граматичката структура, така и во поглед на лексиката.

Клучни зборови: *лажни парови, хомофони, италијански јазик, шпански јазик, лексика, разлики.*

OVERVIEW OF THE MOST COMMON FALSE PAIRS BETWEEN ITALIAN AND SPANISH LANGUAGE

Nadica Negrievska¹

¹Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Stip
nadica.markoska@ugd.edu.mk

Abstract: False pairs are lexical units in two different languages that have the same or similar form and different meanings. They are the most common causes of mistakes in learning a given foreign language, and the mistakes are due to the wrong analogy between the native and the foreign language being studied.

The object of this paper is to study the false pairs in the learning of Italian and Spanish as foreign languages. They are very similar languages, and belong to the Romanian group of languages, yet there are still significant differences between them, both in terms of grammatical structure and vocabulary.

Key words: *false pairs, homophone, Italian language, Spanish language, lexicon, differences.*

1. Вовед

Сите јазици кои припаѓаат на иста јазична фамилија се слични меѓу нив. Сличноста меѓу јазиците од романската група е очигледна бидејќи сите се развиле од латинскиот јазик, односно основата на овие јазици е од латинско потекло. Италијанскиот и шпанскиот јазик се најслични јазици во однос на останатите романски јазици. Истото го истакнува и Марангон, кој вели: “*Todas las lenguas que derivan del latín comparten, en mayor o menor medida, palabras y estructuras; en el caso del italiano y del español es aun más evidente*” (Marangon, 2011: 286), што значи дека е неизбежна сличноста меѓу овие два јазика на фонолошко, морфосинтаксичко и лексичко ниво. Сепак, секој поединец кој ги проучува овие два јазика како странски јазици, треба да биде особено внимателен бидејќи лажните еквиваленции често се збунувачки и водат кон создавање на грешки. Најчесто за еден странец кој веќе познава еден од овие два јазика ќе биде полесно да го совлада другиот јазик, меѓутоа кога ќе дојде до некое понапредно ниво најчесто познавањето на едниот јазик му задава потешкотии при изучувањето на вториот странски јазик. Според првичната хипотеза на Роберт Ладо, доколку два јазика кои се во контакт типолошки се поразлични, поголема е веројатноста студентот да најде на потешкотии при изучувањето на еден од тие јазици (Lado, 1957). Подоцна, како резултат на новите истражувања во областа на контрастивната лингвистика, оваа хипотеза е променета и се смета дека колку јазиците се послични, толку повеќе потешкотии им задаваат на студентите кои ги изучуваат. На лексичко ниво, Гаљен смета дека присуството на лажните парови се зголемува кога два јазика припаѓаат на исто јазично семејство, а тоа е уште поеvidентно кога станува збор за многу слични јазици, како во случајот со шпанскиот и италијанскиот јазик (Gallén, 2006). Затоа, при учењето на еден странски јазик студентот мора да биде претпазлив кога ќе најде на еден ваков феномен, затоа што доколку на еден збор му даде погрешно значење без да биде свесен за тоа, студентот ќе се оддалечи од вистинското значење и нема да може да го разбере текстот. Како професор по италијански јазик како прв странски јазик и шпански јазик како втор странски јазик, долго време се занимавам со проучувањето на разликите меѓу овие два јазика. Она што особено ми остави впечаток е токму големата сличност во поглед на лексиката која навидум му олеснува на студентот да разбере еден текст, но многу лесно таа сличност може да претставува еден вид пречка. Постојат голем број лексеми во италијанскиот и шпанскиот јазик кои се слични во поглед на формата, а се совпаѓаат и значенски, па така на студентот му се олеснува изучувањето на еден од овие два јазика како втор странски јазик. Проблемот настанува кај оние лексички единици кои имаат иста или слична форма, а сосема поинакво значење. Така студентот по аналогија со

горенаведените зборови кои се поклопуваат и формално и значенски, и на овие зборови им го пренесува истото значење. Целта на овој труд е да направиме еден преглед на најчестите лажни парови во италијанскиот и шпанскиот јазик, односно лексичките единици кои се формално слични или идентични, а имаат различно значење.

2. Дефинирање на терминот лажни парови во лексиката

Многу често се чини сосема нормално зборовите што се пишуваат идентично или речиси на ист начин и се употребуваат во слични контексти да имаат исто значење, иако во суштина тоа не е секогаш така. Во пракса, лажните парови се дефинираат како оние лексички единици на јазикот А и јазикот Б кои, иако се хомофони, не секогаш го имаат истото значење. Може да постои ограничување или проширување на значењето во јазикот-цел и, поради тоа, да дојде до промена на значењата. Студентите кои ги изучуваат италијанскиот и шпанскиот јазик како странски јазици, би можеле да направат грешки при преводот на еден хомофон од италијански на шпански јазик или обратно.

Според Сање и Скепизи, лажните парови се „зборови од два различни јазици кои се потполно идентични или слични во формата, но потполно или делумно различни во однос на нивното значење“ (Sañé, S.&Schepisi, G., 1997).

Калви ги дефинира овие зборови како „поими кои се формално блиски или дури хомоними, а кои се разминуваат во целина или делумно во смисла на значењето“ (Calvi, 2000).

Во два романски јазици, како што се шпанскиот и италијанскиот, лажните парови се во изобилство. Доколку истовремено го разгледуваме степенот на формалната и семантичката променливост, лажните парови можеме да ги разликуваме според следниве критериуми:

- зборови кои имаат идентична форма, а сосема поинакво значење (пр. *burro* – во италијанскиот јазик значи „путер“, додека во шпанскиот јазик означува „магаре“);
- зборови кои имаат идентична форма, а со значењето се совпаѓаат само делумно (пр. *dormitorio* – во двата јазици значи „мала просторија во станот за спиење“ – на италијански јазик означува и „голем дом за преноќување за многу луѓе“, додека на шпански јазик означува „спална соба“);
- зборови кои се малку поинакви во формата и потполно различни во значењето (пр. *messa* – на италијански јазик означува религиозна церемонија или „миса“, додека во шпанскиот јазик овој термин одговара на *misa*);
- зборови кои се малку поинакви во формата, а со значењето се совпаѓаат само делумно (пр. *habitación* – во шпанскиот јазик се користи за да означи каква било „соба“ или „просторија од домот“, додека на италијански јазик

означува „место каде што се живее, куќа“).

Благодарение на овие сличности на некои зборови, честопати може да се појават непријатни и смешни ситуации, па затоа решивме да ги разгледаме најчестите случаи на овој феномен со цел да им помогнеме на студентите да ги надминат сите потешкотии во поглед на значењето на лажните парови и употреба на овие зборови во вистински контекст. Некои зборови имаат повеќе значења и не се совпаѓаат само во одредени од нив. За нас е потребно да ги видиме само оние значења во кои тие се разликуваат. За таа цел ќе направиме еден табеларен приказ каде во првата колона ќе го наведеме лажниот пар, во втората колона ќе го дадеме вистинското значење на шпанскиот збор кој формира лажен пар со италијанскиот збор, во третата колона ќе го наведеме зборот кој се употребува во шпанскиот јазик за да се добие истото значење со италијанскиот термин, и на крај во четвртата колона ќе го преведеме лажниот пар на македонски јазик за да го доловиме непоклопувањето во значењето.

Преглед на најчестите лажни парови во италијанскиот и шпанскиот јазик

Лажен пар италијански – шпански јазик	Вистинско значење во шпанскиот јазик	Збор кој се употребува во шпанскиот јазик со исто значење на италијанскиот термин	Превод на лажните парови на македонски јазик
Aborrire – aburrir	annoiare	abborrecer	мрази – се досадува
Accostarsi – acostarse	coricarsi	acercarse	се приближува – си легнува
Aceto – aceite	olio	vinagre	оцет – масло
Accomodare (aggiustare) – acomodar	sistemare	arreglar	поправа – сместува
Accudire – acudir	recarsi	atender, ocuparse de	се грижи – оди
Affamato – afamado	famoso	hambriento	гладен – познат
Affanno – afán	fatica	falta de aliento	тешко дишење – страв
Affettare – afectar	danneggiare, colpire	cortar en lonjas	сече на парчиња – прави штета
Albergo – albergue	ostello	hotel	хотел – хостел
Allargare – alargar	allungare	ensanchar	проширува – издолжува

Allora – ahora	adesso	entonces	тогаш – сега
Appagare – apagar	spegnere	contentar	задоволува – гаси
Appartamento – appartamento	piccolo alloggio ammobiliato	piso	стан – апартман
Atteggiamento (talento) – actitud	atteggiamento (posa)	aptitud	дарба, талент – став
Autista – autista	persona affetta da autismo	conductor	возач – аутистична личност
Baratto – barato	economico	trueque	размена – евтино
Battuta – batuta	bacchetta	golpe, batida	шега – стапче, палка
Brutto – bruto	poco intelligente	feo	грд – малку интелигентен
Burro – burro	asino	mantequilla	путер – магаре
Cacio – cacho	pezzo, fetta	queso	сирење – парче
Caldo – caldo	brodo	caliente	топол – супа
Calcio – calcio	elemento fisico	fútbol	фудбал – калциум
Camicetta – camiseta	maglia, maglietta	blusa	кошула – блуза
Camino – camino	cammino	chimenea	камин – патека
Cara – cara	faccia	querida	драга – лице
Carta – carta	lettera	papel	хартија – писмо
Cascare – cascar	rompere	caer	паѓа – крши
Chissà – quizá	forse	quién sabe	којзнае – можеби
Circa – cerca	vicino	aproximadamente	околу – близу
Concorrenza – concorrenza	concorso	competencia	конкуренција – конкурс
Contadino – contador	ragioniere	campesino	селанец – сметководител
Conto – cuento	racconto	cuenta	сметка – расказ
Costume – costumbre	abitudine	traje	обичај – навика
Croce – cruce	incrocio	cruz	крст – раскрсница
Domandare – domandar	denunciare	preguntar	прашува – пријавува
Equipaggio – equipaje	bagaglio	tripulación	екипаж – багаж
Esito – éxito	successo	resultado	резултат – успех
Fattoria – factoría	fabbrica	granja	фарма – фабрика
Fiera – fiera	animale selvaggio	feria	саем – диво животно
Gamba – gamba	gambero	pierna	нога – рак
Genero – género	genere	yerno	зет – род

Ghigno – guiño	ammicco	sonrisa maliciosa	саркастична насмевка – намигнување
Ginnasio – gimnasio	palestra	instituto	гимназија – вежбалница
Giornale – jornal	giornata	diario	весник – ден
Giro – giro	vuelta	paseo	прошетка – круг, обиколка
Guardare – guardar	custodire	mirar	гледа – чува
Guardarsi – guardar	mettere	mirarse	се гледа – става
Incantato – ecantado	“al presentarsi”	hechizado	маѓепсан – „мило ми е“ (при поздрав)
Largo – largo	lungo	ancho	широк – долг
Legare – llegar	arrivare	atar, amarrar	вззува – пристигнува
Lettera – letra	lettera del alfabeto	carta	писмо – буква
Levare – llevar	portare	quitar, sacar	подигнува – носи
Licenziare – licenciar	laurerare	despedir	дава отказ – дипломира
Logorare – lograr	riuscire	agotar	износува – успева, постигнува
Lupa – lupa	lente di ingrandimento	lobo	волчица – лупа
Mancia – mancha	macchia	propina	бакшиш – дамка
Mantello – mantel	tovaglia	capa	наметка – чаршав
Mattone – matón	provocatore, violento	ladrillo	тула – провокатор, насилник
Narice – nariz	naso	orificio nasal	ноздра – нос
Naturaleza – naturaleza	natura	naturalidad	природност – природа
Negozio – negocio	affare	tienda	продавница – бизнис
Nudo – nudo	nodo	desnudo	гол – јазол
Occorrere – ocurrir	accadere	necesitar	треба, потребно е – се случува
Officina – oficina	ufficio	taller	работилница – канцеларија
Osso – oso	orso	hueso	коска – мечка
Padrone – padrón	registro, anagrafe	dueño	газда – регистар
Paese – país	regione, territorio, nazione	pueblo	село – земја, држава, нација

Panna – pana	tipo di velluto	nata	шлаг – вид ткаенина
Parecchio – parejo	uguale	vario, mucho	прилично – ист
Pasto – pasto	pascolo	comida	оброк – пасиште
Presto – presto (prestar)	dare in prestito	temprano	рано – позајмувам (глагол)
Primo/a – primo/a	cugino	primero/a	прв/а – братучед/ка
Pulito – pulido	accurato, rifinito	limpio	чист – прецизен, уреден
Salire – salir	uscire	subir	се качува – излегува
Salita – salida	Partenza, uscita	subida	нагорнина – излез
Sembrare – sembrar	Seminare, porre il seme di una pianta	parecer	се чини – сее
Seta – seta	fungo	seda	свила – печурка
Sfruttare – disfrutar	godere	explotar	искористува – ужива
Soldi – sueldo	stipendio, salario	dinero	пари – плата
Subito – subito	improvviso	enseguida	веднаш – ненадејно
Tagliare – tallar	intagliare, scolpire	cortar	сече – издлабува
Svelto – esbelto	snello	rapido	брз – слаб, виток
Tasca – tasca	osteria	bolsillo	џеб – гостилница
Tenere – tener	avere	sostener	држи – има
Topo – topo	talpa	ratón	глушец – крт
Tovaglia – toalla	asciugamano	mantel	чаршав – крпа
Tramite – trámite	un pratica	medio, intermediario	преку – постапка
Tratto – trato	relazione rapporto	rasgo	одлика – врска, однос
Tuttavia – todavía	ancora	sin embargo	сепак – сè уште
Vasca – vasca	basca	pila	када – баскиски
Viso – viso	aspetto	cara	лице – изглед

3. Заклучок

Во овој труд се обидовме да направиме една контрастивна анализа меѓу два слични јазици кои припаѓаат на иста јазична група. Станува збор за италијанскиот и шпанскиот јазик, навидум многу слични, но сепак со видливи разлики како на фонолошко, така и на морфо-синтаксичко и на лексичко ниво. Анализата која ја направивме е на лексичко ниво, односно ги опфаќа оние лексички единици во двата јазика кои имаат идентична или слична форма, а значенски се разликуваат. Ги одбравме за анализа лажните парови поради тоа што станува збор за еден лексички феномен кој особено им задава потешкотии

на студентите при изучувањето на овие два јазика како странски јазици затоа што се работи за многу слични јазици и како резултат на тоа доаѓа до мешање на лексичките единици. Си поставивме за цел да направиме еден краток преглед на најчестите лажни парови во овие два јазика за да им го олесниме на студентите усвојувањето на овие лексички единици, а исто така да им дадеме дополнителен мотив да го надоградат ова истражување со нови лажни парови со кои ќе се среќаваат во текот на учењето. Овој труд претставува една рамка која ќе ги насочи студентите како правилно да ги анализираат и да ги толкуваат лажните парови за да не дојдат во ситуација погрешно да го пренесат значењето на одреден збор и да не бидат разбрани.

Сметаме дека благодарение на контрастивната анализа меѓу два јазика може да се продлабочат знаењата, и што е најважно да се укаже на најголемите потешкотии во јазикот кои се најчеста причина за грешки кај студентите со што во иднина тие би ги избегнале овие грешки.

Користена литература:

- [1] Arribas, G., & Landone, E. (2003). *Dificultades del español para hablantes de italiano*, Ediciones SM, Madrid.
- [2] Calvi, M. (2000). *Didattica di lingue affini Spagnolo e italiano*, Guerini, Milano.
- [3] Dardano, M., & Trifone, P. (2007). *La Nuova Grammatica della lingua italiana*, Zanichelli, Bologna.
- [4] Díaz, M. C. (2004). *Grammatica spagnola*, Editori Larenza, Bari.
- [5] Gallén, G.M. (2006). *Falsos Amigos Adjetivales*. *Espéculo revista de Estudios Literarios*, nº 32.
- [6] Lado, R. (1957). *Linguistics across Cultures. Applied linguistics for language teachers*. The University of Michigan Press.
- [7] Llorach, E. A. (2006). *Gramática de la lengua española*, Espasa, Madrid.
- [8] Marangon, G. (2011). *Estudio contrastivo del léxico en las lenguas afines. La engañosa semejanza: la traducción de los falsos amigos en español e italiano*. *AnMal Electrónica*, nº 30, 285-292.
- [9] Sañé, S., & Schepisi, G. (1997). *Falsos amigos al acecho. Dizionario di false analogie e ambigue affinità fra spagnolo e italiano*, Zanichelli, Bologna.
- [10] Serianni, L. (1988). *Grammatica italiana*, UTET, Torino.
- [11] Tagliavini, C. (1972). *Le origini delle lingue neolatine*, Patron, Bologna.

Книжевност

ARCHETYPAL LITERARY CRITICISM APPLIED ON J.K. ROWLING'S *HARRY POTTER* BOOK SERIES, WITH A FOCUS ON NORTHROP FRYE'S VIEWS

Kristina Kostova¹, Marija Krsteva², Dragan Donev³

¹Faculty of Philology, University "Goce Delcev"- Stip
kristina.kostova@ugd.edu.mk

²Faculty of Philology, University "Goce Delcev"- Stip
marija.krsteva@ugd.edu.mk

³Faculty of Philology, University "Goce Delcev"- Stip
dragan.donev@ugd.edu.mk

Апстракт: Во фокусот на архетипската литературна критичка теорија се универзални и повторливи слики, урнеци или мотиви кои претставуваат искуства својствени за луѓето. Многу литературни дела класифицирани како фикција споделуваат слични структури, иако имаат различни дејства, амбиент и ликови, иако припаѓаат на различни литературни жанрови. Архетипската литературна критичка теорија ги истражува овие сличности во структури и урнеци, а на тој начин обезбедува универзален пристап до литературата. Канаѓанскиот литературен критичар Нортроп Фрај го дефинира архетипот како симбол кој доволно често се повторува во литературата, за да стане препознатлив како елемент на нечие литературно искуство како целина. Архетипите се урнеци кои постојат во литературата како моќни алатки кои помагаат да се разбере едно литературно дело.

Романите од жанрот фантазија се секогаш одличен избор на симболи. Целта на овој есеј е да ги истражи страниците на серијата од седум романи од жанрот фантазија за Хари Потер, со цел да се направи обид да се најдат и препознаат архетипи кои би се вклопиле во описот на Нортроп Фрај за архетипска литература. Овој есеј ќе се обиде да ги идентификува оние елементи на романите кои се вклопуваат во архетипска улога.

Клучни зборови: *Хари Потер, Џ. К. Роулинг, архетип, архетипска литературна критичка теорија, Нортроп Фрај.*

Abstract: Archetypal literary theory is focused on universal and recurring images, patterns, or motifs representing typical human experiences. Many works of fiction share similar structures, despite having different plots, settings, and characters, and despite belonging to different genres. Archetypal literary theory explores these similarities in structures and patterns, thus providing a universalistic approach to literature. Canadian literary critic Northrop Frye defined the archetype as a symbol which recurs often enough in literature to become recognizable as an element of one's literary experience as a whole. Archetypes as patterns that exist in literature are powerful tools that help understand a literary work.

Fantasy novels are always a great source of symbols. The purpose of this essay is to explore the pages of the Harry Potter series of seven fantasy novels in order to attempt to find and recognize archetypes which would fit in the description of archetypal literature that Northrop Frye gives. The focus is on characters, situations, plots and themes in the Harry Potter series which can be observed in terms of archetypes. This essay will try to identify those elements of the novels fit into an archetypal role.

Key words: *Harry Potter, J. K. Rowling, archetype, archetypal literary theory, Northrop Frye.*

1. Introduction

Archetypal literary theory is focused on images, symbols, and themes that are repeated in literature. Archetypes are specific patterns that occur in many unrelated literary works. The word “archetype” is derived from the Greek words “archos” which means “first” and “typos” which means “a mark”, thus it would be easy to conclude that an archetype is “the first mark”, i.e. an original model or a primary pattern.

Inherited ideas or ways of thinking generated by the experiences of the human race that exist in the unconscious of an individual. They are universal and recurring images, patterns, or motifs representing typical human experience that often appear in literature, art, fairy tales, myths, dreams, and rituals. They unite the conscious and the unconscious, helping to make an individual whole. (Dobie, 346)

Many works of fiction share similar structures, despite having different plots, settings, and characters, and despite belonging to different genres. Archetypal literary theory explores these similarities in structures and patterns, thus providing a universalistic approach to literature. One of the forefathers of archetypal criticism is the Swiss psychiatrist and psychoanalyst Carl Gustav Jung, who first studied and established archetypes as expressions of human characteristics that are common to every culture in his work *Man and His Symbols*.

The archetype is a tendency to form [conscious] representations of a motif – representations that can vary a great deal in detail without losing their basic pattern. There are, for instance, many representations of the motif of the hostile brethren, but the motif itself remains the same. (Jung, 58)

According to Jung, archetypes are primordial images, the psychic residue of repeated patterns of experience in our very ancient ancestors which, he maintained, survive in the “collective unconscious” of the human race and are expressed in myths, religion, dreams, and private fantasies, as well as in works of literature. (M. H. Abrams, *A Glossary of Literary Terms*, 2013).

Jung’s work served as the basis on which archetypal literary criticism is developed. The work of the Canadian literary critic Northrop Frye theorized archetypal criticism in literary terms. Frye deals with archetypes in his *Anatomy of Criticism*, which consists of four essays. Archetypal literary criticism works well with works

that are highly symbolic. Frye focuses on the function of archetypes in literature, not on their origin and what psychological explanation there might be.

A fantasy novel is always a great source of symbols. Historically speaking, literature has composed the majority of fantasy works. Many of the well-known and established archetypes effuse from historical chronicles, legends and myths. "There won't be a child in our world that won't know his name," J. K. Rowling correctly prophesied Harry Potter's immense popularity through the words of the character of Professor McGonagall in *Harry Potter and the Philosopher's Stone*. Therefore, it is quite reasonable to apply the archetypal literary theory to this series of fantasy novels. I have chosen to apply Northrop Frye's views in archetypal literary theory to the *Harry Potter* series of seven fantasy novels written by the British author J. K. Rowling.

2. The critical approach: Northrop Frye's views in archetypal literary criticism

Canadian literary critic Northrop Frye defined the archetype as a symbol which recurs often enough in literature to become recognizable as an element of one's literary experience as a whole:

I give the name archetype [to] a typical or recurring image. I mean by an archetype a symbol which connects one poem with another and thereby helps to unify and integrate our literary experience. And as the archetype is the communicable symbol, archetypal criticism is primarily concerned with literature as a social fact and as a mode of communication. By the study of conventions and genres, it attempts to fit poems into the body of poetry as a whole. (Frye, *Anatomy of Criticism: Four Essays*: 99)

Frye explains that "archetypes are most easily studied in highly conventionalized literature: that is, for most part, naïve, primitive and popular literature." (Frye, *Anatomy of Criticism: Four Essays*: 104) He points out that archetypes are popular because they are recurring and vice versa, and thus they indicate to the culture they are a part of, but also can be spread throughout cultures:

The fact that the archetype is primarily a communicable symbol largely accounts for the ease with which ballads and folk tales and mimes travel through the world, like so many of their heroes, over all barriers of language and culture. We come back to the fact that literature most deeply influenced by the archetypal phase of symbolism impresses us as primitive and popular. (Frye, *Anatomy of Criticism: Four Essays*: 107-8)

Archetypes as patterns that exist in literature are powerful tools that help understand a literary work. According to Frye "The human cycle of birth, childhood and youth, growth and maturity, age, death and rebirth is the source of all literature" (Frye, *Fables of identity, studies in poetic mythology*: 29). Such is the case with

finding and recognizing archetypes in the *Harry Potter* series, which fit perfectly in the description of archetypal literature that Frye gives. The primitive myths and stories that cross “all barriers of language and culture” are ingrained in Rowling’s series of novels. The archetypes are alive and they provide Rowling’s characters and events with motivation and the characters with “character.” If it weren’t for the well-known archetypes, many of the characters in Rowling’s series would have little definition and no clear way to be fully understood. The villains would simply be villains and no one would know why. The heroes would be heroes, but for nothing more tangible than simply being called a hero. What would a hero or a villain even be without a standard from which to base one’s analysis?

3. Archetypes in the *Harry Potter* series

A standard and definitive list of archetypes does not exist. The variety and amount of archetypes depend on the source that is used. It is considered by many that archetypes fall into two major categories: characters and situations/symbols. It is easiest to understand them with the help of examples.

3.1. Situational Archetypes in the *Harry Potter* Series

Many situational archetypes have been used in the *Harry Potter* series, amongst which are the following: the Quest, the Task, the Journey, the Initiation, the Fall, the Battle between Good and Evil, the Un-healable Wound.

The Quest is an archetype that falls into the archetypal category of situations or symbols. It depicts what the Hero must accomplish in order to bring fertility back to the wasteland, usually a search for some talisman, which will restore peace, order, and normalcy to a troubled land. The search for Voldemort’s seven horcruxes in order to destroy them might be considered as a quest-within-a-quest, since Harry’s main quest is that for the ultimate liberalization of the magical world through Voldemort’s defeat.

‘Harry felt that nothing but action would assuage his feelings of guilt and grief and that he ought to set out on his mission to find and destroy Horcruxes as soon as possible.’ (Rowling, *Harry Potter and the Deathly Hallows*: 76)

The Task as an archetype is presented by the nearly superhuman feats the Hero must perform in order to accomplish his quest. In the *Harry Potter* book series, all the magical spells he casts during his search for horcruxes, but also placing some personal boundaries and discipline, can be considered as tasks.

According to the archetypal literary theory, the journey is a situational archetype that sends the Hero in search of some truth that will help save his kingdom. In the *Harry Potter* book series, the journey would be his attempts to discover the truth about his past, and the truth about his parents’ lives. By discovering that he is the ‘Chosen One’ because his mother, Lily, cast a sacrificial protection on him, Harry accepts the responsibility to fight Voldemort, even if that meant that he would lose his

life. Harry decides to risk his own life, because he knows he owes it to his deceased parents.

'He could no longer control his own trembling. It was not, after all, so easy to die. Every second he breathed, the smell of the grass, the cool air on his face, was so precious: to think that people had years and years, time to waste, so much time it dragged, and he was clinging to each second. At the same time he thought that he would not be able to go on, and knew that he must.' (ibid, 559)

The Initiation is an archetype that represents the adolescent coming into his maturity with new awareness and problems. The initiation in the *Harry Potter* books would be the Hogwarts acceptance letter and Harry's experience in the magical school.

The Fall is the descent from a higher to a lower state of being, usually as a punishment for transgression. It also involves the loss of innocence. For Harry, the Fall would not be connected to a material aspect, as much as a malaise caused by life's injustice. Albus Dumbledore's death can be considered as the Fall, since it crushes the positions of the Order of the Phoenix and also faces Harry with a new cruelty of the world and the bitter taste of injustice.

The battle between Good and Evil is obviously a battle between two primal forces. Mankind shows eternal optimism in the continual portrayal of good triumphing over evil despite great odds. Such is the case in the battle between Harry and Voldemort, and furthermore the Order of the Phoenix and the Death Eaters.

'Ron, You-Know-Who and his followers sent the Dark Mark into the air whenever they killed,' said Mr Weasley. 'The terror it inspired ... you have no idea, you're too young. Just picture coming home, and finding the Dark Mark hovering over your house, and knowing what you're about to find inside ...' Mr Weasley winced. 'Everyone's worst fear ... the very worst ...' (Rowling, *Harry Potter and the Goblet of Fire*: 127)

The Un-healable Wound is another strong situational archetype that is presented in the *Harry Potter* book series by the scar on Harry's forehead in the shape of a lightning bolt, which is a result of the failed murder attempt by Voldemort. "The only thing Harry liked about his own appearance was a very thin scar on his forehead which was shaped like a bolt of lightning. He had had it as long as he could remember..." (Rowling, *Harry Potter and the Philosopher's Stone*: 20) The Un-healable Wound as an archetype is either a physical or psychological wound that cannot be fully healed. The wound symbolizes a loss of innocence. Harry's scar on intervals caused him great pain. Whenever Voldemort was close, or whenever he was in danger from the Dark Lord or his followers, the Death Eaters, his scar burned terribly.

Of the many symbolic archetypes that have been used in the *Harry Potter* book series, these come to front: Light vs. Darkness, Supernatural Intervention, and the Magic Weapon. The symbolic archetype of Light vs. Darkness usually depicts Light as a proposer of hope, renewal, or intellectual illumination; Darkness implies the

unknown, ignorance, or despair. Dumbledore's constant efforts to educate young wizards and disseminate knowledge is diametrically opposed to Voldemort's attempts to segregate the magical world and put strict boundaries between magical and non-magical human beings, i.e. Muggles.

The symbolic archetype of Supernatural Intervention is basically an intervention by spiritual beings on the side of the hero or sometimes against him. A Supernatural Intervention in the *Harry Potter* book series would be the sudden appearance of a Patronus in the form of a silvery stag that saves Harry's life and shows him the way.

'He saw it lower its head and charge at the swarming Dementors ... now it was galloping around and around the black shapes on the ground, and the Dementors were falling back, scattering, retreating into the darkness ... they were gone. The Patronus turned. It was cantering back towards Harry across the still surface of the water. It wasn't a horse. It wasn't a unicorn, either. It was a stag.' (Rowling, *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban*: 300)

The weapon the hero needs in order to complete his quest is represented by the symbolic archetype also known as The Magic Weapon. The Magic Weapon for Harry would be the Elder Wand, i.e. the most powerful wand that has ever existed, able to perform feats of magic that would normally be considered impossible, such as mending another wand damaged beyond normal magical repair. The Elder Wand was in Harry's possession when the young wizard succeeded to terminally defeat Voldemort.

3.2. Character Archetypes in the Harry Potter Series

Besides the situational archetypes, J.K. Rowling employs character archetypes as well. In order to fully understand them, one must explore them. For instance, Harry's relationship with Albus Dumbledore, Harry's mentor and Headmaster of Hogwarts School of Witchcraft and Wizardry, would seem less important and less strong than it truly is without looking at it in a scrutinizing fashion. The list of character archetypes in the book series is varied, but consists partially of the Hero, the Initiates, the Mentor-Pupil Relationships, the Hunting Group of Companions, the Friendly Beast, the Shadow, the Evil Figure with Ultimately Good Intentions, the Wise Old Man, the Devil, the Scapegoat, the Trickster, and the Outcast. All of these will be discussed later, as well as a few others which play more minor roles in humanity's psyches and literature's more prolific characters.

In Rowling's works, we see, obviously, Harry as the Hero, or at least as the first Hero. His mentor Albus Dumbledore leads him throughout the series as a mentor and father figure, but in the penultimate sixth book, *Harry Potter and the Half-Blood Prince*, Dumbledore is murdered by Severus Snape (who is throughout the novels played to be a Devilish character, but really stands on more common ground with Tricksters) and becomes the Scapegoat. To understand these archetypes and their meanings in literature, one must be provided with working definitions.

Harry, as the Hero, comes from multiple instances of what makes an archetypal Hero, which is: birth from unusual circumstances (because his mother was a Muggle or a witch from a non-magical family); an early escape from attempts to murder him (which is precisely what happens when Lord Voldemort murders his parents and fails to kill infant Harry); and it is also said that the Hero must go on a Journey during which the Hero must answer complex riddles, retrieve a sacred or powerful artefact, or do battle with superhuman creatures for the purpose of saving someone else (which, as has already been stated, happens to dictate just what Harry does throughout the novels, especially in the sixth novel, *Harry Potter and the Half-Blood Prince*, when Dumbledore puts him on the quest for Lord Voldemort's seven horcruxes).

Albus Dumbledore fits into multiple archetypes: the Father and the Wise Old Man who offers guidance and advice to the young Hero. As the series progresses to its latest volume, Dumbledore takes on an additional role when he is murdered by Severus Snape: that of the Scapegoat. The Scapegoat is an archetypal character who becomes the sacrificial victim who is put to death in order to remove the guilt of the people and restore their welfare and health.

'Snape gazed for a moment at Dumbledore, and there was revulsion and hatred etched in the harsh lines of his face. 'Severus ... please ...' Snape raised his wand and pointed it directly at Dumbledore. 'Avada Kedavra!' A jet of green light shot from the end of Snape's wand and hit Dumbledore squarely in the chest.' (Rowling, *Harry Potter and the Half-Blood Prince*: 556)

By fulfilling all three archetypal roles, Dumbledore is the most important and influential person in Harry's life. Like many Wise Old Men, it is foreshadowed that Albus will be back to guide young Harry, but through a trance-like dream Harry experiences after Voldemort's second attempt to kill him. "Of course it is happening inside your head, Harry, but why on earth should that mean that it is not real?" (Rowling, *Harry Potter and the Deathly Hallows*: 579) Even though Dumbledore may be physically dead, his influence will remain by guiding the Hero after his death to his destiny of defeating the man who killed both his parents and his Father.

There are various other archetypes that Rowling has spread liberally throughout the *Harry Potter* series. The most prevalent to the outcome of the story are those of the Outcast, the Devil, and the Trickster. The Outcast, represented in the novels by Voldemort, is a character who is thrown out of the community as punishment for a crime against it. The fate of the outcast is to wander about for eternity. This exemplifies Voldemort's character, but he alters the archetype slightly. Instead of being outcast by the community, he forces their hand and becomes an Outcast of his own volition. His exile of eternal wandering is self-imposed, as he searches for immortality by any means possible, fulfilling the role of wandering about for eternity.

This is not to say that Voldemort is not a Devil as well. He certainly has done Harry enough wrongs through the years by murdering his family and friends, whether it is directly like his parents or Cedric Diggory or by means of someone simply following

his orders like when Snape kills Dumbledore. The Devil as an archetype plays against the Hero. One would, on first inspection, think that Voldemort would be the main occupant of this archetype, but in reality, he does not present more than a looming threat for Harry for the first half of the series, and even later on, he still maintains his threat through symbols and word of mouth more than physical intimidation. The Devil is overtaken by the group of magical fanatics who call themselves the Death Eaters and are led by Voldemort, but not Voldemort as a single person.

The Malfoy family - Lucius, Narcissa, and Draco - plays the role of the antagonist, as much as there is a single one in the series, by constantly being wherever they need to be in order to make Harry's life more difficult. They personify the principle of evil that intrudes in the life of a character to tempt and to destroy him. Though the Devil in the very strictest archetypal stories tempts by offering the Hero wealth and fame, the Malfoys tempt Harry with negative reinforcement; if he doesn't do what he knows is right, he will become like them, precisely that which he despises and works against, even though the Sorting Hat in *Harry Potter and the Philosopher's Stone* speaks highly of Harry's true nature, which could be the real Devil in the novels. The Sorting Hat's mention that Slytherin would help Harry on the way to greatness can be taken as quite the opposite of what would happen if he were to be put in Gryffindor. Slytherin is the house at Hogwarts to which his arch-nemesis Lord Voldemort belonged, as well as his current impediment, Draco Malfoy, both of whom are cunning and talented with greatness, yet do not possess the heart and good will that Harry is said to hold. The only reason that he was sorted into Gryffindor by the Sorting Hat was because he asked not to go to Slytherin, not because his nature was similar to those who were naturally sorted there; his nature was that of Slytherin, but he had been pushed from that house, and ironically toward the one from which Dumbledore hailed, by his choice of friends. Dumbledore himself told Harry in *Harry Potter and the Chamber of Secrets* that his abilities were slytherinesque, even when he called him later a "true Gryffindor".

'Listen to me, Harry. You happen to have many qualities Salazar Slytherin prized in his hand-picked students. His own very rare gift, Parseltongue ... resourcefulness ... determination ... a certain disregard for rules,' he added, his moustache quivering again. 'Yet the Sorting Hat placed you in Gryffindor. You know why that was. Think.' 'It only put me in Gryffindor,' said Harry in a defeated voice, 'because I asked not to go in Slytherin ...' 'Exactly,' said Dumbledore, beaming once more. 'Which makes you very different from Tom Riddle. It is our choices, Harry, that show what we truly are, far more than our abilities.' (Rowling, *Harry Potter and the Chamber of Secrets*: 245)

The thought that he could possess Slytherin's prized qualities haunts Harry throughout the novels, yet his will and steadfast determination prevent him from doing anything that would be considered typical of a Slytherin member.

Throughout the latest novel in the series, Harry and Dumbledore share a relationship that mirrors that of a father and a son. Though Harry and Dumbledore share no biological relation, their bond gives them the same strength as someone of the respective biological lineage. Dumbledore goes through novels one through five as a Father to Harry, giving him advice as he moves along, but never really influencing him in more than making the question "What would Dumbledore do?" a sort of a moral compass for Harry.

The Trickster is a difficult archetype to hammer out and nail down. The Trickster's role is to hamper the Hero's progress. Severus Snape does this throughout the series. As the series begins, Snape is seen as a professor who will stop at nothing to make Harry's life miserable. "Snape and Harry's mutual enmity had been absolute from the moment Harry had set foot in Hogwarts." (Rowling, *Harry Potter and the Order of the Phoenix*: 212) As the series progresses, we see their relationship mature into one where Severus sometimes helps Harry out a little in order to place a larger roadblock in his way. As *Harry Potter and the Order of the Phoenix* and *Harry Potter and the Half-Blood Prince* come into publication, we see Snape getting ever closer to Harry during tutoring sessions Dumbledore himself sanctioned. He is finally being forced into placing the largest roadblock he has yet placed in the young wizard's way: murdering Albus Dumbledore.

There are other archetypes in the novels that Rowling touches on with various characters, but never fleshes them out past the "stock" of their archetypes. As loving as she is toward Harry and her own children, Mrs. Weasley is little more than the Good Mother archetype. Hermione Granger, for the first three novels at least, plays little more for the story's movement than simply being a stock Virgin. She is innocent and naïve, helping her friends selflessly with her knowledge gained from a lack of a social life outside her protective circle. Cho Chang, Harry's love interest for the novels *Harry Potter and the Goblet of Fire* and *Harry Potter and the Order of the Phoenix* is a modified Temptress. She never really acts as though she will let Harry in, and when he bumbles over himself in Hogsmeade village in *Harry Potter and the Order of the Phoenix*, she embarrasses him publicly, emasculating him as though she were a succubus, a hell-spawned temptress. In *Harry Potter and the Half-Blood Prince*, Dumbledore finally takes a more hands-on approach to tutoring Harry and leads him on the way to finding Voldemort's horcruxes - magical artefacts that hold a portion of the owner's soul. The first six novels have really just been leading into this quest. This quest will end up taking Harry from Hogwarts, which happened toward the end of *Harry Potter and the Half-Blood Prince*. We can see how much his final task from Dumbledore means to him by his not returning to the place he calls home in order to finish it. It is obvious that archetypes provide a solid basis for establishing the main frame of the *Harry Potter* series, though they are not the single guiding principle that defines it.

4. Conclusion

Characters, situations, plots and themes in the *Harry Potter* series can be observed in terms of archetypes. However, even though they fit snugly into an archetypical role, one cannot say that the characters and situations in Rowling's book series are simply their archetypes and nothing more. Their motivations play on one another, and the bonds she weaves between them with her storytelling make the world rich and alive. Harry and his friends and acquaintances are more than fictional people made up by a lady in a Scottish café. They live and breathe on the page. They act and react and interact with each other and their surroundings and the circumstances that J.K. Rowling puts in place for them. However, it is with the help of archetypes that the reader can rest easily knowing that Harry Potter's world of witches and wizards is in good hands and that the narrative discourse will allow for the characters to let their story unfold with their archetypical personalities and motivations in control.

Bibliography:

- [1] Abrams, M. H., Harpham, G. 2013. *A Glossary of Literary Terms, Eleventh Edition*. Stamford: Cengage Learning.
- [2] Dobie, Ann B. 2002. *Theory into Practice*. New York: Thomson Wadsworth.
- [3] Frye, N. 1973. *Anatomy of Criticism: Four Essays*. Princeton: Princeton UP.
- [4] Frye, N. 1963. *Fables of identity, studies in poetic mythology*. New York: Harcourt Brace.
- [5] Jung, C. G. Franz, M. L., and Henderson, J. L., eds. 1968. *Man and His Symbols*. New York: Laurel.
- [6] Rowling, J.K. 2007. *Harry Potter and the Deathly Hallows*. London: Bloomsbury Publishing Plc.
- [7] Rowling, J.K. 2005. *Harry Potter and the Half-Blood Prince*. London: Bloomsbury Publishing Plc.
- [8] Rowling, J.K. 2003. *Harry Potter and the Order of the Phoenix*. London: Bloomsbury Publishing Plc.
- [9] Rowling, J.K. 2000. *Harry Potter and the Goblet of Fire*. London: Bloomsbury Publishing Plc.
- [10] Rowling, J.K. 1999. *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban*. London: Bloomsbury Publishing Plc.
- [11] Rowling, J.K. 1998. *Harry Potter and the Chamber of Secrets*. London: Bloomsbury Publishing Plc.
- [12] Rowling, J.K. 1997. *Harry Potter and the Philosopher's Stone*. London: Bloomsbury Publishing Plc.

REPRESENTATION OF *FEMME FATALES* IN GOTHIC AND ROMANTIC WRITINGS AT THE END OF THE 18TH CENTURY

Natalija Pop Zarieva¹, Kristina Kostova², Marija Krsteva³

¹Faculty of Philology, University “Goce Delcev”- Stip
natalija.popzarieva@ugd.edu.mk

²Faculty of Philology, University “Goce Delcev”- Stip
kristina.kostova@ugd.edu.mk

³Faculty of Philology, University “Goce Delcev”- Stip
marija.krsteva@ugd.edu.mk

Abstract: This paper analysis two Gothic ballads at the end of the 18th century with respect to the depiction of their female characters: Matthew Lewis’s *The Bleeding Nun* and Anne Bannerman’s *The Dark Ladie*. It focuses on the blending of the *femme fatale* characteristics with vampiric traits, explores the way these have been incorporated in the text and the meaning which they impose on the specific texts. The destruction to the male protagonist, with whom they are usually in a romantic relationship, is the basic idea that underlies these *femme fatales*, which as this paper argues, are imbued with vampiric traits. The paper offers an examination of the role of the vampiric in the respective ballads while tying them to the first Romantic treatment of the *femme fatale* in Coleridge’s *Christabel*, commonly not referred to as a vampire. The vampiric has been depicted here as a transmittable state which creates a new ‘vampire’, a trope that will evolve in vampiric literature a century later.

Key words: *vampiric traits, physical death, depletion of life energy, love theme, transgression, sexual connotations.*

1. Introduction

In *Die Braut von Korinth* (1797), Goethe has introduced the first female literary vampire based on an ancient Greek tale of the *Lamia*, a ghost story, by transforming it into a vampire story. Although the word vampire is not used overtly in the ballad, it is known that Goethe referred to it in his daily notebook as “Vampyrischen Gedichtes” (as cited in Barkhoff, 2008, p.131). The vampiric nature of the girl in this poem has been blended with the characteristics of the *femme fatale* or the *belle dame sans merci*, a “seductress who destroys the man who loves her” (Leavy, 1988, p. 169). According to Leavy, this character is either mortal or immortal. The first nature is ascribed to the *femme fatal*, whereas the latter to the *belle dame sans merci*. This character has existed in the mythology and folklore of many ancient people, from

the Greek Sirens, Lamia and Harpies, the Celtic fairy Morgaine, to the Jewish Lilith and the Babylonian Talmud. Goethe's type of vampire *femme fatale* will have its subsequent Romantic representatives in Coleridge's *Christabel* and Keats' *La Belle Dame Sans Merci* and *Lamia*. However, before the Romantics started to explore this character it is in the Scottish and English Gothic ballads that the vampire *femme fatale* became to be unveiled. The trend started in Britain with Bishop Thomas Percy's *Reliques of Ancient English Poetry* (1765), a collection of folk ballads which set off a "ballad craze" (Hoeveler, 2010, p. 164; Jackson-Houlston, 2012, p. 80-81). These Gothic ballads often featured the supernatural, which as this paper intends to prove, in the specific ballads by Lewis and Bannerman, is a display of vampiric traits, following the European literary proto-vampires and tracing the route for the first Romantic treatment of this figure in *Christabel*.

2. *The Bleeding Nun*: A continuation of the German vampire ballads

In the endeavor to trace vampiric elements in the English ballads of this time, we will concentrate on Matthew Gregory Lewis's ballad "The Bleeding Nun". Although Lewis denied the authorship of "The Bleeding Nun" (*Tales of Wonder* 2: 419), the following interpretation of the ballad accepts Milbank's belief that it must have been Lewis's creation (2009, p. 80). The ballad is based on the fourth chapter of his novel *The Monk* and presents the same characters as in the subplot of the novel, Raymond and Agnes, who are in love but their love is forbidden as Agnes was expected to become a nun. As in Goethe whose bride had died because of religiously forbidden love, Christianity is represented as an obstruction to human love and fecundity in this ballad as well. Her mother had fallen into a terrible illness when she carried Agnes and promised to give the child to serve God. Trying to persuade his beloved to elope with him, Raymond suggests that she disguises as the Bleeding Nun, a folkloric belief in the existence of a ghost who appears at night with a dagger in her hand.

The ballad begins in *media res* following the plot of the novel. At the beginning, we are presented with a scene in which a warrior is waiting on the rocks near a castle. The ballad is based on the traditional courtly love theme, as it is centered on the relationship of an aristocratic couple (see Buchan 76-84). In stanza 3, Agnes explains to Raymond the reasons for her despair: "We must for ever part" (419, 3.4). Her parents have vowed to "devote [her] to the veil" (420, 4.4) in three days. Here, Raymond pledges to eternal love: "For leave thee will I never; / Thou art mine, and I am thine, / Body and soul for ever!". He proposes that she disobeys and leaves her parents, but Agnes considers herself physically incapable of escaping and accepts her miserable state "[she] can but wring [her] hands, and sigh" (420, 7.3). Then, Raymond recollects a story about a spectre "robed in white, and stain'd with gore," (421, 9.3) who walks through the castle gates, "Which, by an ancient solemn rite," (421, 10.3) must open for her. The Bleeding Nun appears every fifth year in the darkest hour of

the night with a torch and a dagger in her hands. The blood on her robe and the dagger indicate a kind of a violence or murder committed in life. The Nun is represented as a transgressive character and according to Cameron it is a “paradoxical portrait of a woman who is both virtuous and ruthless, a representation that can only appear . . . as otherworldly” (2010, p. 153). Lewis does not offer further explanation of the Nun’s background story—we are not given the exact nature of her transgression, it is only evident by the dagger and blood on her robe.

Raymond suggests that Agnes should disguise herself like the Nun and go through the gates at one o’clock to meet him. Persuaded by Raymond’s plan, Agnes agrees and even transfers the responsibility to her father, “it must be done / Father, ’tis your decree” (422, 14.1-2). They carry out the plan as they had agreed. When their horses took them far enough and Raymond entreated that she stops, Agnes remained silent and continued riding, “but madly still she onwards hies / Nor seems his call to heed” (423, 21.3-4). When they reach the banks of the Danube, she addresses him in a formal way, “Say Sir Knight, do’st fear, / With me to stem the tide” (423, 23.3-4). There is an obvious change in the manner she speaks to him and her overall mode, as she used to have a passive and submissive role following Raymond’s suggestions. The strange transformation becomes more apparent when she “seizes” (424, 24.3) Raymond’s hand, while “her grasp . . . freezes his blood” (424, 24.4). As the action moves towards its climax, “a whirling blast from off the stream” (424, 25.1) unveils her face, which enables Raymond to recognize the incarnated folkloric Bleeding Nun in front of him. Raymond’s inability to distinguish his beloved Agnes from the undead woman brings about horrible effects. He had promised Agnes “leave thee will I never / Thou art mine, and I am thine, / Body and soul for ever!” on two occasions, in stanza 5 and 19. The second time he vows his eternal love is actually to the undead Bleeding Nun instead of Agnes. This seals his fate. The frightful sight of her face provokes physical reactions in Raymond’s body—he starts to sweat “down his limbs,” (424, 26.1-2) he shrieks and faints, and “the blood / Runs cold in every vein” (425, 29.1-2). This calls to mind Radcliffe’s idea of horror which “contracts, freezes, and nearly annihilates [the faculties]” (“On the Supernatural in Poetry”, 1826, p. 150).

Although the veil has been removed, the Nun’s face is not described in detail. The only characteristics that the author shares with us is it being “ghastly, pale, and dead” and with “livid eyes,” (424, 27.2-3) which looked at the warrior with a fixed gaze. A ghost would not generally be described as either “dead” or at the same time with “livid eyes”. These and the fact that the undead creature touches Raymond’s hand and causes his blood to freeze and brings about death, support an interpretation of this figure as vampiric. It is evident that the creature appears in corporeal form, which is not the ability of ghosts. In addition, her enormous body described as “a form of more than mortal size” implies something which is immortal or in the in-between space of life and death. Vampires, according to folklore and superstition, are creatures more powerful than humans are. Her strength could find a metaphorical

explanation in the Nun's enormous body. The end is also symptomatic of Raymond's state. We are told that he fell in the floods, but nothing has been explained further. With her enormous power, the undead corpse of the Nun might have come to take him as a partner in her eternal undead state. In addition, more importantly for this discussion, the fact that the undead corpse of the Nun comes back among humans in a cursed state is often explained in vampire superstition as the reason for the undead and vampires to return in order to sort out an unresolved issue. Although this characteristic is also true for ghosts, it represents one of the main traits of the vampire from superstition. The reasons usually stated for the vampire's return are some unsettled emotions as love, hate or revenge. However, the author does not offer any reasons for the motives of this revenant. We could make indirect implications based on the episode in *The Monk*, but that would not be accurate for the ballad. Critics have seen in this ballad an example of a "languishing lover . . . defenseless against an aggressive, all-encompassing female force" (Braun, 2012, p. 19). Binias identifies in the Nun the *femme fatale*: "[a] fatal woman is fatal because not only does she aspire to physical but also to spiritual control over her lover-victim" (2007, p. 36). This spiritual draining of energy or life vitality is a vampiric trait that will be employed in vampire renditions in the nineteenth and twentieth century.

The general point of the vampiric trope is obviously based on the exchange of bodily fluids, taking of another person's DNA, and bringing about their transformation. This erotic side is evident in Burger's "Lenore" when talking of the grave as their deathbed, and "The Bleeding Nun" as well. When the Bleeding Nun reiterates Raymond's pledge, "I am thine, and thou art mine, "Body and soul for ever!" which resonates the act of erotic exchange of fluids combined with utter possession of Raymond's soul and his destruction.

3. *The Dark Ladie*: Psychological draining of the male's vitality

Another literary figure who engaged in writing Gothic ballads following the tradition of Mathew Lewis, not so well known during her time, was the Scottish writer Anne Bannerman (1765-1829). In this part of the discussion, this paper will focus on "The Dark Ladie", a ballad that presents another *femme fatale* character with emphasis on the depicted vampiric qualities.

Craciun (2004) explains the publication history of the ballad with its character of a "sister tale" to Coleridge's "Introduction to the Tale of the Dark Ladie," printed a month earlier in the *Edinburgh Magazine*. Bannerman's ballad came out in the same magazine with a footnote pointing to Coleridge's earlier poem (Craciun, 2004, p. 209). This ballad is quite different from Coleridge's, first, because it reverses the roles of the "Dark Ladie": from a passive victim of male seduction she becomes a fatal woman who comes back from the undead to seek revenge.

The beginning of the poem presents the return of a group of crusading knights with Sir Guyon coming in his castle to celebrate their military success. Sir Guyon's character is based on the Knight of Temperance from Spencer's *Faerie Queene*. Sir Guyon's melancholic and anxious mood is stressed in stanza 2, when "None, on Guyon's clouded face, / Ha[s] ever seen a smile" (Bannerman 3, 2.3-4). His physical state gradually decreases—first his "clouded face more dark bec[o]me[s]" (4, 3.2), and then he becomes as "pale as death" (4, 5.2). He repeatedly looks with his "straining eyes" (4, 4.2) to "the banner'd door," (4, 4.1) while he lowers his ear in anticipation of hearing something (4, 5.2-4). The terror that Sir Guyon experiences reaches its climax when the Dark Ladie appears with her "spectacular entrance into this excessively masculine scene emphasizes the power of her gaze and the impotence of her male audience" (Craciun, 2004 p. 210). Despite what her name connotes, the Ladie is dressed in "ghastly white" (Bannerman 5, 6.5) which is again contrasted with a "long black veil that swe[eps] the ground" (5, 8.2). This black and white contrast could be used to explain her ambiguous nature. As white usually symbolizes life, and black is used to denote death, their use together on her garments could be interpreted as life and death at the same time, that is, a life-in-death existence. The Dark Ladie transfixed the knights with her silent gaze: "A light was seen to dart from eyes/ That mortal never own'd." (5, 3-4). The fact that her eyes are described as such that no mortal ever had leads us to assume that this figure has defied natural laws of mortality. It renders interpretation of her vampiric nature as a figure who is bound to roam in the in-between-space of life and death, and compulsively return until an issue between a close mortal is settled, in this case the revenge on Sir Guyon. We are not informed what the reason for the Dark Ladie's entrance and her taking psychological control over the knights is, but Sir Guyon shows physical symptoms, which point to him as the object of her purpose. Her agonizing presence makes Sir Guyon shiver when the "smother'd fury seem[s] to bring / The dew-drops on his brow" (6, 9.3-4). Her otherworldly nature fills the knights with horror: "in a tone, so deadly deep, / She pledg[es] them all around, / That in their hearts, and thro' their limbs, / No pulses c[an] be found" (Bannerman 7, 13.3-6). An old "hoary-headed" man remembered when Sir Guyon brought the Ladie a long time ago "in that frightful veil," which she always wore over her face. Until one day when he saw her face uncovered and "but O! That glaring eye, / It dried the life-blood working here /" (30.3-4). Then Huart relates the story of who the Dark Ladie is, which the old man had heard from an unnamed source. Hence, the story is revealed to us by a narrative technique of a story within a story, within another story, also known as *mise-en-abyme* (Ruppert, 2013, p. 791). Through this story within a story, we discover that the Ladie had been brought from the Crusades in the Holy Land, where she had a husband and a child. The narrator underlines her tender and loving parting when "she clasp'd her little son" (15, 37.1) and "turn'd again to bless / The cradle where he lay," (15, 37.3-4)

which stresses her previous affectionate nature and religious devotion. Although, this sheds some positive light on the mysterious Dark Ladie, we are never clearly told as to whether she left her family on her free will, or was abducted. The development of the character into an avenging figure, nevertheless, implies her suffering because of the separation with her family and that a deadly wrong has been done to her. The ambiguity of her identity is complemented with the uncertainty as to the way she died. Nevertheless, what is evident from the story is that the reason for the vampiric treatment is undoubtedly an unspecified act of transgression on the side of Sir Guyon and the physical sign of her vampiric nature is hinted in the glittering eyes, a trait often associated with the folkloric vampire.

4. *Christabel*: A female vampire expanded by the Romantic spirit

The following section shall explore how the folkloric vampire-revenant combined with the *femme fatale* became developed by the Romantic spirit of Samuel Taylor Coleridge. The fatal woman developed gradually in gaining its literary status. The trend of fatal females is comprised of only a number of works with female vampires who are represented in a sympathetic way. It is a woman who is disguised under her evil nature and who seems to have real affections towards her victim. One of the most noteworthy representatives of this sympathetic vampire is Keats' *Lamia*. Nevertheless, these sympathetic female vampires were insignificant in number compared with the more ferocious type.

According to its author, *Christabel* represents the most overtly fairy tale among all his tales, and has received various interpretations since its production (Jeanie Watson, 1990). Michael Patrick proposes the existence of three interwoven inferences in the poem—supernatural, sexual and moral (1973). These implications represent an important part of the vampire figure, in addition to Coleridge's ambiguous emphasis of Geraldine's eyes, which is a trait closely related to the vampire myth.

The poem begins on a cold, moonlit evening: "Tis a month before the month of May" (Coleridge, 2001, l. 21). By setting the tale in April, Coleridge reveals an initial clue on the general course of his poem—the evening on April 23 the spirits of the dead are said to wander in the countryside. (Twitchell, 1981) Outside her father's castle, the Baron Leoline, Christabel meets Geraldine, a secretive and beautiful woman, who contends that she has been kidnapped, and then deserted. Upon her first encounter with Christabel, Geraldine looks extremely pale, so pale that made "her white robe wan" (l. 61). Another obvious hint to Geraldine's nature is depicted upon their approaching the castle: "The lady sank . . . and Christabel . . . lifted her up . . . over the threshold of the gate" (ll. 129-132). It is part of the folkloric belief in vampires that they can enter a house only if invited, and so is the case with Christabel who carries the fainting Geraldine into the castle. The indications of her nature continue, as she "cannot speak for weariness" (l. 142) when Christabel starts

to praise the Virgin, for the vampire is known to avoid all things related to religion.

Coleridge provides the most overt sign of Geraldine's vampiric state in Part II of the story. After she shares Christabel's "couch" for the night, Geraldine rises "Nay, fairer yet! And yet more fair!" (l. 374), whereas Christabel becomes exhausted and cannot say what has happened to her. The vampire has drained her vital energy, and as the poem advances, she becomes more enchanted and gradually embraces the serpent characteristics of Geraldine, the female Lamia. In the Lamia myth according to Nethercott, this vampire was endowed with the ability to look as either a snake or a human, and was often denoted as "Lamia the Serpent-Demon" (Tryermaine, 1962, p. 94). Coleridge's overtone of her nature is explicit here, Christabel "drew in her breath with a hissing sound" (l. 459). The most overt sign of Christabel's changing nature under Geraldine's spell are her eyes which "shrank in her head, / Each shrunk up to a serpent's eye" (ll. 584-585). By skillfully utilizing this vampiric characteristic, Coleridge continues to disclose Geraldine as a vampire and the embodiment of evil, and the basic means he uses to achieve this is through her unnatural glowing eyes. Not only did Christabel's "fair large eyes 'gan glitter bright" (l. 221), but the Lamia has this effect on the Baron as well, for when he kisses her in a fatherly manner "Geraldine in maiden Wise/ Casting down her large bright eyes," (ll. 573-574) she rolls her eyes to captivate her victim. Sir Leoline easily falls under the enchantment of the vampire. Unlike Christabel, he is completely open to the approaching evil, and he determines to take revenge for her supposed abduction, "His eye in lightning rolls!" (l. 444). He unconsciously yields to the evil, and the sympathy he shows to the vampire is contrasted with the anger towards his daughter. When he "turned to Lady Geraldine, /His eyes made up of wonder and love" (ll. 566- 567), whereas, for Christabel "His eyes were wild" (l. 641) with wrath when she beseeches him to send Geraldine away. It is definite that there is presence of vampiric rendering of the character of Geraldine, particularly with reference to the power of her eyes. The folkloric accounts of vampirism represent the supposed vampire often buried facing the ground to prevent their return as an undead. In addition, the vampire from folklore was always seen as a figure who brings torment, illness or death to humans, which corresponds to the effects of Geraldine's transfixing gaze. Just like the vampire from legends, who usually brings destruction to his family, so is Geraldine's destructive power directed towards a family in which she becomes a member, in the role of a step-mother to Christabel.

Christabel is an embodiment of good, light and purity, as opposed to Geraldine's evil vampiric nature. This story can be understood to represent the battle of good and evil, as well as the power of evil forces in the symbolic form of a vampire to perplex and dominate the benevolent capacity in humans. It is a fairy tale of virtue spoilt by evil forces. This has been skillfully incorporated in the meaning of the poem by the symbolic representation of a female vampire, that is, a Lamia figure, who perplexes all human capacities with her "glittering eyes" and subdues them to her will. Marshall

Suther and Virginia Radley have also read it as the battle of good and evil, but Suther (1964) concedes the existence of the supernatural, while Radley maintains that Christabel is overcome by the evil from within the “mind and psyche of man” (1966, pp. 100-101). Laurence Lockridge (1977) also acknowledges Christabel’s uncontrolled change into evil, but Jonas Spatz (1975) describes Geraldine as an illustration of Christabel’s ambivalence toward her own sexuality. These are some of the many conflicting critical approaches to Coleridge’s representation.

We suggest that the poem offers possibility for more than one interpretation. It is a story in which the vampire as a demonic figure, transgressor itself, finds a fertile soil for inciting transgressive behavior in the other characters. Not only are Christabel’s virtue and virginity marred, if the night they spend together is read as a representation of transgressive love, but she becomes a transgressor herself. Her father, mesmerized by Geraldine’s vampiric look, also performs a moral crime against his child by being induced to feel hatred towards Christabel. The vampire here entails the evil, demonic side, which brings destruction to a young girl and a family, and can thus be read as a story about good versus evil.

However, the erotic theme cannot be overlooked here, as it is through eroticism that evil comes to dominate over good. Surrender to the erotic impulse is traditionally one of the great dangers to virtue. Eroticism more or less overt has been presented in the vampire representations of Ossenfelder’s poem featuring the first literary vampire and Goethe’s “Die Braut von Korinth” and will become evident in Sheridan le Fanu’s novella *Carmilla* featuring a female vampire about a century after Coleridge’s *Christabel*. Coleridge’s poem depicts overt erotic scenes and offers ground for lesbian interpretation, as Christabel is the victim of the female vampire’s actions; her virginity and her innocence is spoiled through transgressive sexual behavior. Eroticism is present only in the scene with Christabel and is directed solely to Christabel. It is not the intention here to prove the existence of lesbianism in the poem, as much it is the purpose to point to the erotic side of this character, which is shared with the primal allure of folkloric vampires. Whereas, the folkloric vampire generally aimed at his own family, Geraldine focuses on another family. Geraldine’s seduction of Christabel’s father, Sir Leone, can be interpreted as a way of the vampire’s ability to interrupt and destroy a family, but also perform incestuous crime. Geraldine’s new role as a mother figure, introduces another element of family disruption, as she previously had intimate relationship with the daughter, which makes her a transgressive vampire figure, not only in the sense of unaccepted sex, but also as perpetrator of an act of incest. The demonic and erotic side of the vampire seem to be inextricable here: Geraldine appears as an original sexual vampire, a succubus – a female demon.

In *Christabel*, however, we see the ideology of the vampire figure beginning to form, for the vampire in this early poem obviously has the power to hypnotize its victims, a trait that has continued, as others have been introduced over the years. It moved further away from the walking corpses of folklore, as it is here that the vampire first possesses a rank of nobility.

5. Conclusion

Mathew Lewis's Nun is a transgressive character who comes from the dead to seek revenge, as well as Bannerman's *femme fatale* who destroys Sir Guyon by draining his life force, again lead by revenge because of past evils committed to her family. In *Christabel*, the vampire is presented as an evil, erotic noblewoman who mysteriously shows up at the castle of a Baron and his daughter Christabel with machinations to destroy a family.

In conclusion, the female vampire appears in a vast number of works throughout the century, as fascination with the *femme fatale* became the widespread phenomenon. She is frequently represented as a threat to her (usually male) victim, the embodiment of dangerous sexuality, which first enfeebles and then corrupts all that is feminine. Frequently, she produces an inversion of traditional view of sexual roles, so that the male character becomes feminized into a passive victim, while the female vampire appropriates the traditionally masculine quality of sexual aggression. This female vampire figure represents not only a means for revealing taboos referring the intimate, sexual needs of humans, but also questions the socially accepted type of sexuality, which involves two persons of the opposite sex. By introducing an active and assertive female character, who is the seducer and enticer into the sexual world, and endowing it with vampiric traits, Coleridge dared to open up a discussion about the forbidden and challenge society's status quo.

Bibliography:

- [1] Bannerman, A. (1802). *Tales of Superstition and Chivalry*. London, UK: Vernor & Hood.
- [2] Barkhoff, J. (2008). Female Vampires, Victimhood and Vengeance in German Literature around 1800. In Fronius, H. et al (Eds.), *Women and Death: Representations of Female Victims and Perpetrators in German Culture 1500-2000*. Camden House.
- [3] Binias, S. (2007). Symbol and Symptom: The Femme Fatale in English Poetry of the 19th Century and Feminist Criticism. *Anglistische Forschungen*. Heidelberg: Winter.
- [4] Braun, H. (2012). *The Rise and Fall of the Femme Fatale in British Literature*. Madison, NJ: Fairleigh Dickinson UP.
- [5] Buchan, D. (1972). *The Ballad and the Folk*. London, UK: Routledge & Kegan Paul.
- [6] Cameron, E. (2010). *The Psychopathology of the Gothic Romance: Perversion, Neuroses and Psychosis in Early Works of the Genre*. Jefferson, NC: McFarland.
- [7] Coleridge, S. T. (2001). Christabel. *English Poetry II: From Collins to Fitzgerald*. Eliot, C. W. (Ed.). Vol. XLI. The Harvard Classics. New York: P.F. Collier & Son.

- [8] Craciun, A. (2004). Romantic Spinstrelsy: Anne Bannerman and the sexual Politics of the Ballad. In L. Davis et al. (Eds.), *Scotland and the Borders of Romanticism*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- [9] Hoeveler, D. L. (2010). *Gothic Riffs Secularizing the Uncanny in the European Imaginary, 1780–1820*. Columbus, Ohio: Ohio State University Press.
- [10] Jackson-Houlston, C. M. (2012). Ballad, Literary. In F. Burwick et al. (Eds.), *The Encyclopedia of Romantic Literature: A-G*. 1st vol. Chichester, UK: Wiley-Blackwell.
- [11] Leavy, B. F. (1988). In J.C. Seigneuret (Ed.), “*La belle Dame sans merci*.” *Dictionary of Literary Themes and Motifs*. Westport, CT: Greenwood Press.
- [12] Lewis, M. (1801). *Tales of Wonder: Written and collected by M.G. Lewis, Esq. M.P.*, 2 vols. London, UK: W. Bulmer and Co.
- [13] Lockridge, L. S. (1977). *Coleridge the Moralizer*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- [14] Patrick, M. (1973). Christabel: A Brief Critical History and Reconsideration. In *Romantic Reassessment*, (Ed.) James Hogg. Salzburg, Germany: University of Salzburg. p. 34.
- [15] Radcliffe, A. (1826). On the Supernatural in Poetry. *The New Monthly Magazine*. London, UK: S. and R. Bently.
- [16] Radley, V. L. (1966). *Samuel Taylor Coleridge*. Washington, USA: Twayne Publishers.
- [17] Ruppert, T. (2013). Romantic Vision and Gothic Balladry: Anne Bannerman’s Tales of Superstition and Chivalry. *Literature Compass*, 10(10), 783—796. DOI: 10.1111/lic3.12104
- [18] Spatz, J. (1975). *The Mystery of Eros: Sexual Initiation in Coleridge’s ‘Christabel’*. PMLA 90 Vol.1: 107-116.
- [19] Suther, M. E. (1960). *The Dark Night of Samuel Taylor Coleridge*. New York, NY: Columbia University Press.
- [20] Twitchell, J. B. (1981). *The Living Dead: A Study of the Vampire in Romantic Literature*. Durham, UK: Duke University Press.

ПРЕКРАСНИОТ УМ НА МИТРА РИСТОВА, БИСЕРОТ НА МАКЕДОНСКАТА НАРОДНА КНИЖЕВНОСТ ОД XIX ВЕК

Славчо Ковилоски¹

¹Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје,
Институт за македонска литература
slavcho.koviloski@outlook.com

Апстракт: Во трудот се осврнуваме на една од најталентираните македонски интерпретаторки на народни песни, Митра Ристова (Христова). Оваа млада и мошне талентирана девојка од Горноџумајско, покрај тоа што репродуцирала, умееа да пресоздава и создава нови варијанти на ист мотив, вметнувајќи своевидно авторство во испеаните песни. Во нејзините пеењата доминираат јуначките песни, како според бројот на стиховите, така и според убавината на пеењето. Поривот за драматизација и кон епосот, од Ристова создале интерпретаторка од највисоко рамниште во македонската народна поезија. Вештината која преку визуализирање на слики или зборови придонесува за полесно памтење на информациите се нарекува мнемотехника. Неа ја користеле најдобрите македонски интерпретатори и создавачи на песни и приказни, меѓу кои, секако, едно од највисоките места, ако не и највисоко ѝ припаѓа на Митра Ристова.

Клучни зборови: *Митра Ристова, Антон Поп Стоилов, македонска народна поезија, XIX век, мнемотехника, интерпретација.*

THE WONDERFUL MIND OF MITRA RISTOVA, THE PEARL OF MACEDONIAN NATIONAL LITERATURE FROM THE CENTURY

Slavcho Koviloski¹

¹SS. Cyril and Methodius University in Skopje,
Institute of Macedonian Literature
slavcho.koviloski@outlook.com

Abstract: In this paper we refer to one of Macedonia's most talented performers of folk songs, Mitra Ristova (Hristova). This young and exceptionally talented girl from Gorna Dzumaja area, apart from reproducing, was able to recreate and create new variants of the same motif, inserting certain authorship into the songs sung. In her songs, heroic songs prevailed, according to both the number of verses and the beauty of singing. Her urge for dramatization

of songs, made her a performer of the highest level in the Macedonian folk poetry. The skill that contributes to easier memorization of information through the visualization of images or words is called mnemonics. It was used by the best Macedonian interpreters and creators of songs and stories, among which, one of the most prominent ones was Mitra Ristova.

Keywords: *Mitra Ristova, Anton Pop Stoilov, Macedonian folk poetry, 19th century, mnemonics, interpretation.*

Вовед

Активностите поврзани со собирање, запишување на македонското фолклорно наследство кои започнале кон средината на XIX век, резултирале со обнародување и зачувување на народното творештво кое започнало да исчезнува пред налетот на индустријализацијата и модернизацијата. Запишувачите на народните умотворби, во прв ред браќата Миладиновци, Марко Цепенков, Кузман Шапкарев и останатите се сретнале со голем број талентирани македонски интерпретатори кои покрај тоа што репродуцирале, умееле да пресоздаваат и создаваат нови варијанти на ист мотив, вметнувајќи своевидно авторство во испеаните песни и раскажани приказни. Преку нивниот збор, читателите се запознале со низа даровити песнарии од Охрид, Струга, Прилеп и од други места. Меѓу нив високо котирале песнариите од Горна Цумаја и околината во која влегувале селата: Габрово, Карацово, Лешко, Логодаж, Падеж и др. Благодарение на вонредните напори на Антон Поп Стоилов (1869 – 1928) родум од горноцумајското село Лешко, евидентирани се повеќе имиња на интерпретатори на народни умотворби кои потекнуваат од тие краишта: Димитрија Атанасов, Стоимен Величков, Цвета Мазнеова, Ната Гошева, Спасуна Захаријева, Митра Ристова, Христина Китанова, Митра Стојанова, Петар Христов, Стојан Кукалов, Стојан Христов, Ана Поп Стоилова и други. Меѓу нив, посебен впечаток оставаат испеаните песни од момата Митра Христова од селото Лешко. Според информацијата што ни ја дава братот на Антон, Христо Поп Стоилов, до 1904 година од Горноцумајската каза имало запишано „115 песни, 69 гатанки, 55 пословици, 12 приказни, околу 20 детски игри, 17 толкувања на соништа, 6 суеверија, 8 баења неколку десетици сопствени имиња и неколку стотини зборови за речник“ (Хр. П. Стоилов, 1904, стр. 2).

Митра Ристова како интерпретаторка

За Митра Ристова (во еден случај запишана и како Христова) немаме детални биографски податоци. За време на запишувањето на песните на 6 август 1892 година во селото Лешко, Ајдучка маала, за неа е наведено дека

била „прочуена горноцумајска пеачка мома Митра Ристова“. Оваа информација ни укажува дека во тоа време таа била млада, односно сè уште била немажена. Оттука, нашата претпоставка е дека можеби била родена некаде во средината на 70-тите години на XIX век. Таа уште од мала возраст учела јуначки песни од својата 96-годишна баба Векла. Нејзините песни ги слушал Антон Поп Стоилов, кој запишал „45 разни песни, една на друга по 150 стихови“ (Поп Стоилов, 2000, стр. 45).

Ристова е една од ретките македонски пејачки за кои се карактеристични долгите пеења, односно песни во кои се содржани голем број стихови. Како пример ќе ги наведеме песните: „Дете Малианче“ (п. 15) која има 609 стиха, „Женидбата на Милош јунак“ (п. 16) со 323 стиха и „Женидбата на младо Црногорче“ (п. 21) со 216 стиха. Честото повторување на песната „Дете Малианче“ придонесло Ристова без проблеми да му ја испее на Поп Стоилов. Песните „Женидба на Милош јунак“ и „Дете Малианче“ се објавени во списанието *Периодическо списание*, првата во кн. XLIII од 1893 година на стр. 41–148, а втората во кн. XLV од 1894 година на стр. 459–472. Песните „Женидбата на Јован Капитанин“ и „Женидбата на млади Црногорче“ се објавени една по друга во списанието *Сборник за народни умотворенија, наука книжнина*, број XII од 1895 година, на стр. 70–73. Овие песни се објавени во книгата *Македонски народни умотворби* од Антон Поп Стоилов од 2000 година, во редакција на Марко Китевски. Како редактор Китевски претходно се јавува и на друг избор Македонски народни песни од Поп Стоилов, овој пат од 1990 година, во кој се застапени уште две песни на Ристова: „Две кучки етрви“ и „Девет сестри го ослободуваат заробениот брат Стојан“ (Поп Стоилов, 1990, стр. 35–38).

Под песната „Женидба на Милош јунак“, Поп Стоилов оставил забелешки со појаснувања за јазикот што го употребувала Ристова. Дијалектниот речник го сочинуваат неколку зборови меѓу кои: замán (со објаснување: време), сокаци (улици), углава (венчавка), де'бóк (длабок), са, сага, са'а (сега), запорник (насилен љубовник), дадай (дај), фиаленило (загорело), отфърчe (одлета), погаина (мрсна, нечиста) и др. Поп Стоилов слично постапил и со објаснувањето на некои зборови во песната „Дете Малианче“, притоа напоменувајќи дека акцентирањето на сите зборови на ár е исто: градинар, говедар, сфинар и др., како и на угадинаре, говедаре, сфинаре и др. (П. Стоилов, 1894, стр. 459).

Песна „Дете Малианче“, според редакцијата на *Периодичното списание* од Браила, претставувала „чуден спој од поетски и приказнички мотиви“. Притоа, на редакторите песната им изгледала како да е составена од неколку други, бидејќи во неа се испреплетувале историски подробности кои изгледале „како да се земени од некои летописи“ (Поп Стоилов, 2000, стр. 45–46). Главниот лик Дете Малианче е во постојана корелација со јунаците Болен Дојчин, Рајко Војвода, Марко, Марковица и Црна Арапина, Филип Маџарин, коњот Дора

Малена, кои се јавуваат како протагонисти во дејствието. Комбинирањето на содржината на песната е сочинето од претскажувањето на наречниците и неговото исполнување (карактеристично за повеќе јуначки песни, во кои како главен лик се јавува Крале Марко), а делови со слична содржина се сретнуваат кај Миладиновци, во песните „Краљ Шишман, краљ Латин и овчар Табарина“ (п. 57) и „Марко, Секула и краљ Латинина“ (п. 145).¹ Како што можевме да видиме, содржината на „Дете Малианче“ е изградена од три самостојни сижети, кои извонредно се надополнуваат едни со други, создавајќи прстенеста структура на песната. Имено, песната почнува и завршува со претскажувањето на наречниците за смртта на Дете Малианче и за неговата слава. Исто така, на почетокот сретнуваме словенска антитеза:

„- Фала Богу, за чудо гулемо!
Дали грми, ил се земја тресе,
Или от високо вода тече,
Или стадо за јегненца блее,
Или офчар с меден кафал сфири,
Или змија у грамада сфири,
Или моми жални песни појат,
Ил’ ока од Солун Болен Дојчин,
Или мрамор под бел камен дума,
Или маќа за милна сина плаче,
Или јунак за дружина вика,
Или самовили оро играт?
Ниту грми, ни се земја тресе,
Нито вода од високо тече...“ итн. (Антон Поп Стоилов, п. 15, стр. 38).

Она што е интересно, а што ја навело редакцијата на *Периодичното списание* да се посомнева во извесно поврзување со „некои летописи“, се редоследното наведување на голем број имиња на гости, кои Филип Маџаринот ги поканил и утврдување на местата од каде што доаѓале. Ним Ристова им посветила дури 39 стиха: „од Букурешт Бецелеј Дубеце, / од Силистра Љутица Богдан, / од Покровник дете Магдаленче“ итн. Изненадува точноста на имињата на градовите и областите од кои биле поканети гостите, со оглед на тешкотиите со кои се соочувале учениците во секојдневното учење, а во тој контекст и со географијата. Дури и не ја исклучуваме можноста Ристова да не посетувала училиште, односно да била неписмена. Оттаму, наведувањето на Ниш, Трново, Видин, Алексинац, Јагудин (Јагодина), Шумадија (Шумадија), Тетово, Радомир, Кратово, Кочани, Неврокоп, Нови Пазар, Пелистер, Варадин (Вараждин), Солум

¹ Повеќе кај: Ленка Татаровска, Митологија на јаблукото и прстенот, Институт за македонска литература, Менора, Скопје, 2000, стр. 165–184.

(Солун), Стамбол и другите градови укажува на живиот темперамент и интерес на пејачката за балканската топонимија. Радиусот на нејзините познавања не е сведен само на обично репродуцирање на слушнатото. Ристова е вистинска поетеса која користела епитети, повторувања, дијалози. Дејствието на песната го одлагала ненаметливо, со претставување поетски слики, карактеристични само за пејачки што душевниот жар знаат да го пренесат во песна:

„Ка је чула штерка Магделена,
па си стегна ф дабоки зевници,
отклучила шарени сандџици,
та си зема бесцени камење,
па ги врза на белото грло;
зема рујно вино да служијава:
дека стои, като јасно сџанце,
като јасно санце – борна свети“ (Поп Стоилов, 2000, п. 15, стр. 42).

Еден од омилените мотиви на Ристова кои претставуваат своевиден циклус била женидбата. Таа на Антон Поп Стоилов му испеала три прекрасни песни во кои се опеал овој чин: „Женидбата на Милош јунак“ (п. 16), „Женидбата на Јован Капитанин“ (п. 20) и „Женидбата на младо Црногорче“ (п. 21). Во согласност со темата, во речникот на Ристова се забележува зачестена употреба на термини поврзани со прослава, како на пример, „чесна трпеза“, „три товари вино“, „рујно вино“, „љута ракиа“ и сл. Во овие песни се нагласувале и можностите за недоразбирање, за измама, за препознавање, што во одредени случаи придонесувало за биене битка. Така, женидбата на Милош јунак се случила по погубувањето на Црна Арапина; во песната за женидбата на Јован Капитанин, Детелин војвода не ја препознал преоблечената невеста, по што „земаа му Јана бело грло“, додека, пак, женидбата на младото Црногорче се случила откако постариот сестричник со итрина зел две моми, една за него, друга за Младо Црногорче. Значи, во песните за женидба што ги испеала Ристова, силата не помагала секогаш, туку нужна била и употреба на итрина.

Начинот на учење на народните песни

Прекрасен пример за начинот на усвојување на народните песни ни презентирал токму Антон Поп Стоилов. Во забелешката под големата песна „Дете Малианче“, тој наведува дека од прочуената горноцумајска пејачка Митра Ристова запишал 45 разни песни, долги по 150 стихови. На прашањето од кого слушала толку долги песни, таа одговорила дека: „ги слушала од својата 96-годишна баба Вакла Шиковска од истото село која знаела многу јуначки песни, некои од нив со по повеќе од 1000 стиха. Баба Вакла сакала внуката Митра

да ги научи сите тие песни, та почнала да ѝ кажува најпрвин помали песни и со тоа да ја подготви за примање на поголеми, но кога дошол редот Митра да ги изучува поголемите песни, Бог ја преселил баба Вакла во вечнота. Додека била жива баба Вакла, Митра често ја повторувала песната ‘Дете Малианче’ со цел да ја научи“ (Поп Стоилов, 2000, стр. 45). Значи, постојаното повторување на една песна под менторство на бабите било еден од наједноставните, но истовремено и најважен начин на учење. Да не заборавиме дека уште една даровита пејачка Божана Трпанова, за која сепак треба да се истакне дека била во постари години според белешката на Шапкарев, се соочила со тешкотии при пеењето на песната „Богдан Лутица, сестра му Марија и Харватин војвода или Сестринско коварство или братино отг’штение“, па на крајот песната останала недовршена. Таа е најдолгата песна која Трпанова му ја испеала на Шапкарев, со 107 стиха, но е недовршена. По последниот стих: „И си појде дома при мајка си!“, Шапкарев оставил белешка: „но натаму пеачката, бидејќи не можеше да ја продолжи песната во стихови, продолжи да ми ја раскажува во проза и ја заврши како приказна“ (Шапкарев, 1976, стр. 127).

Да погледнеме само дел од долгата песна од 609 стиха, насловена „Дете Малианче“:

„Прочул се је Филип Мацарино,
прочул се је од Будима града,
штерка жени штерка Магделена,
поканил је сите добри госје:
од Букурешт Бецелеј Дубеце,
од Силистра Љутица Богдан,
од Покровник дете Магдаленче,
од Трново бугарски цар Шишман,
од Видима Ѓоргија Страшимир,
од Крајкова, крајковски војвода,
од Крупник Јованчо добар јунак,
од Куршумлиа јунак Југ Богдан,
сос него девет сина Југови,
од Куприа дете Голомеше,
од Ниш левен Стојан војвода,
од Алексинац Саваќин Тодор,
од Јагудин Секула детенце,
од Крушица српски цар Лазар,
од Шумадија српски цар Стефан,
од Смедерево Ѓуро Смендеревац,
од Варадин Петре варадинче,
од Сталатин Сталатин Тодор,

од Белиград Петре и Орло,
од Арбаначка земја, Ѓино Арбанашче,
од Велес, Маренко војвода,
од Доленци Толе војвода,
од Пелистер Момчил војвода,
од Солум града Болен Дојчин,
од Самокоф Леко Капиданче,
од Умлена Китан војвода,
од Тетово Аврам Гостољубец,
од Радомир Сираче Јованчо,
од Малешево Пеливан Печин,
од Ќостендил Костадин војвода,
од Кратово, младо Кратовчанче,
од Кочана стари ајдук Новак,
од Виница Груица војвода,
од Неврокоп Милош добар јунак,
од Леѓена града, леѓенцки крал,
од Косово Јанкула војвода,
од Едрене Бано Миаилче
од Нови Пазар Иљо војвода.
од Ново Брдо Рајко војвода,
од Стамбол града Цар Костадин,
сос сестра си царица Елена,
и се што може на кон да јаа,
на кон да јаа, целит да игра,
целит да игра, камен да врла...“ (п.15, стр.41).

Поради ваквиот начин на пеење на Митра Ристова, со комбинирање на поетски и приказнични мотиви, оваа песна е единствена по својот вид во македонскиот фолклор. Токму поради тоа, кон песната може и треба да се однесуваме како авторско дело на Ристова и покрај тоа што момата ја научила од својата баба. Од каде ли само знаењето за градови, места и имиња кои никогаш не ги посетиле, за кои не можеле ни да сонуваат дека постојат, неписмени и затворени во селска средина? Одговорот лежи во нивните прекрасни умови, во чувството за епика и лирика, во нивното разбирање за убавото, за естетиката, за потребата за уметничко изразување.

Македонската народна лирика познава неколку случаи во кои запишувачите на песните оставиле белешки за надарените песнопојки. Еден од најпознатите примери е поврзан со пејачката Дафина од Просеник (Серско), од која Стефан Верковиќ слушнал и запишал околу 270 песни. Дафина многу лесно импровизирала, што може да се забележи од големиот број недовршени

песни и бројните примери на контаминација. Имено, откако Дафина му испеала околу 200 песни, по неколку дена повторно го повикала со образложение дека повторно ѝ текнале неколку песни. По ова, под истото објаснување таа го повикала Верковиќ уште еднаш, сè додека тој од неа не запишал 270 песни. Откако тој ја прашал Дафина како песните ѝ доаѓаат на памет, таа одговорила дека нив ги памти по „напевот“. Понатаму, таа додала дека кога ќе се сетела на напевот што го слушнала некаде во младите години, тогаш се присетувала и на самата песна (Верковиќ, 1985, к. I, стр. 85). Големиот број запишани песни од Дафина го принудил Верковиќ првиот дел од своите „Женски песни“ да ѝ го посвети токму на оваа наша народна пејачка.

Ова објаснување нè доведува до одговорот како пејачите ги паметеле народните песни. Веќе на почетокот на XIX век започнало системското проучување на начините на памтење и репродуцирање на слушнатото и на знаењето. Вештината која преку визуализирање на слики или зборови придонесува за полесно памтење на информациите се нарекува мнемотехника. Неа ја користеле најдобрите македонски интерпретатори и создавачи на песни и приказни, меѓу кои, секако, едно од највисоките места, ако не и највисоко ѝ припаѓа на Митра Ристова.

Преку мнемотехниката, тие барале врски меѓу нештата кои ќе го олеснат нивното помнење: одредени фрагменти или остатоци, врз кои се потпирале да запомнат нешта кои се случиле или да се потсетат на нешта кои веќе биле меморирани. Всушност, како што објаснува Павао Павличич „усниот создавач, имено, ја памти само основната фабула на песната, додека нејзината текстуална реализација ја импровизира на лице место... Пејачот располага со одреден број обрасци за градење на стихот, па поради тоа во секој момент може да опее некој настан. Експериментите покажале дека повеќето од пејачите се способни да ја отпеат песната која претходно ја чуле од друг пејач и притоа се уверени дека ја повторуваат од збор до збор. Се разбира, не ја повторуваат, туку ја прераскажуваат нејзината фабула, импровизирајќи и креирајќи нови стихови со помош на своите веќе совладани техники“ (Pavličić, 1986, стр. 422).

Така, учењето можело да биде на два начина: директно или индиректно. Директниот начин на учење го идентификуваме како индивидуален, кога една пејачка своето знаење на народни песни или приказни му го пренесувала на одделна личност, најчесто дете. Индиректниот начин го поистоветуваме со учењето преку слушање на народни умотворби на разни собири по повод празнување или извршување работни обврски, каде што мнозина интерпретатори, познати или непознати, пееле или раскажувале, а внимателниот слушател нив ги запамтувал и подоцна ги интерпретирал.

Во првиот случај, станува збор за техника на усвојување која постарите (најчесто бабите) им ја пренесувале на своите внуци. Имено, иако широките народни маси не биле образовани, а во тоа време и не се обрнувало внимание

на психолошките карактеристики на децата, постарите членови на семејствата ги знаеле отвореноста на детската мисла и нивната способност за впивање нова материја. Бидејќи детскиот мозок во најраната возраст е „*tabula rasa*“ или „празна табла“, врз основа на нивните процени, жените, а најчесто бабите избирале некој од своите потомци (внуци) кому му го пренесувале своето знаење. Тие најпрво започнувале да ги учат кратките форми на изразување, односно да им пеат кратки песни. Со методот на постојано слушање и повторување,² децата се оспособувале за понатамошно восприемање на подолги форми на народни песни, меѓу кои и јуначките. Како што веќе претходно спомнавме, дури на почетокот на XIX век започнал да се применува терминот „систем“, иако во текот на четирите претходни века се пишувало и се укажувало на проблематиката на употреба на „уметноста на помош за меморијата“ (Murden, 1818, стр. X).³

Заклучни белешки

Митра Ристова е една од најдаровитите македонски интерпретаторки и авторки на народни песни. Истовремено, таа е една и од најнепознатите од големиот корпус на народни пејачки, меѓу кои секако, влегуваат: Депа Каваева, Дафа Цепенкова, Гурѓа Котева и др. Она што Ристова ја одделува од останатите, е нејзината способност да запамети голем број стихови и истите да ги испреплетат со разни варијанти, на тој начин создавајќи ново, авторско дело. Таа ги доживувала песните, била вљубеничка во усното творештво, изнаоѓала практични решенија за разубавување на песните.

На крај, можеме да кажеме дека во пеењата на Митра Ристова доминираат јуначките песни, како според бројот на стиховите, така и според убавината на пеењето. Поривот за драматизација и кон епосот, од Ристова создале интерпретаторка од највисоко рамниште во македонската народна поезија.

Користена литература:

- [1] Верковиќ, С. И. (1985). *Македонски народни умотворби*, книга прва. Подготвил и редактирал Кирил Пенушлиски. Скопје: Македонска книга.
- [2] Мартиноска, А. (2008). *Митот и ритуалот во македонскиот фолклор: релации и проникнувања*. Скопје: Институт за македонска литература.

² Повеќе кај: Ана Мартиноска, *Митот и ритуалот во македонскиот фолклор: релации и проникнувања*, ИМЛ, Скопје, 2008.

³ Методот или системот на паметење е од клучна важност во усната традиција, бидејќи таа го чува минатото во живот (Patrick H. Hutton, *History as an Art of Memory*, University Press of New England, Hanover and London, 1993, 17).

- [3] П. Стоилов, А. (1893). Женитбата на Милошъ юнакъ. *Периодическо списание на Българското книжовно дружество въ Сръдецъ*, кн. XLIII. Сръдецъ.
- [4] П. Стоилов, А. (1894). Дете Малиначе. *Периодическо списание на Българското книжовно дружество въ Сръдецъ*, кн. XLV. Сръдецъ.
- [5] П. Стоилов, А. (1895). Женидбата на Иованъ Капитанинъ, Дѣтелинь войвода не позналъ прѣоблѣчената булка и Женидбата на младо църногорче. *Сборникъ за Народни умотворения, наука и книжнина*, Книга XII. София: Министерството на Народното Просвѣщение.
- [6] П. Стоиловъ, Хр. (1904). Горно-Джумайски говоръ. Звукове, форми и образци (По програмата на проф. д-ръ Б. Цоневъ). *Сборникъ за Народни умотворения, наука и книжнина*, Книга XX. София: Министерството на Народното Просвѣщение.
- [7] Поп Стоилов, А. (1990). *Македонски народни умотворби*. Редакција д-р Марко Китевски. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“.
- [8]. Поп Стоилов, А. (2000). *Македонски народни умотворби*. Составил и редактирал д-р Марко Китевски. Скопје: Институт за македонска литература.
- [9] Татаровска, Л. (2000). *Митологија на јаболкото и прстенот во македонските народни умотворби*. Скопје: Институт за македонска литература, Менора.
- [10] Шапкарев, К. (1976). *Избрани дела*, том втори. Приредил д-р Томе Саздов. Скопје: Мисла.
- [11] Hutton, P. H. (1993). *History as an Art of Memory*. Hanover and London: University Press of New England.
- [12] Murden, J. R. (1818). *The Art of Memory, Reduced To A Systematic Arrangement*. New York.
- [13] Pavličić, P. (1986). *Epsko pjesništvo*. Во: Zdenko Škreb, Ante Stamać, *Uvod u književnost, teorija, metodologija*, четврто, poboljšano izdanje. Zagreb: Globus.

***ARS COMBINATORIA* КАКО ПОСТСТРУКТУРАЛИСТИЧКА
ПОСТАПКА ВО РОМАНОТ *ЗАМОКОТ НА ВКРСТЕНИТЕ*
СУДБИНИ ОД ИТАЛО КАЛВИНО**

Ева Ѓорѓиевска¹

¹Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
eva.gorgievska@ugd.edu.mk

Апстракт: Трудот ја предочува специфичноста на структура во делото *Замокот на вкрстените судбини* од италијанскиот автор Итало Калвино која прави алузија на математичката „игра“ *ars combinatoria* креирана уште во средниот век од страна на шпанскиот теолог, филозоф и математичар Рамон Лул. Се разгледуваат повеќе аспекти кои ја презентираат постструктуралистичката постапка во делото, односно ги реализираат принципите на постмодернистичката поетика, како на пример, интертекстуалноста и метанаративноста на делото, неговата приклонетост кон принципот на играта, варијабилноста на наративниот заклучок и преминот од структурализам во постструктуралистички третман на литературниот текст.

Клучни зборови: *постструктурализам, постмодернизам, ars combinatoria, тарот, теорија на играта.*

***ARS COMBINATORIA* AS A POST-STRUCTURAL PROCEDURE IN THE
NOVEL *THE CASTLE OF CROSSED DESTINIES* BY ITALO CALVINO**

Eva Gjorgjievska¹

¹Goce Delcev University – Stip
eva.gorgievska@ugd.edu.mk

Abstract: The paper aims to present the book *The Castle of Crossed Destinies* by the Italian author Italo Calvino through the prism of its specific structure that corresponds to the mathematical game *ars combinatoria* invented in the 14th century by the Spanish theologian, mathematician and philosopher Ramon Llull. Several aspects that present the post-structuralist procedure in the work are considered, as they realize the principles of postmodernist poetics, such as the intertextuality and metanarrativity of his work, its inclination to the principle of the game, the variability of the narrative conclusion and the transition from structuralist to a poststructuralist treatment of the literary text.

Keywords: *poststructuralism, postmodernism, ars combinatoria, tarot, game theory.*

Вовед

Замокот на вкрстените судбини е резултат на книжевниот експеримент којшто Итало Калвино го започнал во 1968 кога во јули истата година присуствувал на Меѓународниот семинар во Урбино посветен на структурата на расказот, каде можел да го следи излагањето на Паоло Фабри на тема „Раскажувањето со помош на карти и јазикот на симболите“. Ова го навело Калвино да ги проучува делата на руските теоретичари М. И. Лекомчева, Б. А. Успенски и Ф. Егоров, според кои значењето на секоја карта зависи од положбата која таа ја зазема во сооднос со останатите карти што ѝ претходат или ѝ следат. По изучувањето на симболиката на картите и вештината на таротот, Итало Калвино доаѓа до идејата да создаде комбинација од раскази кои се испреплетуваат и надополнуваат, за што црта бројни шеми кои поради својата комплексност честопати го наведуваат на тоа да се откаже од првобитниот проект. Откако го пронаоѓа модусот кој би ја направил одржлива структурата на неговото дело, го објавува најпрво *Замокот на вкрстените судбини* во 1969, а потоа и вториот дел *Меаната на вкрстените судбини* во 1973, додека пак третиот дел кој требало да носи наслов *Мотелот на вкрстените судбини* и да се базира на сликите од стрипот, останува незавршен.

Замокот на вкрстените судбини одлично го презентира присуството на свесно градена структура во делото, која сепак не може да се потпре на бинарните опозиции на структурализмот, а повеќе наликува на математичка постапка или уметност на комбинирање која е позната уште од 14 век преку идејата на филозофот и математичар Рамон Лул. Основа на неговото дело *Арс Магна* е ставот дека постојат неколку непорекливи вистини кои се универзални и дека преку нивна комбинација би можело да се дојде до целосно познание за различни сфери на наука. Истата идеја е употребена подоцна кај Лајбниц кој му го дава името *арс комбинаториа* на овој метод и го употребува во својата филозофија за да докаже дека сè може да се сведе на неколку концепти кои во различна комбинација мултиплицираат идеи, а преку овој метод секоја филозофијата би можела да се објасни на поедноставен начин.

Во секој случај, добиената книга поседува сложена структура, која не би можела да се објасни структуралистички, туку единствено станува јасна и податлива доколку го примениме процесот на она што му следи на овој правец и го надополнува како постструктуралистички процес.

Структурализам vs. Постструктурализам

Структурализмот (Živković: 2001) се појавува во науката за јазикот првично преку анализа на гласови и морфеме како дел од еден сѐопфатен систем во кој тие добиваат свое значење, за понатаму да биде применет и на низа други науки, како антропологија, етнологија, теологија, социологија. Во науката за книжевноста структурализмот се применува преку изучување

на микроструктурите (на пример, симетричните или бинарни повторувања кои имаат за цел да го создадат уметничкиот ефект на текстот) или преку макроструктурите (како на пример, изучувањето на уметничкиот поглед на свет на еден автор преку препознавање на архетипови, историски мигови или митолошки мотиви). Структурализмот е востановен како гледиште според кое историскиот развој е само привидна појава која всушност во својата основа содржи постојани структури преку кои можат да се објаснат човековиот јазик, начин на мислење или општествена организација. Процесот на осознавање на светот од страна на човекот не е ништо друго освен откривање на овие латентни структури кои го сочинуваат. Штом ќе бидат востановени ваквите модели на мислење и дејствување, тие ќе можат да бидат пронајдени во сите сфери на човековиот живот и творештво, применети на минатото и на сегашноста.

Од друга страна, постструктурализмот (Živković: 2001) не го негира значењето на структурите во рамки на самиот текст за сметка на содржината, меѓутоа ја става под сомнеж постојаноста на релациите помеѓу елементите на тој систем, односно ја истакнува нестабилноста на значењата на структурните елементи. Постструктурализмот го насочува својот сомнеж кон стабилноста на идентитетите, кон стабилноста на јазичниот знак – и тоа не само како повеќезначност, туку и како претопување на еден означител во друг, и на крајот изразува сомнеж кон автономијата на книжевниот текст. Така, низ поединецот говорат повеќе гласови, гласот на неговата класа, нација, семејство, култура итн., а низ текстот говорат многу други претходни текстови, свесно или несвесно изразени во текстот. Секој збор во себе латентно содржи одеси на други мисли и зборови, како што поединецот несвесно во својот говор прави да одекнуваат траги на различни менталитети, а текстот во себе содржи низа на други дела кои ја создаваат неговата интертекстуалност.

Постструктурализмот како комбинација на приказни

Замокот на вкрстените судбини се состои од два дела, првиот дел носи идентичен назив со оној на целата книга, а вториот дел, во кој приказните се создадени по принцип на искривено огледало, - каде мотивите речиси се преклопуваат со оние од првиот дел, но со низа на модификации, - е во малку поинаква верзија наречена *Меаната на вкрстените судбини*. Во двата дела идентична е загубата или затекнатоста на патникот/наратор во шумскиот замок или во меаната, каде што ја дели истата судбина со луѓето кои ги среќава, односно сите тие намерници се исто толку загубени како и тој и притоа секој претендира да ја раскаже својата приказна за тоа како стигнал на ова место. Волшебниот или фатален момент на околностите во приказната прави сите присутни да се во состојба на немост кога потребата да се раскажува наидува на основната пречка да не може да биде вербално соопштена. Затоа, како основно средство во создавањето на приказните се употребува шпилот со тарот карти, при што

секој од присутните ги подредува картите во согласност со симболиката на сопствената приказна, а останатите се пред можноста да ги составуваат деловите и да ги интерпретираат сликите. Непотребно е да се објаснува дека сликовните претстави од картите дозволуваат секој од ликовите да создава поинаква приказна или претстава за другиот, во зависност од својата имагинација или способност да ги толкува комбинациите кои ги предлага раскажувачот. Но, исто така, располагањето со идентични карти за да се создадат многу приказни, говори за можноста да се преклопуваат приказните. Односно, различни мотиви поставени во различни комбинации да доведат до различен тек на настаните или пак од истата материја да се создадат сосема различни продукти. Тоа ја предочува активноста на писателот кој прави селекција на мотиви и содржини и во зависност од своите креативни решенија, доаѓа до помалку или повеќе оригинална приказна.

Значајно е да се забележи дека Калвино не ги користи исклучиво симболите на тарот картите за да ги создава приказните, туку во неговиот текст доаѓа до испреплетување на фолклорни/сказновидни мотиви со сижеа на некои европски класици од литературата, на пример германскиот *Фауст* (Гете: 2014) или италијанскиот *Бесниот Орландо* (2002). Двете сижејни нишки на овие дела би можеле да се резимираат од една страна како превагнување на страната на злото преку отстапување на душата на ѓаволот кај Фауст или пак како губење на разумот под товарот на страста кај Орландо. Овие два лика се јавуваат и експлицитно во некои од приказните, каде што нивната првична судбина од оригиналните дела е преиначена и добива поинаков тек и расплет, за што ќе стане збор во понатамошниот текст. Но, исто така, ако ги погледнеме сите останати приказни, нивната срж ја чинат или метафизичката определба на ликот за алхемиска страст и мотивите на задгробната сфера или пак, беспакето на љубовната страст. Претпоследното поглавје од *Меаната на вкрстените судбини* е приказната на самиот наратор, каде тој како писател се обидува да ја образложи својата постапка и каде имплицитно ги срочува токму овие две тенденции, *злото* и *страста*, како основа за формирањето на неговата поетика: „...душата е една засушена мастилница. Кој е тој *Ѓавол* што ќе сака да ми ја купи, за да осигури успех на моето дело? *Ѓаволот* треба да е картата што најчесто се среќава во мојата професија: зар првобитната материја на пишувањето не се состои во тоа да се извадат на површина влакнести канци, кучешко касање, козјо биење со рогови, забранети насилства што демнат во темнината? (Калвино: 2013, 238)

Мотивите на приказните се комбинираат на следниот начин: *Приказна за владеењето на вампирите* и *Приказна за неодлучното момче* го имаат за заеднички мотивот на двојникот. Кралот во првата приказна ја следи кралицата до гробот каде што таа му дава да пие крв на мртовецот кој пак наликува на самиот крал, додека кралот во понатамошниот тек е идентификуван со

вампирот; на сличен начин момчето во втората приказна кое не може да избере помеѓу две девојки и два патишта на една раскрсница, се искачува по дабот кој бескрајно се разгранува, расечено е на парчиња и пропаднато во земјата, од која ’ртат и никнуваат нови дрвја за на крајот меѓу нив да се појави двојникот на момчето. Но, мотивите од двете споменати приказни повторно се спојуваат и преплетуваат во *Приказна за крадецот на гробови*, каде што човекот влегува во гробот (како кралицата од првата приказна), но таму наоѓа дрво кое му нуди избор (како момчето пред раскрсницата со дабот), при што треба да бира помеѓу богатство, сила и мудрост. Во *Приказната за проклетата невеста* пак, откако момчето се заљубило во невестата која ја сретнало во шумата, слично како во *Приказната за казнетиот неблагодарник*, но овој пат не ја напушта тој неа, туку таа него, се претвора во мртовец, за потоа нејзиниот сопруг да ја зема во гробот како што сторил кралот со кралицата во *Приказна за владеењето на вампирите*.

На тој начин, секоја од приказните прави алузија на најмалку две други приказни, при што комбинациите не остануваат само во рамките на еден дел од книгата, туку се комбинираат и приказни кои припаѓаат на двата различни делови на книгата.

Постструктурализмот како отсуство на исход и фаталност

Приказните кои ги презентира Калвино не се раскази во класична смисла на зборот, како кратки наративни целини кои се сосредоточуваат на еден дел или значаен момент од животот на главниот лик, имаат своја градација на настани и поентираат со некакво решение или заклучок. Тие, напротив, зборуваат за фаталност која го обременува целиот животен век на ликовите и ја детерминира нивната судбина, а заедничко за овие приказни е што поседуваат фантастични елементи и што се базираат на грешка на ликот или негова лоша одлука, за која подоцна ќе треба да плати со животната судбина. Но, иако фантастични и со елементи на сказна која веќе е востановена како инспирација за Калвино (Гурчинова: 2000), сепак тие приказни не ја почитуваат ниту структурата на сказната. Така, не можат да се сретнат бинарни опозиции во текот на приказната или процесот на нарација кои беа востановени од Владимир Проп (Проп: 2014) и кои се апликативни за секоја сказна – постоење на помошник, противник, арбитер, посакувана цел, освојување низ перипетии... Она што Калвино го доближува до сказните во овој случај е само почетниот стадиум на прекршување на забраната, но текот на приказната не оди во традиционалниот правец на согледување на грешката, соочување со непријателската сила или противник и триумф на доброто, туку поседува кармичка фаталност која се сведува на духовно обезличување на јунакот. Тоа е она што најмногу шокира во приказните и што ги доближува всушност до логиката на таротот, а ги оддалечува од манирот на фолклорот.

Дали станува збор за постмодерна испразнетост од смисла? Карактеристично за приказните останува отсуството на смисла која прави во нешто да наликуваат на наративите на апсурдот, на анимализацијата на ликовите како кај Јонеско, Кафка и други. На пример, во градот во кој постои закана на жителите да им бидат купени душите од страна на ѓаволот, под очигледна инспирација од Фауст, всушност жителите се животни кои не поседуваат души. Имено, поголема фаталност од продажбата на душите е нивното целосно отсуство.

Подеднакво отсуство на смисла се јавува и во случајот со приказната инспирирана од *Бесниот Орландо*, каде во оригиналната верзија на Ариосто, Астолфо оди на Месечината за да ги пронајде загубените нешта, меѓу другото и разумот на Орландо. Во случајот на Калвино, Месечината е пуст и празен простор на кој нема ништо. Тоа би ја сугерирало испразнетоста од смислата во постмодернистичкото раскажување, каде приказните завршуваат без очекуваниот триумф на разрешницата, за разлика од оригиналните дела кои сепак имаат позитивен исход.

Постструктурализам и теорија на играта

Доколку приказните ја немаат традиционалната структура на расказот, тие сепак се подложни на теоријата на играта применета на наративниот текст. Неколку основни обележја на играта (de Ley: 1988) би биле постоењето на правила, во случајов оние на комбинирање на картите, но исто така и неизвесноста на исходот од играта. Играта познава употреба на стратегии, води кон стекнување награда, добивка или загуба. Играта го вовлекува играчот при што негова задача станува да реди и комбинира слики кои можат различно да бидат протолкувани (Brams: 1944). Карактеристично за романот на Калвино е токму отсуството на психологизација на ликовите и почитување на правилото на доминација на сликата, која буди асоцијации и слики од некој имагинарен простор, надоврзани една на друга. Како писателот да ја применува играта во речењето на сликите и да се предава на непредвидливите асоцијации кои сами од себе ја развиваат приказната. Токму таквата непредвидливост и комбинација на елементи кои водат во различни правци е подлога за една постструктуралистичка визија во раскажувањето.

Постструктурализам, интертекстуалност и метанаративност

Постмодернизмот е време во кое речиси не може да се пронајде нешто апсолутно ново како што беше случајот во модернизмот, туку сè е веќе видено и кажано; не постои некоја возвишена порака која треба да биде откриена, туку се случува повторување со делумно модифицирање на изворот.

Кај Калвино постои всушност испреплетување на интертекстот со метанаративот, односно во моментот кога авторот евоцира некои минати

извори, тој всушност ги употребува за да образложи нешто кое се однесува на суштината на неговото пишување. Така, во првиот дел од книгата се среќаваат референците на *Фауст* и *Бесниот Орландо*, а во вториот дел освен трите трагедии на Шекспир кои се комбинираат во една приказна за лудилото, се јавуваат и приказните на Едип и Персифал.

„Светот не постои – заклучува Фауст кога нишалото го достигнува спротивниот крај – не постои некое цело што што е дадено сето наеднаш; постојат даден број елементи, чии комбинации се умножуваат до милијарди на милијардите, а од нив само малку успеваат да си пронајдат облик и смисла и се замешуваат среде ситниот прав без смисла и без облик; како седумдесет и осумте карти од шпилот на таротот – кои кога ќе се здружат, создаваат секвенци од приказни што веднаш се растураат.“ (Калвино: 2013, 235)

Книжевноста всушност според Калвино ја изразува филозофијата на постмодерниот свет – отсуството на тотална слика и смисла, парцијалност во пројавувањето и проучувањето на феномените. А смислата се движи помеѓу товарот на слободата и на изборот кај Гете и Ариосто и немоќта да се надмине детерминираноста на човековите можности...и новата книжевност речиси секогаш црпи од тие сфери на шекспирово „лудило“ (Хамлет, Магбет, Кралот Лир) кои всушност ја творат новата релативно хаотична структура која се опира на разумот. Како и човековата потсвест, книжевноста за Калвино станува домен на сликата, каде надоврзувањето на елементите може да оди до бескрајно комбинирање и продукција на значење. Секоја слика раѓа нова слика и поттик за толкување.

Заклучок

Познавачите на делото на Калвино можат да забележат еден премин во неговото творештво од неореализам кон постмодернизам. Кон првичниот правец Калвино се приклонува на самиот почеток од својот креативен век, кога неговото дело сè уште е под товарот на ефектите од Втората светска војна. Подоцна во неговите книги започнуваат да доминираат бајковидните содржини кои го приближуваат до магичниот реализам, за конечно експериментите со структурата на наративот и играта со функцијата на писателот и читателот, да го доведе до некои нови форми типични за постмодернизмот. Токму *Замокот на вкрстените судбини* ги обединува подоцнежните тенденции на Калвино за спој помеѓу сказната, играта со структурата и метанаративите.

Користена литература:

- [1] Гете, Ј.В. (2014) *Фауст*. Скопје: Арс Либрис.
- [2] Ѓурчинова, А. (2000) *Калвино и сказната*. Скопје: Институт за македонска литература и култура.
- [3] Ѓурчинова, А. (2002) *Прличев и Ариосто – или за смеата и меланхолијата*. Скопје: Магор.

- [4] Калвино, И. (2013) *Замокот на вкрстените судбини*. Скопје: Магор.
- [5] Проп, В. (2009) *Морфологија на сказната*. Скопје: Македоника Литера.
- [6] Brams, S.J. (1944) *Game Theory and Literature*, *Games and economic behavior* 6, 32–54.
- [7] De Ley, H. *The Name of the Game: Applying Game Theory in Literature*.
- [8] *SubStance*, Vol. 17, No. 1, Issue 55 (1988), pp. 33–46, Published by: University of Wisconsin Press.
- [9] Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3685212>, Accessed: 24/08/2010
- [10] Živković, D. (2001) *Rečnik književnih termina*. Banja Luka: Romanov.

Методика

STUDENTS' ATTITUDES AND PREFERENCES TO ONLINE TEACHING DURING THE PANDEMIC COVID -19 PERIOD (A STUDY CONDUCTED AT SEEU)

Neda Radosavlevikj¹

¹South-East European University- Language Centre
n.radosavleviq@seeu.edu.mk

Abstract: The purpose of this study is to examine students' attitudes and preferences to online teaching in an ESL classroom during the Covid-19 pandemic period. Effective communication plays a vital role in students' productivity and the teacher's role is to motivate students to participate in an online environment. Quantitative research was conducted among first year university students from SEEU: Albanians, Macedonians and Turks, age 18-21, enrolled in intermediate and upper-intermediate English course. The results revealed that most of the university students were satisfied with the online teaching and were motivated to communicate online during the online lectures.

Keywords: *Communication, Effective communication, Online classes, Online learning, Motivation, Productivity*

1. Introduction

During the Covid-19 pandemic period, SEEU implemented a 'Hybrid' mode of learning and teaching that proved to be effective for both students and teachers. The communication between students and teachers was held both in the traditional and an online setting while all lectures resumed on campus with the 'Hybrid' mode available all the time. The University continued delivering high quality education taking into consideration all the health measure protocols recommended, keeping in mind the health and safety of the students, staff and the wider community. During the last week of the semester the physical presence of the students was considered very important because this period was used for the end-of-term examinations. Students who could not attend the exams with physical attendance were asked to provide and submit evidence to the teacher.

The communication in an online environment and in the 'Hybrid' mode of learning requires more planning and thought than just communicating with students in a traditional classroom. In a traditional environment the teachers are given a chance to

communicate spontaneously and use facial expressions and body language and these help them connect and deliver their message to the students. In an online environment the communication is more difficult and it has its own disadvantages. It is up to the teachers to decide how to establish effective and appropriate communication, and how to interact effectively with the students online. Communication plays a vital process in exchanging ideas, experiences, knowledge and information. Effective communication during online classes can help students stay connected and build a sense of community. Teachers should motivate students to communicate in an online environment by offering interesting topics for discussion as well as to make students more productive in gaining knowledge, and to have a meaningful learning experience in order to develop critical thinking skills.

Since this shift from online to traditional learning is very new to most students and teachers, teachers should develop effective interaction with the students, establishing timely and appropriate communications.

2. Literature review

2.1 Students' attitudes and preferences in an online environment

The purpose of this study is to examine students' attitudes and the preferences students have regarding the online learning and teaching processes at SEEU. Understanding the students' preferences and their perceptions of online teaching, learning and communication can help higher educational institutions improve the course instruction as well as increase enrollment (Museus and Chang, 2009, p.95-105). However, the literature on perceptions that university students have of online education remains inconclusive (Allen and Seaman, 2010). Furthermore, although there is a growth of online education and adoption in higher educational institutions, it is still not known if students actually prefer to study online. Many questions remain unanswered for educators regarding the validity of learning in the online environment, the impact isolation has on students, as well as the development of new educational platforms (Nong, 2013).

One of the vital points in these communication processes is to examine student preferences, not taking it just as information but also seeking deeper understanding about the students' preferences in the online environment. Institutions need to develop strategies to increase the learning outcomes and online enrollment by creating a deeper understanding of students' needs and their perceptions for building effective interaction in the online environment (Chang, 2000). Institutions can create an ideal online learning environment by determining students' preferences of learning (Howard and Moore, 2002).

Taking into consideration the different methods that are used to deliver online education, asynchronous (students access materials at different times) or synchronous (class held in real time), the advancement of this new way of teaching and learning

requires deeper examination about the preferences students have regarding online or onsite modes of teaching or both at the same time (the 'Hybrid' mode). Kesim and Agaoglu (2007, p.66-75) state “ as studies exploring concepts necessary for establishing meaningful learning in an open and distance education grow in number, so will our understanding of open and distance education”.

2.2 Effective communication between teachers and students in the online environment

An effective communication process is closely linked to interpersonal skills like talking, listening, watching, interviewing, analyzing, interpretation and evaluation. The message should be clearly defined in order to serve the purpose and the possible objectives may be used to make change, encourage action, create awareness, to convey some idea or build future perspective (Velentzas and Borni, 2014, p.117-131). In the online mode, the teachers need to possess effective communication skills as well as the ability to interact in a nice and spontaneous manner. Teachers must have highly developed oral and writing skills in order to interact effectively with their supervisors, students, mentors and collaborators. Communication skills are important in all aspects of the teaching cycle. Advanced communication skills are particularly important for success in higher educational institutions (Ihmeideh et al., 2010, p.1).

According to Majod et al. (2010) and Moore (2007), the teaching and learning process will not take place without communication. It is up to the teacher to create a positive teaching environment and teachers with excellent communication skills possess the ability to influence others and to utilize positive communication strategies (Guerrero and Floyd, 2006). Teachers need to guide students during the learning process, using the three steps in the evaluation process (Lambrechts et al., 2013). Firstly, teachers need to make the evaluation criteria during the online teaching explicit and explain clearly what is expected from the students as well as be transparent about the assessment. Secondly, give adequate feedback regarding written work and discussions online, so that students can learn from the evaluation. In the third step, the teacher should give input to the students about the learning process.

Some studies point out the significance of communication between teachers and students. “Verbal interactions between teacher and students are meaningful for student learning and intrinsic motivation and the results from this study showed that teaching skills should be fostered to improve teachers in asking questions and providing feedback (Jurik et al.,2014). Other studies showed that psychological need satisfaction has a significant and positive impact on student intrinsic motivation (Duta et al., 2015). According to Payne et al. (2007, p.128) the more reflective and critical the students are, the more likely they are to show higher academic success. An empirical study by Yip (2012) supports the idea that academic performances of the students are closely linked to the different learning and study strategies which affect the efficiency and self-effectiveness of the students (Muliro, 2017).

3. Institutional transformation: creating a productive online community of learning

During the pandemic period from March 2020 until June 2020, South East European University respected the protocols and continued lectures online using the Google classroom management system and Google Meet for lectures online. This resulted in a transformation from a strictly traditional environment to an online environment that in many ways raised the question: what is next, onsite or online lectures?

The university management decided to hold the training sessions onsite during the summer semester and the lectures in the next semester continued to be held onsite at both campuses in Tetovo and Skopje. However, during this period, a 'Hybrid' mode of teaching was introduced and the students were allowed to choose how they would attend the lectures (online or onsite). Taking into consideration the situation with Covid-19 in North Macedonia, the lectures from November 8 until December 7 2020 were held online. After this period a survey was conducted with 800 students and 2/3 of the students explained that they would like to attend the lectures in a traditional classroom.

The productivity of the institution is very important and it depends on the degree of performance, the quality and the effectiveness of the institution. The accomplishment of the desired results very much are determined by the students, teachers, administrators, and technical support (Glomo-Narzoles, 2012). According to the theorists, there are factors that influence the institution's productivity. For Hellriegel et al. (1998) it is important that the institution promotes the involvement of the employees; for Arakawa and Greenberg (2007), promoting constructive leadership is important (Glomo-Narzoles, 2012). Nevertheless, a successful institution of higher institution is one that achieves excellence in teaching, study and community involvement (Okello, 2015).

Several studies showed a significant correlation between institutional productivity and communication performance. Pavitt (2000) pointed out the communication and productivity between the colleagues. Madlock (2008) pointed out the importance of communication, leadership, performance and satisfaction of the employees. Internal communication leads to the success of a higher educational institution and plays a very important role that affects the productivity of employees and the overall quality and performance of the organization (Welch and Jackson, 2007). Higher educational institutions need to establish quality ethics and ensure productivity in all circumstances, in both good or in challenging times.

The quality of education in an online environment requires implementing motivational strategies as well as effective communication and productivity. Higher educational institutions should offer different options for students and stimulate them to communicate and interact during the Covid period whether traditionally onsite, online or in a 'Hybrid' mode. Education is one of the key factors that influence social

and the economic growth, which is why educators should strive to make changes in the educational system. Higher institutions should motivate their employees and promote productivity in the triple functions of teaching, study and community involvement.

4. Online learning and communication

Most authors define online learning as a way to access learning experience using technology (Benson, 2002; Conrad, 2002). Many scholars discuss the connectivity, mobility and interactivity of online learning (Ally, 2004). Hiltz and Turoff (2005) make a clear statement that online learning is a modern form of distance learning, an updated edition. However, many authors believe that there is relationship between distance education and online learning but are uncertain of how to define these descriptive narratives (Moore et al., 2011).

During the pandemic Covid period digital media took the primary place and it improved the teaching and learning experiences as well as became a common practice between university students and teachers. This rapid growth of technology changed the climate at higher educational institutions; traditional learning environments are bound by location and presence of the teacher, whereas online teaching and learning environments are unbound and dynamic. Online learning environments involve a variety of communications and are often characterized by student-centered, active learning techniques (Keengwe and Kidd, 2010). There are many positive learning outcomes of online learning such as: student engagement in the online environment, enhanced understanding, a stronger sense of community among students and reduced withdrawal or failure (Nguyen, 2015).

Technology has become an essential way to handle education and it will continue as an integral part of higher education (Croxtton, 2014). Online education has many benefits because it offers versatility in communication, accessibility and convenience. The ease of online learning offers convenience and enables direct communication between teacher and peers in a cyber-class (Fedynich, 2013).

One of the varieties that online learning offers is the willingness of students to participate in mixed learning environments, either asynchronously or synchronously. It gives a chance to students to participate in real time and use different technological tools: participation can take place in chat rooms, or via discussion forums, so even students that are quiet or are introverts can actively participate online. According to Kupczynski et al. (2008) student participation has increased in the asynchronous environment, as there is time to “post messages, read, respond to messages, reflect on responses, revise interpretations, modify assumptions and perceptions....” but in face-to-face environment this is often not the case (Fedynich, 2013).

As student populations grow, universities understood the trend towards online education as well as the fact that online learning is very cost-effective and efficient even before online learning came to be possible (Steen, 2008). More students prefer

to enroll and take courses online, as this decreases the student's and the university's opportunity cost of education (Dziuban et al., 2005). According to (Cavanaugh, 2009), online courses have little or no cost to educational facilities, transportation and associated staff. The benefit of online education lies in the wide range of online courses available, and universities can have budget cuts in many private and public sectors.

When taking into consideration the positive climate that the online environment offers to both students and teachers there are also disadvantages that should be considered. Several studies that were carried out—Boling et al., (2012)—found that online learning was considered individualized learning and that it limits real interaction. Students felt isolated from their teachers and peers as well as from the content of the course. The lectures were based mostly on text reading and writing assignments completed. Furthermore, this way of online tasks limited students' ability to think creatively as well as to develop a higher level of cognitive skills.

The problems that the online environment has caused are not engaging students in conversation and rendering the online atmosphere impersonal. Murphy et al. (2001) explained the problems in the online mode: low engagement and interactivity, along with other problems caused by lack of immediacy and non-verbal clues. One of the flaws that online education has faced is the process of evaluation. The study of Brown and Liedholm (2002) found out that the results of the ACT test of the students in microeconomics in the online format were worse compared to the conventional format. Studies have shown differential outcomes in terms of active student involvement and time devoted to class. Other drawbacks of online communication are the technological aspects. Sometimes there is a poor internet connection that limits students' active communication in the online environment. Internet constraints can cause dissatisfaction and poor engagement of students during the online classes.

Creating a positive atmosphere in the online environment is often hard and it takes dedication, patience and using different technological tools and media to actively engage students in the online mode. On the other hand, traditional classrooms are bound by the presence of the teacher and the location, whereas online communication is unbound and dynamic and can take place any time.

5. Motivation in an online environment

Motivation is one of the most important factors in the online environment. Active learners are motivated to participate online in challenging activities, enjoy deep learning, performance and creativity (Schunk and Zimmerman, 2012). Taking in consideration the contemporary view, motivation is closely linked to individualized learning, as well as the cognitive and affective processes of individuals as personal traits, such as thoughts, beliefs and ideas. Findings and results of comparative studies between online and on-campus students have shown that online students are more

intrinsically motivated than their on- campus counterparts at both undergraduate and postgraduate level (Rovai et al., 2007).

Motivation cannot be seen as an outcome of the learning process and students cannot be motivated in any setting or time, often in various ways (Turner and Patrick, 2008). Effective communication can lead to deeper motivation even for the introverted students, who appear to be more interested in online than in a conventional setting, Hung et al. (2010). Similarly, active students use the discussion forums for open online communication with their peers and teachers. Students can be stimulated by interesting topics for discussion, interactive materials, videos, Ted Ed talks and all the other available online resources. Efficiency of communication in an online environment can lead to overcoming constraints of online communication (Hung et al., 2010). Actively engaging the students in the online environment should be the main goal for teachers. The teacher should stimulate students to ask questions, chat online and develop discussions about interesting topics with their peers.

According to the study by Kinash et al. (2015), student attendance doesn't decrease online and it is not important if the lectures are online or onsite because it does not affect student achievement. Bangert (2016) identified four factors that are related to student satisfaction in online courses, including interaction, time spent on task, engaged learning, cooperation between classmates and communication between students and faculty (Gray and DiLoreto, 2016). Student engagement in the online community is seen as one of the major factors that influence motivation. The effective factors that affect students are their attitude towards online learning, their effort, and their confidence. Students who are motivated to learn are those who are engaged in the online activities and use the online lectures to express their opinions and share experiences with their classmates as well as to stimulate online discussion. Measuring student engagement can help the teacher to adapt the instructional practices according to motivation, participation and attitude of the students toward the course (Mandernach, 2011).

Productivity and active engagement in the online environment is a major challenge for the teachers. The teacher's role in the online setting is to prepare students as well as facilitate the online process by stimulating students to think critically. They also need to help students become more self-directed, self-efficient and collaborative online. In this way students should be able to use the online discussion on Google Meet as well as the discussion forums and share their views and perspectives with their peers, both in spoken and written forms.

6. Findings and results

The purpose of this research is to examine the perceptions and challenges that students have towards communicative language teaching in an online environment. This study was conducted at the Language Center as well as the Faculty of Languages,

Cultures, and Communications at South East European University in Skopje with 41 students, aged between 18-20, enrolled in their first year of study and coming from culturally different ethnical groups (mostly Albanian, Turkish and Macedonian). The reason why the study was conducted at this particular Center and at the Faculty of Languages, Cultures, and Communication is because they represent a central part of every SEEU student's academic career, where students from different cultural and ethnic backgrounds promote a multilingual approach to learning, stressing both the importance of local and international languages. The Language Center offers classes in English starting from the basic skills up (Levels 1-4) to English for Specific Purposes in fields such as law, computer sciences, public administration and business administration.

This particular research was carried out during the fall 2020 semester with students of mixed classes that attended Levels 2, 3 and 4 and their major fields of study were International Communications, Business Administration, Business and Economics, and Computer Sciences. In order to measure the quantitative results a Likert scale quantitative questionnaire was prepared on Google forms and distributed electronically to students and teachers during class as well as outside the class. A total number of 41 students responded to the questionnaire and their answers certainly reflect their very positive attitudes towards online learning. In the questionnaire, students had to answer questions related to communicative language practice in class, their satisfaction with online learning, as well as whether it would be better for them to continue their classes online or in a traditional model.

Communicative language teaching (CLT), or the 'communicative approach,' is an approach to language teaching that emphasizes the use of language interaction (student-teacher, student-student) both in class and outside of class. In CLT the teacher is a facilitator and guide who coordinates and leads group activities Littlewood (1981) and helps students engage and communicate, especially those students who come from different background settings.

Based on the survey results, 29.3% of the students are very satisfied and the same percentage are neutral with taking the courses online; 22% are satisfied; 7.3 are unsatisfied; and 12.2% are very unsatisfied. Most of the students (53.7%) prefer online to classroom teaching (46,3%). 12.2% of the students strongly agreed that they learn better in online courses than in traditional settings; 51.2% are neutral; 19.5% strongly disagree; and 12.2% disagree. According to the survey, 22% strongly agree that online classes positively affected the communication between them and the teacher; 51.2% are neutral; 9.8 disagree. Most of the students disagree (29.3%) that communication was harder during the online classes; 26.8% strongly disagree; 24% agree; and 19.5% are neutral.

Students strongly disagree (24.4%) and the same percentage are neutral that they felt isolated during the online class period; 12.2% disagree. but a majority

agrees (34.1%). Regarding the material that was taught during the online classes, 80% of the students declared that they didn't encounter difficulties in understanding; only 9.8% had problems. 65.9% of the students didn't have any difficulties with the material when they shifted from a traditional to an online environment, stating that their understanding had not changed; 12.2% declared that it got worse; and 22% of the students believed they experienced an improvement in learning.

36.6% of the students considered that their productivity was raised during the online classes and 63.4% said that it was not raised. 74% of the students said that the teacher had an understanding of the difficulties students faced during the online classes and was cooperative online; 14.6% were neutral; 9.8% disagreed. Students were satisfied with the teacher and how the material was presented online (86%); 12.2% were neutral; 2.4% disagreed. 51.2 % of the students were neutral about the material online compared to the material taught in traditional classes; 14.6% agreed; and 19.5% disagreed.

44% of the students were motivated to participate in discussions online; 40% were neutral; and only 9.8% were not motivated. 44% of the students prefer the traditional mode compared to online (19%); 57% liked the 'Hybrid' mode; 24.4% were neutral; and 12.2% did not like the 'Hybrid' mode. Most of the students (50%) are satisfied with the online communication; 31.7% were neutral; and 9.8% were not satisfied.

Taking into consideration the online communication and interaction between the students and the teacher, 34% of the students declared that the communication could be improved during the online classes; 51.2% were neutral; and 7.3% of the students disagreed. Productivity was raised during the online classes: 59% of the students agreed; 29.3 were neutral; and 12.2% strongly disagreed.

SEEU has continued its educational courses online successfully—a majority of the students agreed (87.8%). The survey has shown that SEEU has completed the online program successfully and the online learning model appeals to a large number of students because it offers flexibility in participation, easy access and convenience in place and time. However, students encountered difficulties regarding the interpersonal aspects of online communication. Often students felt isolated (34%), overshadowed by other students in online communication or reluctant to share their opinion online. Another issue was the engagement and interactivity during online sessions: most of the students said that they didn't have any problems with understanding the material online (80%), but 63% of the students said that online communication had not raised their productivity. Students were satisfied with the teacher and how she communicated with them online (73% of the students) and 53.7% of the students were in favor of continuing with the online teaching mode.

Conclusion:

In conclusion, while some students were satisfied with taking their courses online (44%), 57% were satisfied with the 'Hybrid' mode and 44% with the traditional model. It can be concluded that most of the students are still neutral: 51.2% of the students think that online classes positively affect the communication between the students and the teacher; the same percentage are neutral that the material presented online is more interesting than the one presented in traditional classroom; and the same percentage of students are neutral and think that communication can be improved in online teaching mode. However, the majority of the students are neutral when it comes to choosing between online or traditional modes: 44% are for traditional, 19% are for online, but 39% are neutral.

Secondly, 66% of the students explained that their understanding of the material hasn't changed during the online teaching sessions, and only 22% said that it has improved; 12.2% said that it got worse. A majority of the students agree that online learning had a positive impact on the interactivity between them and the teacher because the teacher motivated them to communicate and have online discussions; 44% of the students were stimulated and shared positive experiences in asynchronous online discussions. However, students agreed that some reasons—technical issues, poor internet connection, having no concentration at home—decreased their online productivity and made them feel alone and isolated. Third, most of the students (60%) felt encouraged to participate and their productivity rose while taking online classes and their understanding of the material became better.

SEEU made a significant step in adapting to an online teaching mode, exploring different ways of teaching, including the blended learning mode ('hybrid' teaching). Students were able to choose their preferred mode during the Covid period and in that way we can conclude that the university successfully implemented the 'hybrid' mode, giving equal chances to students to come to the university or to stay at home and attend online. 87.8% of the students said that they were satisfied and would like to continue their classes in a hybrid mode.

Teachers should keep motivating students and help them to engage and to interact during the classes. They should also try to keep in touch with their students, as well as to reach students individually if they notice there is a sudden decrease in performance. In this study the results showed that a majority of students would like to raise their productivity online and that online communication will become their preferred method of learning in the future. The implication for higher educational institutions is that they should shift their focus and invest in online educational programs and online learning can assist students in achieving their goals. The survey results show that student preferences are one of the major factors that determine the needs of the society and students are the major driving force in educational reforms.

Bibliography:

- [1] Alawamleh, M. (2020), "COVID-19 and higher education economics", *Journal of Economics and Economic Education Research*, Vol. 21 No. 2, pp. 1-2.
- [2] Ally, M. (2004), "Foundations of educational theory for online learning", *Theory and practice of online learning*, Vol. 2, pp. 15-44.
- [3] Allen, I.E., & Seaman, J. (2010). *Class differences: Online education in the United States, 2010*. The Babson Surveying Research Group, The Sloan Consortium
- [4] Arakawa, D. and Greenberg, M. (2007), "Optimistic managers and their influence on productivity and employee engagement in a technology organisation: implications for coaching psychologists", *International Coaching Psychology Review*, Vol. 2 No. 1, pp. 78-89.
- [5] Artino, A.R. (2007), "Self-regulated learning in online education: a review of the empirical literature", *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, Vol. 4 No. 6, pp. 3-18.
- [6] Bangert, A.W. (2006), "Identifying factors underlying the quality of online teaching effectiveness: an exploratory study", *Journal of Computing in Higher Education*, Vol. 17 No. 2, pp. 79-99.
- [7] Bekele, T.A. (2010), "Motivation and satisfaction in internet-supported learning environments: a review", *Educational Technology and Society*, Vol. 13 No. 2, pp. 116-127.
- [8] Brophy, J. (2010), "Classroom management as socializing students into clearly articulated roles", *The Journal of Classroom Interaction*, Vol. 33 No. 1, pp. 41-45.
- [9] Brown, B.W. and Liedholm, C.E. (2002), "Can web courses replace the classroom in principles of microeconomics?", *American Economic Review*, Vol. 92 No. 2, pp. 444-448.
- [10] Chang, C.S (2000). *The effect of attitudes and self-efficacy on college student performance in online instruction* (Doctoral dissertation). Retrieved from UMI ProQuest Dissertations and Theses, 114
- [11] Croxton, R.A. (2014), "The role of interactivity in student satisfaction and persistence in online learning", *Journal of Online Learning and Teaching*, Vol. 10 No. 2, p. 314.
- [12] Duta, N., Panisoara, G. and Panisoara, I.O. (2015), "The Effective Communication in Teaching. Diagnostic study regarding the academic learning motivation to students", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, Vol. 186, pp. 1007-1012.
- [13] Dziuban, C.D., Moskal, P. and Hartman, J. (2005), *Higher Education, Blended Learning, and the Generations: Knowledge Is Power-No more Elements of Quality Online Education*, Sloan Center for Online

- Education, Needham, MA, Engaging communities, pp. 88-89. 13. Fedynich, L.V. (2013), "Teaching beyond the classroom walls: the pros and cons of cyber learning", *Journal of Instructional Pedagogies*, Vol. 13, pp. 1-7.
- [13] Garnham, C. and Kaleta, R. (2002), "Introduction to hybrid courses", *Teaching With Technology Today*, Vol. 8 No. 6, pp. 1-5.
- [14] Getange, K.N. (2016), "Motivational strategies and teachers' productivity: lessons of experience from public secondary schools in Kisii county, Kenya", *IOSR Journal of Research and Method in Education*, Vol. 6 No. 4, pp. 33-38.
- [15] Glomo-Narzoles, D.T. (2012), "Communication climate: its relation to institutional productivity", *Asian Journal of Social Sciences and Humanities*, Vol. 1 No. 4, pp. 196-205.
- [16] Gray, J.A. and DiLoreto, M. (2016), "The effects of student engagement, student satisfaction, and perceived learning in online learning environments", *International Journal of Educational Leadership Preparation*, Vol. 11 No. 1, p. n1.
- [17] Guerrero, L.K. and Floyd, K. (2006), *Nonverbal Communication in Close Relationships*, Routledge, New York.
- [18] Hartnett, M. (2016), "The importance of motivation in online learning", *Motivation in Online Education*, Springer, Singapore, pp. 5-32.
- [19] Hellriegel, D., Slocum, J.W. and Woodman, R.W. (1998), *Organizational Behavior*, 8th ed., SouthWestern College, Cincinnati, OH.
- [20] Hiltz, S.R. and Turoff, M. (2005), "Education goes digital: the evolution of online learning and the revolution in higher education", *Communications of the ACM*, Vol. 48 No. 10, pp. 59-64.
- [21] Ihmeideh, F.M., Al-Omari, A.A. and Al-Dababneh, K.A. (2010), "Attitudes toward communication skills among students'-teachers' in Jordanian public universities", *Australian Journal of Teacher Education*, Vol. 35 No. 4, p. 1.
- [22] Kinash, S., Knight, D. and McLean, M. (2015), "Does digital scholarship through online lectures affect student learning?", *Journal of Educational Technology and Society*, Vol. 18 No. 2, pp. 129-139.
- [23] Madlock, P.E. (2008), "The link between leadership style, communicator competence, and employee satisfaction", *The Journal of Business Communication* (1973), Vol. 45 No. 1, pp. 61-78.
- [24] Moore, K.D. (2007), *Classroom Teaching Skills*, McGraw-Hill Humanities, Social Sciences & World Languages.
- [25] Muliro, J. (2017), *Assessment of the Key Success Factors of Strategic Knowledge Management that Influence Organizational Performance: A Case of the World Agro Forestry Centre, United States International University-Africa*, Doctoral dissertation, Nairobi.
- [26] Murphy, D., Walker, R. and Webb, G. (2001), *Online Learning and Teaching*

- with Technology: Case Studies, Experience and Practice, Kogan Page, London.
- [27] Museus, S.D., & Chang, M.J. (2009). Rising to the challenge of conducting research on Asian Americans in higher education. *New Directions for Institutional Research*, 2009 (142), 95-105.
- [28] Nong, T.D. (2013). Factors contributing to perceptions of Southeast Asian learners regarding satisfaction and quality in online education. (Doctoral dissertation). Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses, p.171.
- [29] Okello, P.G. (2015), *The Effect of Human Resource Practices on Students' Performance at St. John Bosco Core Primary Teachers*, Uganda Management Institute, College Nyondo, Uganda, Doctoral dissertation.
- [30] Rovai, A.P., Ponton, M., Wighting, M.J. and Baker, J. (2007), "A comparative analysis of student motivation in traditional classroom and e-learning courses", *International Journal on E-Learning*, Vol. 6 No. 3, pp. 413-432.
- [31] Schunk, D.H. and Zimmerman, B.J. (Eds) (2012), *Motivation and Self-Regulated Learning: Theory, Research, and Applications*, Routledge, New York
- [32] Sharma, G. (2017), "Pros and cons of different sampling techniques", *International journal of applied research*, Vol. 3 No. 7, pp. 749-752.
- [33] Steen, H.L. (2008), "Effective eLearning design", *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching*, Vol. 4 No. 4, pp. 526-532.
- [34] Velentzas, J.O.H.N. and Broni, G. (2014), "Communication cycle: definition, process, models and examples", *Recent Advances in Financial Planning and Product Development*, Proceedings of the 5th International Conference on Finance, Accounting and Law (ICFA '14), Istanbul, Turkey, 15-17 December 2014, pp. 117-131.
- [35] Yip, M.C. (2012), "Learning strategies and self-efficacy as predictors of academic performance: a preliminary study", *Quality in Higher Education*, Vol. 18 No. 1, pp. 23-34.

APPENDIX 1:

Communicative preferences in online classes questionnaire

The aim of this questionnaire is to examine how effective was the communication between the students and the teachers during the online classes and their attitudes toward online teaching.

1. How satisfied are you with taking your courses online? *

- (1) Very satisfied
- (2) Satisfied
- (3) Neutral
- (4) Unsatisfied
- (5) Very unsatisfied

2. Which do you prefer taking, classroom or online classes? *

- (1) Classroom-traditional mode
- (2) Online

3. I am learning better in an online classes than in traditional classes *

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neutral
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

4. I think the online classes positively affected communication between me and the teacher *

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neutral
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

5. Interacting with the instructor was harder in online classes *

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neutral
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

6. I feel more isolated in online classes *

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neutral
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

7. I didn't understand the material and had difficulties in understanding in online classes *

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neutral
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

8. Has your understanding of the material changed when shifted from traditional to online classes? *

- (1) It has not changed
- (2) It has gotten worse
- (3) It has improved

9. Do you think that online classes and communication raised students productivity? *

- (1) Yes
- (2) No

10. Was the teacher cooperative, understanding the difficulties that students are facing? *

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neutral
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

11. The teacher explained the material and students understood everything clearly during the online classes? *

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neutral
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

12. The material that the teacher presented online were more interesting than those presented in traditional classroom? *

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neutral
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

13. The teacher motivated students to communicate online via discussions on various topics *

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neutral
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

14. I like more the traditional classes *

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neutral
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

15. I like more the online classes *

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neutral
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

16. I was satisfied with online communication and learning *

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neutral
- (4) Agree
- (5) Strongly agree

17. I like the *HYBRID* mode (both traditional and online classes) *

- (1) Strongly disagree
- (2) Disagree
- (3) Neutral

- (4) Agree
- (5) Strongly agree

18. In your opinion, communication can be improved between students and their teachers through online classes *

- Strongly agree
- Agree
- Neutral
- Disagree
- Strongly Disagree

19. What problems have you faced during the online teaching? *

20. According to your experience, do you think your productivity as a student has increased? *

- Strongly agree
- Agree
- Neutral
- Disagree
- Strongly disagree

21. Do you agree that SEEU has continued its educational program online successfully? *

- Yes
- No

Преведување

ПРИДОНЕСОТ НА ФУНКЦИОНАЛИСТИЧКИТЕ ТЕОРИИ ВО РАЗВОЈОТ НА СОВРЕМЕНАТА ТРАДУКТОЛОШКА МИСЛА

Светлана Јакимовска¹

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
svetlana.jakimovska@ugd.edu.mk

Апстракт: Овој труд има за цел да ги претстави основните поставки на функционалистичките теории. Станува збор за теории кои се развиваат главно во Германија, востановени од Катерина Рајс и Ханс Фермеер. Рајс ја разработува теоријата за видови текстови, а потоа заедно со Фермеер ја востановува и теоријата за скопос со која акцентот се става врз функцијата, односно целта на текстот-цел. Овие првични теориски погледи ќе бидат надградувани и дебатирани од повеќе традуктолози, а Норд ќе се обиде да ги помири различните ставови, особено кога станува збор за позицијата на појдовниот текст и на преводот.

Клучни зборови: *традуктологија, функција, видови текстови, скопос.*

CONTRIBUTION OF FUNCTIONALIST THEORIES TO THE DEVELOPMENT OF CONTEMPORARY TRADUCTOLOGY

Svetlana Jakimovska¹

¹Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
svetlana.jakimovska@ugd.edu.mk

Abstract: This paper aims to present the basic postulates of functionalist theories. These theories are developed mainly in Germany, and are founded by Katarina Reis and Hans Vermeer. Reis develops the theory of text types, and then, together with Vermeer, she establishes the theory of scopos, emphasising the function, i.e., the purpose of the target-text. These initial theoretical views will then be upgraded and debated by several traductologists. Finally, Nord will try to reconcile the different views especially when it comes to the position of the source text and the translation.

Keywords: *traductology, function, text types, scopos.*

Вовед

Функционалистичките теории се развиваат во Германија во седумдесеттите и осумдесеттите години на минатиот век. Најзначајни претставници на овие теории се Катарина Рајс и нејзината теорија за видови текстови, како и Фермеер и теоријата за скопос. Покрај нив, свој придонес во развојот на функционалистичките теории ќе дадат и Холц-Ментери, Хоних, Кусмаул, Аман и други. Во овој труд подетално ќе се осврнеме на теориите на Рајс за видови текстови, теоријата за *скопос* на Фермеер, како и на ставовите на Норд, со кои се заокружуваат и допрецизираат овие теории.

Теорија за видови текстови

При востановувањето на теоријата за видови текстови Катарина Рајс тргнува од комуникативни модели. Таа го дефинира преведувањето како „процес на билингвална комуникација кој тежнее да репродуцира, во јазикот-цел, текст кој ќе биде функционално еквивалентен на изворниот текст“ (Reiss: 2004). Во тој процес на преведување, според Рајс, преведувачот (медиум), станува втор испраќач, па преводот се сфаќа како секундарна комуникација. Употребата на два природни јазика и на еден медиум (преведувачот) задолжително и природно ја менува пораката за време на процесот на комуникација. Всушност, знаењата и очекувањата на примателот обично се разликуваат од оние на испраќачот, па на тој начин се создава комуникативната разлика. Таквата разлика е уште поголема кога станува збор за преведување, бидејќи комуникативната разлика ќе ја создаваат не само испраќачот и примачот, туку и преведувачот. За да не настане преголема комуникативна разлика Рајс смета дека текстовите треба да са групираат според функцијата, а потоа во зависност од нивната функција да се определи методот на преведување.

Поделба на видови текстови Рајс ја базира на комуникативниот модел на Карл Билер (Bühler: 1934) кој се состои од три елементи: испраќач, порака и примач, а за кои се врзуваат три вида функции: репрезентативна, експресивна и конативна. Репрезентативната функција се однесува на претставувањето на предметите и на појавите. Експресивната се однесува на односот на испраќачот кон тие предмети и појави, додека, пак, конативната функција се однесува обраќањето на испраќачот кон примачот.¹ За секоја од овие функции Рајс (Reiss: 1976) поврзува одреден вид текстови: информативни, експресивни и оперативни.

---

¹ Покрај овој модел, постои и оној на Јакобсон (Jakobson: 1960) и оној на Халидеј (Halliday: 1973). Јакобсон го дополнува моделот на Билер, па покрај испраќачот, пораката и примачот, тој ги додава и каналот, кодот и контекстот. Така, Јакобсон добива шест функции: експресивна, конативна, поетска, фатичка, метајазичка и референцијална.

Халидеј разликува три макрофункции: идеационална (изразување на искуството), меѓуперсонална, (се изразува ставот на говорникот) и текстуална (внатрешна организација на јазикот, т.е. начинот на кој се поставени внатрешните врски во еден текст како и врската на текстот со ситуацијата, контекстот во кој е поставен).

Ваквата класификација, таа ја дополнува со групата на аудиовизуелни текстови.

Информативните текстови изнесуваат факти, информации, ставови, мислења, сознанија итн. Напишани се на логичен, односно референтен јазик и се фокусирани на содржината. Во оваа група спаѓаат написите во весници или научните и стручни трудови. Честерман (Chesterman: 1989, p.105) во оваа група на текстови ги вбројува и извештаите, туристичките брошури и официјалните говори.

Втората група на **експресивни текстови** се главно фокусирани на формата. Станува збор за дела кои се книжевна креација и во кои присуството на авторот силно се чувствува. Честерман во оваа група на прво место го става поетското творештво.

Со третата група на **оперативни текстови** авторот се обидува да произведе однесување или реакција. За да го оствари тоа, тој прибегнува кон јазик во форма на дијалог како на пример, пишана реклама или изборен говор. Граматички категории кои најчесто се сретнуваат во овие текстови се заповедниот начин или вокативните форми. Овие текстови се фокусирани на ефектот кој треба да се постигне врз адресатот.

Аудио или медиумските текстови се појавуваат во печатот, на радио или на телевизија. Кај овие текстови претходно споменатите функции се надополнети со слики, звуци итн.

Јасно е дека не може да се постави строга граница помеѓу различните видови текстови. Затоа и Рајс споменува т.н. хибридни видови во кои таа ги вбројува биографијата или проповедта. Биографијата се наоѓа помеѓу информативен и експресивен вид на текст зашто дава информации за темата, но, сепак, може да содржи и експресивни елементи ако станува збор за литературен текст. Или проповедта, е информативен текст затоа што дава информации за религијата, но воедно и оперативен, затоа што ги убедува верниците да се однесуваат на одреден начин. Покрај овие примери на Рајс, можеме да го наведеме и оној на учебниците на пример, кои не се само информативни текстови, туку неретко се и оперативни, односно со содржината во учебникот ученикот не стекнува само сознанија за предметите и појавите, туку и неретко се поттикнува да се однесува на одреден начин. Библијата, пак, се смета за текст со најголем број функции. Така, од една страна, таа е оперативен текст затоа што има за цел да наметне почитување на одредени верски принципи. Исто така претставува и информативен текст затоа што ги изложува постулатите на христијанството. Но, конечно, несомнена е и нејзината литературна, уметничка вредност. Во неа се застапени бројни поетски творби, а и во прозата се сретнува тенденција кон употреба на стилски фигури, асоцијации итн., со што несомнено се вбројува во групата на експресивни текстови.

Според Рајс, и покрај постоењето на хибридни текстови, видот на текст треба да се утврди според неговата доминантна функција. Откако текстот ќе

се категоризира, таа предлага различни методи на преведување за различните текстови. Така, кај информативни текстови важно е да се сочува непроменливоста на содржината. Тоа значи дека некои нешта кажани експлицитно би можеле да се пренесат имплицитно, што е условено од различните култури на јазиците на кои се преведува, или може да се преведува со различни граматички структури што е обусловено од различната структура на јазиците. Така, на пример, веста на англиски јазик напишана во пасивна форма *On 18 March 2015, the Bardo National Museum in Tunis was attacked by three terrorists* може на македонски да се пренесе и со реченица во активна форма: *На 18 март 2015, тројца терористи го нападнаа Националниот музеј Бардо во Тунис*. Во овој случај не е важна промената на граматичката структура бидејќи е пренесена содржината, односно веста.

Од друга страна, пак, ако целта на изворниот текст била да пренесе уметничка содржина, тогаш и содржината на целниот текст треба да се пренесе во аналогна уметничка форма. Таа се залага за превод со *идентификација*: преведувачот да се идентификува со уметничката и творечката намера на авторот за да го репродуцира уметничкиот квалитет на текстот. Или, ако станува збор за метафора, на пример, поважно е таа да биде сочувана во експресивните текстови отколку во информативните.

За оперативните текстови Рајс ја предлага адаптацијата како преведувачка постапка бидејќи и преведениот текст треба да поттикне исти реакции кај читателите на целниот текст како оние на читателите на појдовниот текст.

Аудио и медиумските текстови бараат т.н. дополнителни методи како што се слики, звуци и слично.

Рајс (1971: 54–88) наведува два типа критериуми според кои може да се утврди адекватноста на целниот текст, а кои таа ги нарекува:

- **Внатрејазични**: семантички, лексички, граматички и стилски особености;
- **Надворешнојазични**: тема, ситуација, време, место, испраќач, примач, афективни елементи (хумор, иронија, емоции итн.).

Изборот на доминантниот критериум за анализа зависи од типот на текстот. Така, во информативните текстови, вниманието ќе биде насочено кон граматичките особености, на пример, додека во експресивните повеќе кон стилските особености. Според Рајс, тоа значи дека евалуацијата на преводот може да се врши преку определување на типот на текстот, преземената стратегија во зависност од типот на текст, а може да се разгледува по соодветни нивоа, како што се семантички, синтаксички, стилски, прагматички.

Таа исто така истакнува дека со тек на време функцијата на појдовниот текст може да се смени. На пример, вели Рајс (1977/89: 114) „Гуливеровите патувања“ е напишана како сатира насочена кон власта во Англија, а денес се чита и преведува како забавна фикција, т.е. има претежно експресивна функција.

Или, истиот текст, може да има различни функции во различни контексти. На пример, изборно обраќање, со силна оперативна функција во една земја, може да се биде предмет на јазична анализа во друга земја, па да добие претежно информативна функција.

Теоријата на типови текстови на Рајс наидува на повеќе критики.

Од една страна, се смета дека функцијата на текстот не треба да се меша со функциите на јазикот. Потоа, класификацијата на Рајс го зема предвид моделот на Билер, а не денес најпознатиот, оној на Јакобсон кој зборува за шест функции на јазикот. Па така, фатичката функција, на пример, не е предвидена во оваа класификација.

Јакобсон, при анализата на јазичните функции инсистира на фактот дека меѓу нив не може да се постават јасни граници. Така, на пример, тој поетската функција ја илустрира со познатиот рекламен слоган за претседателот Ајзенхауер *I like Ike*. Сепак, покрај поетската функција овој слоган како дел од претседателска кампања има силна конативна функција. Надоврзувајќи се на тоа, Хатим и Мејсон (Hatim and Mason, 1990), сметаат дека постоењето на повеќе функции во рамките на еден ист појдовен текст, како и употребата на еден ист појдовен текст за различни цели сведочат за неможноста да се вградат текстовите во јасната поделба на Рајс.

Конечно, тезата дека методите кои ќе се користат при преведувањето, зависат од типот на текстот, се исто така дискутабилни. На пример, Рајс инсистира дека информативните текстови треба да се преведуваат како „чиста проза“, не земјаќи го предвид фактот дека и овие текстови може да содржат стилски фигури, како метафората и метонимијата, на пример. Дури и јазикот на правото кој се стреми кон апсолутна референтност, не е имун на експресивни елементи како што се стилските фигури. Така, во македонскиот јазик на правото постојат метафори од типот *гранки на правото, извори на правото, тежина на доказите* итн².

Исто така, типот на текстот не е единствениот фактор кој влијае врз изборот на методот на преведување. Во таа смисла, можеме да ги споменеме влијанието на општеството и на културата, чија улога ќе биде подетално разгледувана во рамките на подоцнежните теории.

Теорија на скопос

Теоријата на *скопос*³ е востановена во 70-тите години на минатиот век од страна на Катерина Рајс и Ханс Фермеер во нивното дело *Grundlegung einer allgemeine Translationsstheorie (Основи на опитната теорија на преведувањето)*

² За повеќе информации околу застапеноста на метафората и тропите во јазикот на правото види: Јакимовска 2012 и Јакимовска 2013.

³ За теоријата на *скопос* види кај Мандеј (Munday: 2008, 79-82), Гидер (Guidère: 2016, p. 74,75, 106), Мона и Салдања (Mona & Saldanha: 2009, p.117, 118).

(Reiss & Vermeer: 1984). Терминот *скопос* потекнува од грчкиот јазик и означува „цел“, па во таа смисла, оваа теорија се сосредоточува на целта на преведувачкото дејствие. Според застапниците на оваа теорија, целта ги определува методите, стратегиите што ќе се применуваат при преведувањето за да се произведе функционално соодветен текст. Резултатот, целиот текст Фермеер го нарекува *транслатум*. Според оваа теорија, основното прашање кое треба да го постави преведувачот е зошто се преведува појдовниот текст и која е целта на преводот, транслатумот. Или, според Рајс, прашањето што треба да се постави не е која е целта на изворниот текст и на кој адресат е упатен, туку која е целта и на кој адресат е наменет текстот - цел. Всушност, транслатумот е определен од неговиот *скопос*. Од тоа произлегува дека еден ист изворен текст може да има различни транслатуми, па за транслатумот не важи правилото на реверзибилност.

Условеноста на појдовниот текст со неговиот транслатум во македонски контекст може да се илустрира со преводот на драмата *The Importance of Being Ernest* од Оскар Вајлд. Преводот на оваа драма на македонски, насловен како *Важно да си Богумил* (Вајлд, 1999) е направен од страна на Драги Михајловски. Преведувачот во предговорот јасно ги декларира причините поради кои се определил за адаптацијата како преведувачка техника. Имено, тој ваквиот превод го објаснува со потребата драмата да се постави на сцена и да го предизвика истиот ефект кај македонската публика, како и ефектот (односно смењето) што драмата го предизвикала при нејзиното поставување во Англија на крајот на деветнаесеттиот век. Целта, што си ја поставува преведувачот, а најверојатно и нарачателите на преводот ќе резултираат со транслатум кој е помакедончен, односно настаните од Англија се префрлуваат во Македонија, а притоа тие се поместуваат не само просторно, туку и временски и се заменуваат со настани карактеристични за нашето општество на крајот на минатиот век. Се разбира дека преведен на овој начин, за транслатумот или за *Богумил* нема да важи принципот на „реверзибилност“, на „повратност“, односно ако повторно се обидеме да го преведеме текстот на англиски јазик, преводот драстично ќе се разликува од појдовниот текст.

Освен принципите на транслатум кој е определен од неговиот *скопос*, како и неговата иреверзибилност која произлегува од тоа, Рајс и Фермеер (Reiss & Vermeer 1984: 113, 114) зборуваат и за два вида кохерентност: внатрешна кохерентност и кохерентност со појдовниот текст. Под внатрешна кохерентност се поразбира кохерентност со ситуацијата и сознанијата на адресатот на целиот текст. Кохерентноста со појдовниот текст, или правилото за верност упатува на кохерентност помеѓу транслатумот и изворниот текст.

Конечно, последното правило е дека сите претходни правила се дадени по хиерархиски редослед, односно по важност. Тоа, всушност, би значело

дека најважно е целниот текст да соодветствува со неговиот скопос во целната култура, а на последно место е верноста кон појдовниот текст.

Се разбира дека ваквиот став предизвика бројни полемики бидејќи јасно е дека појдовниот текст кој дотогаш бил во фокусот на вниманието е ставен, сосема на страна. Сепак, придонесот на функционалистичките теории е што тие даваат еден нов поглед на процесот на преведување кој не мора да е целосно определен од верноста кон појдовниот текст што ќе значи дека еден ист текст може да доживее различни транслатуми тесно поврзани со различни скопоси на еден ист текст. Скопосот на целниот текст се утврдува во договор со нарачателот на преводот. Нарачателот и преведувачот заеднички определуваат насоки кои се однесуваат на целта на преводот и на условите под кои таа цел ќе се оствари. Условите, меѓу другото, ги опфаќаат и рокот и цената на преводот. Така, теоријата за скопос ја придвижува традуктологијата кон социолошки пристап.

Вака поставените функционалистички теории предизвикуваат различни полемики.

На пример, се поставува тезата дека теоријата на скопос не може да се примени на литературните текстови затоа што тие немаат точно определена цел и се стилистички комплексни. На оваа забелешка Фермеер (Vermeer: 2004, p.232, 233) реплицира дека при преведување на литературни текстови целта може да биде самиот транслатум, но и задржување на авторски права, на пример, стекнување на авторски права, или создавањето на уметност како цел сама за себе.

Критиките исто така се однесуваат и на новововедената терминологија, односно на термините *скопос*, а особено *транслатум*, кои не пополнуваат термилошки празнини, односно се редундантни. Исто така, доколку фокусот се стави на целта на транслатумот, се поставува прашањето за културните аспекти на преведувањето, односно начинот на преведување на културно обележаните елементи.

Некои традуктолози сметаат дека теоријата за видови текстови на Рајс и теоријата на скопос се однесуваат на различни функционалистички појави и не може да се разгледуваат заедно. Всушност, се поставува прашањето за тоа во колкава мера видот на текст го определува преведувачкиот метод и која е врската меѓу појдовниот текст и скопосот на целиот текст.

Конечно, една од посериозните забелешки се однесува на фактот дека овие теории не водат сметка за т.н. микроединици и нивната репродукција од појдовниот во целниот текст. Дури и ако преводот е адекватен на неговиот скопос, тој може да не биде адекватен на стилско или на семантичко рамниште со појдовниот текст.

Празнините кои се однесуваат на ваквите забелешки, особено на репродукцијата на микроединиците во целниот текст и на поврзаноста на појдовниот и целниот текст ќе се обиде да ги надополни Норд.

Придонесот на Норд во развојот на функционалистичките теории

Во нејзиното дело *Текстуална анализа во преведувањето (Text Analysis in Translation)* Норд⁴ се обидува да го искористи функционалистичкиот модел, но притоа да го земе предвид не само нивото на текст, туку и рамништата на реченица, како и оние помеѓу реченицата и текстот. Затоа, таа разграничува два типа преведување и преводи: документарни и инструментални.

Првиот тип се однесува на преведувањето на литературни текстови и на литературните преводи. Кај овие преводи адресатот е свесен дека станува збор за преведен текст, па во таа смисла целниот текст може да му ги прикаже на неговиот читател идеите кои се застапени во појдовниот текст. Во овој контекст може да се води сметка и за културно обележаните термини, односно се остава простор за егзотизација или присуство на елементи од други култури⁵.

Вториот тип, Норд ги нарекува инструментални преводи (или преведување) и станува збор за контексти во кои и појдовниот и целниот текст ја имаат истата функција. Всушност, адресатите на целниот текст го читаат преводот небаре е појдовен текст напишан на нивниот јазик. Така, инструментални преводи се, на пример, преводите на разни упатства: како да се инсталира апарат, состави мебел и слично.

На овој начин, Норд ја користи функционалистичката теориска рамка бидејќи утврдува функции на појдовниот текст и избор на преведувачки стратегии тесно поврзани со нив. Од друга страна, пак, за разлика од Рајс и Фермеер, таа посветува поголемо внимание на особеностите на појдовниот текст.

Во делото *Преведувањето како активност со цел (Translation as a Purposeful Activity)* Норд (Nord: 1997) подвлекува три аспекта кои се особено значајни при обуката на преведувачи, а кои се: договарање со клиентот, улогата на анализата на изворниот текст и функционална хиерархија на преведувачките проблеми.

При договарањето со клиентот треба да се утврдат функциите кои треба да ги оствари целниот текст. Исто така треба да се утврдат и испраќачот и примачот, времето и место на прием на целниот текст, потоа поддршката (дали станува збор за писмен или устен текст), како и мотивот, односно зошто бил напишан појдовниот текст и зошто се преведува. Тоа ќе му овозможи на преведувачот да направи хиерархија на приоритетите.

Од друга страна, анализата на појдовниот текст ќе овозможи да се утврдат приоритетите во однос на преведувачките стратегии. Меѓу другите внатретекувални фактори, Норд ги споменува темата, содржината (конотација и кохезија), претпоставки за тоа кои фактори од реалниот свет би биле

⁴ За теоријата на Норд види и Мандеј (Munday: 2008, pp.82–84).

⁵ За стратегиите во однос на пренесување на туѓи култури подетално ќе се осврнат Берман (Berman:1984) и Вентути (Venuti:2008).

познати за целниот читател, лексиката (дијалекти, регистар, терминологија), нејазични елементи (илустрации, фонтови и слично), композиција (микро и макроструктура), структура на реченици, стилски особености, ритам итн.

Норд постојано ја истанува важноста на прагматичката анализа на комуникативната ситуација. Таа треба да се однесува и на појдовниот и на целниот текст и така ќе можеме да ги споредуваме резултатите.

Во однос на хиерархијата на проблемите при преведувањето, Норд на прво место ја става функцијата на преводот, односно прво треба да се утврди дали станува збор за документарен или инструментален превод. Потоа треба да се утврди кои функционални елементи ќе треба да се адаптираат на ситуацијата во која се наоѓаат адресатите на целниот текст. Типот на превод го определува и стилот на преведување, односно дали ќе стане збор за насоченост кон појдовната или кон целната култура. Се разбира дека проблемите кои се однесуваат на самиот текст, можат потоа да се разгледуваат и на пониски рамништа.

Заклучок

Можеме да заклучиме дека Норд успева да ја задржи концептуалната рамка на функционалистичките теории, но и да ги развие. Таа како и претходниците ги зема предвид учесниците во процесот на преведување како што се и нарачателите. Од друга страна таа ги усовршува овие теории отфрлајќи одредена ригидност како онаа за севкупната доминација на скопосот на целниот текст. Конечно, таквата доминација е намалена и со тоа што Норд води сметка за комуникативната функција на изворниот текст, за особеностите на видот и на јазикот на појдовниот текст. Или, таа смета дека мора да постои врска помеѓу појдовниот текст и текстот-цел, а природата на таа врска ја определува скопосот на целниот текст. Всушност, формулата на Норд е функционалност, но и лојалност.

Користена литература:

- [1] Baker, Mona & Gabriela, Saldanha (ed). (2009). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London and New York : Routledge.
- [2] Berman, Antoine. (1984). *L'épreuve de l'étranger : culture et traduction dans l'Allemagne romantique*. Paris : Editions Gallimard.
- [3] Bühler, Karl. (1934). *Die Sprachtheorie*. Fischer: Jena.
- [4] Chesterman, Andrew. (ed.). (1989). *Readings in Translation Theory*. Helsinki: Finn Lectura.
- [5] Guidère, Mathieu. (2016). *Introduction la traductologie*. Louvain-la-Neuve : De Boek Supérieur.
- [6] Halliday, M.A.K. (1973) *Explorations in the Functions of Language*. London: Arnold.

- [7] Hatim, B. & Mason, I. (1990). *Discourse and the Translator*. London, New York: Longman.
- [8] Jakimovska, Svetlana. (2012). Les tropes dans la langue juridique et leur traduction du français en macédonien et vice versa in *Langue, littérature et culture françaises en contexte francophone*. Skopje : Faculté de Philologie « Blaze Koneski ».
- [9] Jakimovska, Svetlana. (2013). Метафората во стручниот јазик на правото и предизвикот таа да се преведе in *Savremeni tokovi u lingvističkim istraživanjima*. Beograd : Filozofski Fakultet.
- [10] Jakobson, Roman. (1960). „Linguistics and Poetics”, in *Style in Language*. Cambridge: MIT Press.
- [11] Jeremy, Munday. (2008). *Introducing Translation Studies*. London and New York: Routledge.
- [12] Nord, Christiane. (2005). *Text Analysis in Translation: Functionalist Approaches Explained*. Manchester: St Jerome.
- [13] Nord, Christiane. (1997). *Translating as a Purposeful Activity: Theory, Methodology and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Amsterdam: Rodopi.
- [14] Reiss, Katharina & Vermeer, Hans. (1984). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: M. Niemeyer.
- [15] Reiss, Katharina. (1976). *Texttype und Übersetzungsmethode: Der operative Text*. Kronberg: Scriptor Verlag.
- [16] Reiss, Katharina. (2004). “Type, Kind and Individuality of Text” in *The Translation Studies Reader*. Lawrence, Venuti (ed.). London and New York: Routledge.
- [17] Venuti, Lawrence. (2008). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London and New York: Routledge.
- [18] Vermeer, Hans. (2004). “Skopos and Commission in Translational Action”. in *The Translation Studies Reader*. Lawrence, Venuti (ed.). London and New York: Routledge.
- [19] Вајлд, Оскар. (1999). *Важно да си Богумил*. Скопје: Каприкорнус.

УЛОГАТА НА ПРЕВОДОТ ВО ГЛОБАЛИЗИРАНИОТ СВЕТ ВО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА И ИНФОДЕМИЈА

Драган Донеv¹, Наталија Поп Зариева², Кристина Костова³

¹Faculty of Philology, University “Goce Delcev” – Stip
dragan.donev@ugd.edu.mk

²Faculty of Philology, University “Goce Delcev” – Stip
natalija.popzarieva@ugd.edu.mk

³Faculty of Philology, University “Goce Delcev” – Stip
kristina.kostova@ugd.edu.mk

Апстракт: Современото општествено живеење веќе подолго време е зафатено од феноменот на глобализацијата. Но, изминативе година дена се специфични по една друга појава. Станува збор за ситуацијата на пандемија која предизвика здравствена криза од светски рамки и сè уште е актуелна. Во овој труд најпрво ќе се потрудиме накратко да ги изнесеме клучните цитати за нашево истражување. Ќе ја разгледаме улогата на преведувањето како дејност која обезбедува трансфер на знаења, вештини, сознанија и откритија во време на здравствена пандемија и недостаток на информации. Главниот фокус на анализа е потребата од преводот во глобалната комуникација во ситуација кога една здравствена криза го зафаќа целиот свет и трката со времето за брз пристап до релевантни информации кога светот е зафатен од информациска криза и недоволниот број нови информации за справување во овие тешки моменти за човештвото.

Клучни зборови: *глобализација, здравствена криза, превод, пандемија, инфодемија.*

THE ROLE OF TRANSLATION IN THE GLOBALIZED WORLD DURING PANDEMIC AND INFODEMIC

Dragan Donev¹, Natalija Pop Zarieva², Kristina Kostova³

¹Faculty of Philology, University “Goce Delcev” – Stip
dragan.donev@ugd.edu.mk

²Faculty of Philology, University “Goce Delcev” – Stip
natalija.popzarieva

³Faculty of Philology, University “Goce Delcev” – Stip
kristina.kostova@ugd.edu.mk

Abstract: Modern social life has long been influenced by the phenomenon of globalization. But the past year has been shaped by another phenomenon. It is the state of the pandemic that is causing the global health crisis and it is still under way. This paper opens by a brief overview of citations that are crucial to our analysis. Furthermore, the role of the pandemic on business will be analyzed. We will look at the role of translation as an activity that provides transfer of knowledge, skills, insights and discoveries in times of a health pandemic and lack of information. The main focus of this analysis is the need for translation in international communication in a situation where the whole world is swept away by a health crisis. It is a race against the time for quick access to relevant information and insufficient new information to deal with these difficult times for humanity.

Keywords: *globalization, health crisis, translation, pandemic, infodemic.*

Покрај влијанието врз јавното здравје, здравствената светка криза предизвикана од корона вирусот (Ковид-19) предизвика и голем економски шок (The impact of COVID-19 on small business outcomes and expectations.-www). Справувањето со пандемијата КОВИД-19 е отежнато од многу фактори, вклучувајќи научни несигурности, недостиг на релевантни истражувања, ширење на дезинформации и лажни вести, слаб пристап до активни докази, временски ограничувања и слаба соработка меѓу релевантните чинители, па затоа платформите за пренесување на знаење, составени од организации, иницијативи и мрежи кои поддржуваат креирање на политики со потврдени информации, можат да играат важна улога во обезбедувањето релевантни и навремени докази за информирање на одговорите за пандемијата и за надминување на јазот помеѓу науката, политиката и практиката (Amplifying the role of knowledge translation platforms in the COVID-19 pandemic response-www). Никогаш порано преводот не бил толку важен како за време на моменталната пандемија на корона вирус, а разбирањето на релевантните медицински термини е од витално значење во секое време, но уште повеќе за време на глобалната здравствена криза, каде што усогласеноста со мерките за справување со кризата е од клучно значење за да се заштитат поединците и заедницата во целина (The key role of translation in ensuring that life-saving Covid-19 information reaches minority language communities within countries-www). Улогата на преведувачите и толкувачите во здравствените установи е клучен елемент за правилно функционирање на кој било здравствен систем, особено во земјите со мултикултурно окружување како што се Соединетите Американски Држави, затоа што тие помагаат да се надмине јазичната бариера помеѓу лекарите и нивните пациенти, но за жал, КОВИД-19 дополнително ја комплицираше тешката ситуација, па чувствуваме потреба да им се заблагодариме на сите оние незабележани повеќејазични херои кои даваат сè од себе во болниците, рамо до рамо со здравствените работници (Translations Services during the Pandemic: Covid-19 and the Role of Translators and Interpreters-www).

Светот се соочува со невидена криза на информации бидејќи Ковид-19 предизвика глобална реакција на владите, агенциите за помош и здравствените работници, според кои пандемијата се поттикнува од она што СЗО го нарекува „инфодемија“. Луѓето не добиваат доволно сигурни, точни и навремени информации што можат да ги разберат и да ги користат за најдобро да се заштитат. На сите им се потребни сигурни информации за КОВИД-19 на јазик и формат што го разбираат. Надлежните треба да можат да ги сослушаат луѓето за да ги разберат нивните потреби – без оглед на кои јазици зборуваат (TWB’s Global Response to COVID-19-www).

Од изложениите цитати може да заклучиме дека е огромна потребата за брзо и ефикасно споделување на информации од релевантен карактер помеѓу меѓувладините тела и сектори за да може координирано да се дејствува во насока на намалување, ублажување или можеби целосно превенирање на здравствените ризици.

Во такви ситуации, се наметнува потребата од најновите откритија од областа на медицината и зачувување на здравјето да бидат точно преведени и навремено споделени онаму каде се потребни. Непроценлива е придобивката успешните методи на лекување и негување да се преведуваат и пренесуваат во соодветните локални и регионални здравствени установи. Сепак, треба да се напомене дека за надминување на кризата, покрај здравствените елементи, од голема важност се и новите сознанија во насока на спроведување на економски мерки и искуства што се потврдени како успешни во една држава или во еден регион. Се подразбира дека и тие треба да бидат правилно и точно преведени.

Од изнесените ставови се поткрепува тврдењето дека:

Потребата од преведување и пренесување на информации од изворниот јазик во целниот јазик во денешно време е сè поголема. Причината за ова лежи во глобализацијата, појава кој веќе подолго време се провлекува во публикациите на многу научни трудови од широк спектар на области. Науката за преводот исто така не е имуна на оваа појава која е белег на нашата современост (Bielsa: 2009).

Пандемијата која веќе повеќе од една година го измачува светот само го поткрепува овој став.

По својот карактер, глобализацијата подразбира дека сè повеќе ќе се поврзуваат речиси сите сфери на општественото дејствување. Светот секојдневно ги развива и зголемува можностите и потребите за непосредна комуникација.

Глобализацијата е поврзување на различни делови на светот. Глобализацијата резултира со проширување на меѓународните културни, економски и политички активности. Како што луѓето, идеите, знаењето и добрата полесно се движат низ целиот свет, искуствата на луѓето ширум светот стануваат сè повеќе слични.

(The Global Network-www)

Имајќи го ова предвид, може да се заклучи дека локалните искуства ќе се пренесуваат на глобално ниво. Притоа, преводот ќе има значајна улога на медијатор помеѓу локалните и глобалните искуства, особено од развиените земји кон земјите во развој.

Преводот на лице место на медицински информации е исто така главен проблем, дури и во најдобрите времиња, а предизвиците се зголемуваат, се разбира, во време на криза. Во болнички услови, на пример, потешкотиите во наоѓањето толкувачи можат да доведат до тоа пациентите со Ковид-19 кои не го зборуваат официјалниот јазик, да не добиваат соодветно внимание и грижа. Според американската непрофитна компанија ПроПублика (ProPublica), при повеќе од 40 000 потврдени случаи на територијата на Њујорк, каде 49 % од населението дома зборува друг јазик освен англиски, може да се направат грешки за време на давањето приоритет при преглед, па вистинските проблеми може да се превидаат, а пациентите може си заминат со погрешна информација за нивната состојба, и да не ги спроведат правилно мерките. Ова, пак, претставува закана за населението во целина. (The key role of translation in ensuring that life-saving Covid-19 information reaches minority language communities within countries. (2020)-www).

Ова ни кажува дека дури и во најразвиените земји, особено во повеќекултурни и повеќејазични средини, потребата од преводот во медицински услови е повеќе од потребна за доследно информирање на населението во справување со здравствените предизвици на модерниот свет.

Преведувачите може да дадат голем придонес во борбата против Ковид-19 во рамките на академската фела. Преведувањето на научните истражувања и достигнувања ја подобрува соработката помеѓу лабораториите и научниците на светско ниво (*Translation for COVID 19 – How Linguists Help Fight Against the Virus*-www).

Во оваа вонредна ситуација, како и останатите чинители и агенции инволвирани во справување со кризата, од административни до здравствени, така и преведувачите работат под голем стрес и се во борба со времето за што побргу да ја пренесат информацијата од еден на друг јазик. Притоа треба да се има предвид дека се работи за информации кои мора да бидат прецизно пренесени. Станува збор за научни трудови од областа на медицината и здравјето чијашто коректност треба доследно да се задржи. Од тие причини, ваквите обврски треба да се доделат на стручни, обучени преведувачи. Резултатот што тие ќе го дадат, најпосле ќе биде повеќе исплатлив отколку пренесување на информација од стана на необучени преведувачи. (Донеv, Д., Крстева, М., Костова, К., Илиев, К., Поп Зариева Н.: 2020)

Сепак, и овде, како и во наш претходен труд, ја чувствуваме потребата да нагласиме дека преводот треба да се остави да биде изведен од лица стручни и обучени за оваа дејност. Квалификуваните преведувачи се тие кои треба да бидат директната алка за медијација во ситуација на повеќејазична комуникација.

Во сервисот за превод ИТУ (ITU), веруваме дека улогата на преводот е од суштинско значење за да се победи оваа глобална закана. Всушност, ние во моментот обезбедуваме услуги не само на едукативни центри и владини канцеларии низ цела Америка. Ние исто така понудивме волонтерска помош на институциите кои ја бараа нашата поддршка за да пренесат чувствителни информации на нивната повеќејазична публика. Заедно, ние сме посилни. (Translations Services during the Pandemic: Covid-19 and the Role of Translators and Interpreters-www)

Горниов цитат најдобро го отсликува заклучокот од овој труд. Имено, во време на светска здравствена криза, предизвикана од пандемијата што ја има зафатено целата Земја, преводот како дејност, но и како феномен овозможува глобално пренесување на знаења и пронајдоци откриени на локално ниво. Од суштинско значење е олеснувањето и овозможувањето на комуникацијата во повеќејазични средини каде не секој поединец ги зборува сите јазици во една дадена заедница. Исто така, преводот игра голема улога и во проширување и зголемување на знаењата и вештините на медицинските лица, но и на секој оној што е заинтересиран за повеќе информации, така што врши трансфер на знаење од еден на друг јазик.

Користена литература:

- [1] Донеv, Д., Крстева, М., Костова, К., Илиев, К., Поп Зариева Н.(2020). *Улогата на квалификуваните преведувачи во глобализираниот свет во време на пандемија и инфодемија*. Годишен зборник на Филолошкиот факултет – УГД Штип.
- [2] Alexander W. Bartika, Marianne Bertrandb, Zoe Cullenc, Edward L.Glaeserd, Michael Lucac,1, and Christopher Stantonc. (2020). *The impact of COVID-19 on small business outcomes and expectations*. [www:https://www.pnas.org/content/pnas/117/30/17656.full.pdf](https://www.pnas.org/content/pnas/117/30/17656.full.pdf)
- [3] Amplifying the role of knowledge translation platforms in the COVID-19 pandemic response (2020). [www:https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7267748/](https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7267748/)
- [4] The key role of translation in ensuring that life-saving Covid-19 information reaches minority language communities within countries. (2020). [www:https://www.capstan.be/the-key-role-of-translation-in-ensuring-that-life-saving-covid-19-information-reaches-minority-language-communities-within-countries/](https://www.capstan.be/the-key-role-of-translation-in-ensuring-that-life-saving-covid-19-information-reaches-minority-language-communities-within-countries/)

- [5] Translations Services during the Pandemic: Covid-19 and the Role of Translators and Interpreters [www:https://ittranslationservices.com/covid-19-and-the-translators-role/](https://ittranslationservices.com/covid-19-and-the-translators-role/)
- [6] TWB's Global Response to COVID-19. (2020) [www:https://translatorswithoutborders.org/covid-19](https://translatorswithoutborders.org/covid-19)
- [7] The Global Network. (2021). National Geographic. [www:https://www.nationalgeographic.org/article/global-network/](https://www.nationalgeographic.org/article/global-network/)
- [8] Translation for COVID 19 – How Linguists Help Fight Against theVirus [www:http://clearwordstranslations.com/language/en/translation-for-covid-19-how-linguists-help-fight-against-the-virus/](http://clearwordstranslations.com/language/en/translation-for-covid-19-how-linguists-help-fight-against-the-virus/) (20.03.2020)
- [9] Robert Neather(2012)'Non-Expert' Translators in a Professional Community, *The Translator*, 18:2, 245-268, DOI: 10.1080/13556509.2012.10799510
- [10] Globalisation and Translation: A Theoretical Approach Esperança Bielsa Pages 131-144 |Published online: 05 Jan 2009.
- [11] World Health Organization. Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Situation Report – 111. (2020). https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200510covid-19-sitrep-111.pdf?sfvrsn=1896976f_2.
- [12] Translation in a Pandemic. [www:https://kinternational.com/blog/translation-in-a-pandemic/](https://kinternational.com/blog/translation-in-a-pandemic/)
- [13] Language diversity in the COVID-19 pandemic. (2020). [www: https://translatorswithoutborders.org/language-diversity-in-the-covid-19-pandemic/](https://translatorswithoutborders.org/language-diversity-in-the-covid-19-pandemic/)

Прагматика

ВНАТРЕШНИ И НАДВОРЕШНИ МОДИФИКАЦИИ НА ГОВОРНИОТ ЧИН *ИЗВИНУВАЊЕ*

Стефан Трајчев¹, Билјана Ивановска²

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
stefan.trajchev@gmail.com

²Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
bijana.ivanovska@ugd.edu.mk

Апстракт: Прагматиката е наука која ја изучува и опишува јазичната комуникација и говорните чинови со одредени комуникациски цели. Теоријата на говорни чинови во основа се занимава со она што луѓето го прават со јазикот, односно кои функции ги извршуваат со помош на јазикот. Извинувањето се дефинира како говорен чин со кој повторно се воспоставува нарушениот однос помеѓу соговорниците предизвикан од некоја грешка, навреда или прекршок. Говорниот чин *извинување* опфаќа пет стратегии, сепак иако една од петте споменати стратегии е доволна за да се реализира говорниот чин на извинување, често се комбинираат две или три стратегии за да се создаде поголем интензитет. Покрај петте главни стратегии, постои можност да се измени извинувањето внатрешно или надворешно, со интензивирање или ослабување на истото. Изразувањето на загриженост кон слушателот се смета како екстерно модифицирање на извинувањето, па така разликуваме внатрешно и надворешно модифицирање на извинувањето. Засилувањето на внатрешното модифицирање се реализира со вметнување на прилози, емотивни извици, маркерот за учтивост „те молам“ и со повторување на изразите за извинување. Засилувањето на надворешното извинување се реализира преку подготвителни изјави и со осврнување на чувствата на слушателот, односно оштетениот. Ублажувањето на внатрешното модифицирање е изразено со намалување на вината на говорителот, додека пак намалувањето на надворешното модифицирање е изразено преку понуда за надоместување на штетата, хумор, преку забелешка која се однесува на иднината и/или директната стратегија. Модифицирањето на извинувањето позитивно влијае на говорниот чин *извинување* и ја зголемува неговата прагматична вредност.

Клучни зборови: прагматика, говорни чинови, извинување, модификации, внатрешни модификации, надворешни модификации.

INTERNAL AND EXTERNAL MODIFICATIONS OF THE SPEECH ACT *APOLOGY*

Stefan Trajchev¹, Biljana Ivanovska²

¹Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Stip
stefan.trajchev@gmail.com

²Faculty of Philology, University „Goce Delchev“, Stip
biljana.ivanovska@ugd.edu.mk

Abstract: Pragmatics studies and describes certain aspects of communication and speech acts are an important part of it. The theory of speech acts basically deals with what people do with language, i.e. what functions they perform. An apology is defined as a speech act that re-establishes a disturbed relationship between the interlocutors caused by a mistake, insult or misdemeanor. The speech act of apology includes five strategies. Although one of the five strategies mentioned is sufficient to accomplish the aim, two or three strategies are often combined to make the apology more effective. In addition to the five main strategies, an apology may be modified internally or externally, by intensifying or weakening it. Expressing concern about the listener is considered external modification of the apology, so we distinguish between its internal and external modification. The reinforcement of the internal modification is realized by inserting attachments, emotional expressions, the politeness marker “bitte” and by repeating the expressions of apology. The external strengthening of the apology is realized through preparatory statements and by addressing the feelings of the listener, i.e. the affected person. Internally, the reduction of the apology is expressed by reducing the blame of the speaker, while externally it is expressed by offer of compensation, humor, through a remark about the future or a directive strategy. Modifying the apology positively affects the speech act of apology and increases its pragmatic value.

Keywords: *pragmatics, speech acts, apology, modifications, internal modifications, external modifications.*

1. Вовед

Јазикот го користиме секојдневно со цел да оствариме комуникација со нашите соговорници. Она што луѓето го говорат, не зависи само од индивидуалните мисли, туку исто така и од конвенциите што се воспоставуваат во социјалната, културната или етничката група во која тие се дел. Овие конвенции варираат од еден јазик до друг јазик и од една до друга култура и на тој начин, понекогаш ја отежнуваат успешната комуникација. Успехот на нашата комуникација зависи од познавањето што го имаме за конвенциите на културата на нашиот соговорник. Всушност, познавањето на јазичните форми не е никаква гаранција дека изучувачите на еден јазик нема да се соочат со проблеми и ќе имаат успешна комуникација со изворните говорители на

јазикот. Токму тука се појавува потребата од прагматиката која се фокусира на проучување на поврзаноста меѓу процесот на создавање на јазикот и неговите создавачи. Како основна единица на јазичната комуникација, прагматиката го наведува говорниот чин. Иако говорните чинови се универзални, начинот на нивно изразување се разликува од јазик до јазик, односно од култура до култура. Во овој труд ќе се осврнеме на говорниот чин *извинување*, односно на модификациите кои се јавуваат кај истиот. Причина за ваквите модификации и отстапувања од вообичаените стратегии на реализирање на говорниот чин *извинување* е намерата на говорителот да го интензивира, односно засили или минимизира, односно намали самиот чин на *извинување*. Таквите модификации се јавуваат како додатоци на веќе постоечките изрази на *извинување*. Во однос на тоа на кој дел од *извинувањето* настануваат модификациите, разликуваме внатрешни и надворешни модификации. Подолу ќе се обидеме точно да дефинираме каде и како се јавуваат овие модификации при реализација на говорниот чин *извинување*. Како надополнување и дообјаснување на теоретскиот дел за модификациите на говорниот чин *извинување* се употребени изрази и потврди од Маер (Meier, 2007) како селектирани примери кои се однесуваат за овој говорен чин, а нашата цел, во истражувањата кои тековно се изведуваат за подготовка на магистерскиот труд од областа на овој говорен чин, е да се направи контрастивна анализа поткрепена со примери кои ќе се добијат од македонските изучувачи на германски како странски јазик.

2. Прагматика

Изучувачите на вториот јазик можат да бидат граматички компетентни, но сепак да немаат познавање на социолингвистички правила за соодветно комуницирање и разбирање на јазикот во контекст. Поаѓајќи од тоа дека првиот и вториот јазик на ученикот може да се разликуваат во реализацијата на говорни чинови, недостаток на јазично, социјално и прагматичко знаење може да предизвика ученикот да постигне прагматички неуспех. Оттука се појавува потребата од прагматиката која има за цел таквите прагматички неуспеси во комуникацијата да ги избегне и да ги препознае социјалните и меѓучовечките аспекти во една комуникација за да создаде соодветни изрази.

„Прагматиката е проучување на можноста на корисниците на еден јазик да ги поврзат речениците со контекстите во кои би биле соодветни“ (Levinson, 1983, стр. 25). Таа претставува проучување на значењето на она што луѓето го изговараат во контекстот.

Според Ван Дијк (Van Dijk, 1977), прагматиката се состои од конвенционални правила за употреба на јазикот и нивно користење при изразување, на начин којшто е типичен и соодветен за говорителите на тој јазик. Без познавање на прагматичките вредности и конвенционалните правила на комуникација

на целниот јазик, може да се појави критичен извор на недоразбирања и интеркултурни погрешни толкувања.

Коен (Cohen, 2010) смета дека фокусот на прагматиката во реалноста ја вклучува употребата на јазикот во општествени и културни контексти, па непознавањето на општествените и културни вредности на јазикот доведува до погрешно разбирање, навредување на соговорникот и до неуспешна комуникација. Следствено на ова, прагматичката компетенција се однесува на умешноста и знаењето да се комуницира во даден контекст.

Фокусот на интерес на прагматиката е описот и анализата на прагматичката компетенција, која опфаќа прагматичка и социо-прагматичка компетенција и се изразува преку реализација на одредени говорни чинови од одредени корисници на јазикот. Додека прагматичката компетенција се однесува на соодветноста на формата на исказот, социопрагматичката компетенција се однесува на соодветност на значењето во социјален контекст. (Thomas, 1983, стр. 106)

Прагматичката компетенција се однесува на илокуциската компетенција, односно на знаењето како да се употреби јазикот за да се реализираат говорните чинови и нивните функции додека социолингвистичката компетенција се однесува на знаењето како соодветно да се извршат јазичните функции според даден контекст. Бидејќи со говорните чинови се извршуваат општествените комуникациски функции, тие се еден од главните елементи на прагматиката.

3. Говорни чинови

Како основна единица на јазичната комуникација, прагматиката го наведува говорниот чин. Теоријата на говорни чинови во основа се занимава со она што луѓето го прават со јазикот, односно кои функции ги извршуваат со помош на јазикот.

Говорните чинови опфаќаат повеќе фактори, како: кој е говорителот, што прави тој додека кажува нешто, кои се околностите, каков е неговиот однос со соговорникот, која е целта на говорниот чин во поширокиот општествен контекст.

Главна улога во одредувањето на функцијата на говорниот чин ја има контекстот во кој се реализира исказот и заедно со социолингвистичките фактори, како возраста, полот, општествената блискост и статусот на соговорникот, ја одредуваат синтаксичката форма. Па така, говорните чинови извршуваат неколку функции и тоа: наредување, барање, замолување, извинување, одбивање и слично.

Извинувањето се дефинира како говорен чин со којшто повторно се воспоставува нарушениот однос помеѓу соговорниците предизвикан од некоја грешка, навреда или прекршок.

Според класификацијата на Олштајн и Коен (1983), на која е заснована кодираната шема на проектот CCSARP¹ (Блум-Кулка/Хаус/Каспер 1989), говорниот чин на извинување опфаќа пет потенцијални стратегии, и тоа:

1. Израз на извинување;
2. Признание за одговорност;
3. Објаснување на ситуацијата;
4. Понуда за поправка;
5. Ветување за воздржаност.

Иако честопати при изразување на извинување употребуваме, односно комбинираме неколку стратегии за извинување, сепак само една од нив е доволна за реализација на говорниот чин извинување. Сепак, со таквото комбинирање на една, две или три стратегии на извинување се постигнува поголем интензитет, односно впечатливост на говорниот чин на извинување.

Исто така, говорителот може да изрази загриженост за благосостојбата на соговорникот. Тросборг (Trosborg, 1994, стр. 382) таквото изразување на загриженост спрема соговорникот, го смета за дополнителна стратегија на извинување како и петте претходни додека други студии, кои како предмет на истражување го имаат извинувањето, таквото изразување на загриженост спрема слушателот го именуваат како надворешно модифицирање. Како аргумент за ваквото именување се смета тоа што покрај погоре наведените стратегии кои, како што објаснивме, можат да се употребуваат самостојно, но и да се комбинираат една со друга со цел да изразат посилен интензитет, изразот на загриженост кон слушателот не може да се смета како самостојна стратегија за извинување, ниту пак како самостоен чин на извинување.

4. Модифицирање на говорниот чин извинување

Покрај петте главни споменати стратегии, постои можност извинувањето да се измени, односно модифицира. Модифицирањето може да биде внатрешно или надворешно со што всушност се постигнува интензивирање или ослабување на истото. Бидејќи засилувањето го зголемува извинувањето, тоа значи поголема поддршка на слушателот и поголемо понижување за говорителот. Ослабувањето, од друга страна, значи поддршка за говорителот, бидејќи на тој начин тој го минимизира чинот на социјално непочитување, а со тоа и неговата вина.

Се разликуваат два вида модифицирање, и тоа: внатрешно и надворешно модифицирање, кои понатаму се диференцираат зависно од тоа дали придонесуваат за засилување или слабеење на извинувањето.

---

¹Cross-Cultural Speech Act Realization Pattern

4.1. Засилувачи како елементи за внатрешно модифицирање

Стратегиите за извинување можат внатрешно да бидат засилени со прилози, емотивни извици, како и со учтиви форми. Повторувањата на овие изрази за извинување, исто така, се дефинираат како засилувачи.

- Интензивирање со прилози

За засилување, односно интензивирање на извинувањето со прилози најчесто се употребуваат прилози, како: *искрено, длабоко, навистина, тотално, страшно, многу, ужасно, неверојатно, исклучително, толку* итн.

На пример: *Навистина ми е жал за твојата книга.*²

Некои засилувачи, исто така, се комбинираат или се повторуваат за изразување на уште поголем степен на интензивирање, како на пр.:

Толку многу ми е жал, неверојатно ми е жал.

- Интензивирање со емотивни извици

Како непосредна реакција на чин на социјално непочитување, често се употребуваат извици, како: *ох, упс, о Боже, ох мој Господе* и сл.

На пр.: *Ох, мој Господе, извинете!*

Емотивните извици се користат за да се засили силата на илузионирање на извинувањето и тие внесуваат поголема емпатија и топлина во одговорите, или прагматички гледано, го заштитуваат своето позитивно лице, но и позитивното лице на соговорникот.

- Интензивирање со учтиви форми

Учтивите форми, како *те молам* се користи за да се засили барањето за извинување.

На пр.: *О, те молам извини!*

- Интензивирање со повторување на изрази на извинување

Најчесто се повторуваат неколку изрази на извинување со цел да се добие поголем интензитет на извинувањето, односно тоа да биде поубедливо.

На пр.: *Навистина ми е жал. Бедно се чувствувам. Ова е ужасно. Навистина ми е жал.*³

4.2. Ублажувачи на внатрешното модифицирање

Внатрешните модификации кои го минимизираат чинот на социјално непочитување, се манифестираат преку оградување од грешката. Со оградувањето се наведуваат некои споредни фактори или се свртува вниманието кон нешто друго со што се намалува тежината на грешката, а со тоа и на самото извинување. Овие ја минимизираат вината на говорникот и со тоа помагаат да

---

² Примерите се земени од Маер К. (2007)

³ Преводните еквиваленти (на овој и на следните реченични примери) се на авторите, преземени од Маер К. (2007).

се спаси/одржи позитивно неговото лице. Исказите за оградување од грешката се поделени на две групи, и тоа:

- Намалување на тежината на грешката

Преку релативизирање на тежината на грешката или пак, преку претставување на истата во подобро светло се намалува потребата за извинување и индиректно одговорноста на говорителот.

На пр.: *Многу ми е жал, но еве се случи.*

- Одоброволување/изрази на смирување/помирување

Овие искази всушност претставуваат понуда за надомест на штетата. Според Блум-Кулка (1989) ова средство за надомест на штетата „не е директно поврзано со грешката на говорителот“ (стр. 294).

На пр.: *Дозволете да Ве почестам нешто за јадење.*

4.3. Засилувачко надворешно модифицирање

Извинувањето може да биде модифицирано како барање преку изјава за ублажување или со изјава што го подготвува и навестува самиот говорен чин. Како што споменавме погоре, говорникот, исто така, може да изрази загриженост за слушателот.

- Изрази за помирување/ублажување и изрази со кои се подготвува соговорникот за говорниот чин извинување.

Како подготвителните така и ублажувачките изјави се користат за стратешко иницирање на говорниот чин. Со овие изрази говорителот се обидува да ги избегне евентуалните приговори на оштетениот и со тоа да предизвика позитивен став кај истиот. Ова може да се сфати како обид да се смири слушателот, со што ќе попусти и ќе го прифати извинувањето.

На пр.: *Жал ми е што Ви пречам. Но, случајно удрив со топка во Вашиот прозорец. Ќе платам за штетата. Жал ми е!*

- Загриженост за слушателот

Говорителот може да изрази загриженост за слушателот експлицитно осврнувајќи се на неговите чувства, кои можеби ги повредил или пак, генерално грижејќи се за неговата благосостојба. Ова може да се направи со надворешна модификација на соодветната стратегија за извинување.

На пр.: *Се надевам дека не сте лути.*

4.4. Ослабувачко надворешно модифицирање

Говорителот може да се обиде да го ублажи говорниот чин на извинување со минимизирање или негирање на чинот на социјално невнимание, односно непочитување за кое тој е одговорен. Ова минимизирање, односно негирање се интерпретира најчесто во форма на компензациона понуда, хумор, како и во

форма на забелешки ориентирана кон иднината, кои често пати се изразени преку стратегија за упатување и/или директна стратегија.

- Понуда за договор/усогласување

Говорителот се обидува да се справи со кршењето на социјалната норма со тоа што ќе понуди помирувачка понуда што, која за разлика од понудата за обесштетување, нема директна врска со чинот на прекршување.

На пр.: *Јована, навистина ми е жал што немам пари денес. Ќе ти купам пица за да ти надокнадам.*

- Хумор

Со хумористичен исказ, говорителот може да се обиде да го смири слушателот.

На пр.: *Многу ми е жал, бидејќи Германија е елиминирана, им се случува нешто почесто.*

- Забелешка ориентирана кон иднината

Говорителот може да се оддалечи од негативните ефекти на повредата/навредата обидувајќи се да го насочи вниманието кон иднината. Маневри на одбивање од овој вид често се спроведуваат со употреба на директна стратегија, така што тие беа кодирани како варијанта на забелешка ориентирана на иднината.

На пр. во ситуација кога студент доцни на час: *Жал ми е! Бев буден до доцна вечер и се успав. Дали испуштив нешто? Во иднина нема да се повтори.*

- Директна стратегија

Како што е опишано погоре, ова е варијанта на забелешка ориентирана кон иднината.

На пример, со ситуација во која соиграчот е прегазен во одбојка на плажа: *Жал ми е. Моја грешка. Следниот пат двајцата треба да бидеме малку повнимателни.*

5. Заклучок

Говорните чинови се разликуваат од јазик до јазик во зависност од социолингвистичките фактори. Тие се предмет на истражување на прагматиката којашто се занимава со тоа како изучувачите на еден јазик ги поврзуваат речениците во контексти коишто би биле за нив соодветни. Прагматиката се состои од конвенционални правила за употреба на јазикот коишто говорителите треба да ги почитуваат. Секое непочитување на тие правила, го прави говорителот прагматички некомпетентен и се постигнува неуспех во комуникацијата. Со говорните чинови се изразуваат повеќе функции како наредување, барање, замолување, извинување, одбивање и слично. Извинувањето како говорен чин се изразува преку пет стратегии кои често пати меѓусебно се комбинираат за говорниот чин да добие поголем интензитет. Покрај меѓусебното комбинирање на петте стратегии, постојат и модификации на говорниот чин извинување.

Разликуваме модификации кои го засилуваат извинувањето и модификации кои го намалуваат истото. Бидејќи засилувањето го нагласува извинувањето, тоа значи поголема поддршка на слушателот и поголемо понижување за говорителот. Слабењето, од друга страна, значи поддршка за говорителот, бидејќи на тој начин тој го минимизира чинот на социјално непочитување, а со тоа и неговата вина. Понатаму разликуваме внатрешно и надворешно модифицирање. Како засилувачки внатрешни модификатори се јавуваат засилувачите во комбинација со прилози, потоа интензивирање со емотивни извици, интензивирање со формите за учтивост (те молам) и интензивирање со повторување на изразите на извинување. Како внатрешни модификации кои го намалуваат извинувањето ги наведовме намалувањето на тежината на грешката и одоброволувањето на соговорникот, односно изразите за смирување. Како засилувачки надворешни модификации ги наведовме ублажувачките и подготвителните изрази како и загриженоста за слушателот. Понудата за договор, хуморот, забелешката ориентирана кон иднината, како и директната стратегија ги споменаваме како ублажувачки надворешни модификации. Сите овие модификации претставуваат составен дел на говорниот чин на извинување, играат значајна улога во негово реализирање, позитивно влијаат на говорниот чин *извинување* и ја зголемуваат неговата прагматичка вредност.

Користена литература:

- [1] Blum-Kulka, S.; House, J.; Kasper, G. (1989). "The CCSARP coding manual". In: S. Blum-Kulka; J. House; G. Kasper (eds.), *Crosscultural pragmatics: Requests and apologies*. Norwood, NJ: Ablex pp. 273-294.
- [2] Cohen, A. (2010). *Coming to terms with pragmatics*. Во: N. Ishihara & A.D.Cohen (Eds.), *Teaching and learning pragmatics: Where language and culture meet*. London: Longman pp. 3–2.
- [3] Levinson, S. C. 1983, *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [4] Meyer, K (2007). *Interkulturelle Pragmatik: Aufforderungen, Entschuldigungen und Beschwerden ; Eine Untersuchung zur interkulturellen Sprechhandlungskompetenz deutscher Austauschschüler in den USA*. [Link: https://ediss.sub.uni-hamburg.de/handle/ediss/1773](https://ediss.sub.uni-hamburg.de/handle/ediss/1773).
- [5] Thomas, J. (1983). "Cross-cultural Pragmatic Failure." *Applied Linguistics* 4 [2]: 91–112.
- [6] Trosborg, A (1995). *Interlanguage Pragmatics: Request, Complaints, and Apologies*. Berlin: Walter de Gruyter & Co.
- [7] Van Dijk. T. A. (1977). *Text und Context: Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse*. London: Longman.

ЗНАЧЕЊЕ НА МОДАЛНИТЕ ЧЕСТИЧКИ ОД ПЕРСПЕКТИВА НА ТЕОРИЈАТА ЗА ГОВОРНИ ЧИНОВИ

Билјана Ивановска¹, Гзим Џафери²

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
biljana.ivanovska@ugd.edu.mk

²Факултет за јазици, комуникации и култури, УЈИЕ, Тетово
g.xhaferri@seeu.edu.mk

Апстракт: Целта на овој труд е да се претстават модалните честички, нивното значење и употреба реализирани во конкретни реченични примери. Тие се разгледуваат како посебна група на зборови од перспектива на теоријата за говорните чинови, како и од аспект на усвојувањето на странскиот јазик (германски). Посебно значење се посветува на модалната честичка *wohl* и се претставува нејзината реализација во конкретна реченична употреба. Во оваа статија тргнуваме од гледиштата на Хелбиг Г. (1988), од основоположниците на теоријата за говорни чинови (Остин, Серл) и ги продолжуваме нивните анализи поткрепувајќи ги со свои размислувања и ставови околу значењето поврзано со прагматичката и комуникативната функција на оваа модална честичка. Се разгледуваат синонимите како и колокациите каде се јавува оваа лексема и нејзиното значење во конкретна реченица.

Клучни зборови: *модални честички, теорија на говорни чинови, прагматичка функција, комуникативна функција.*

THE IMPORTANCE OF MODAL PARTICLES FROM PERSPECTIVE OF THE THEORY OF SPEECH ACTS

Biljana Ivanovska¹, Gzim Xhaferri²

¹Faculty of Philology, University „Goce Delchev“, Stip
biljana.ivanovska@ugd.edu.mk

²Faculty of Languages, Communications and Cultures, SEEU, Tetovo
g.xhaferri@seeu.edu.mk

Abstract: The aim of this paper is to present the modal particles, their meaning and their use realized in specific sentence examples. They are analyzed as a separate group of words from the perspective of the theory of speech acts, as well as from the aspect of the foreign

language acquisition (German). Special importance is given to the German modal particle *wohl* and its realization in specific sentence examples. In this article we accept the theoretical approach proposed by Helbig G. (1988), then, the theories established by the founders of the theory of speech acts (Austin and Searle) and we continue our analysis by supporting them in our interpretation in relation to the pragmatic and communicative function of this modal particle. The synonyms, as well as the collocations where this lexeme occurs and its meaning in specific sentences, are also considered in this paper.

Key words: *modal particles, theory of speech acts, pragmatic function, communicative function.*

1. Вовед

Во учебниците и граматиките од областа на македонскиот јазик кои ги обработуваат зборовните групи малку внимание и интерес се посветува на модалните честички. Според Бојковска и сор. (1998, стр. 138ff.), честичките се неменливи зборови што служат за истакнување или определување на други зборови, како и за образување на некои граматички форми. Во исказот некои честички служат за тврдење (*да*), други за одредување (*не, ниту, ни*), трети за прашување (*дали, ли, зарем, нели*) четврти за искажување заповед (*да, нека*) итн. Една група честички се користи за истакнување или определување на некои зборови или реченици во исказот. Во неа се изделуваат повеќе подгрупи, на пример за:

- засилување (*барем, дури, пак*);
- изделување (*само, единствено, уште*);
- определување (*токму, имено, баш*);
- количественост (*скоро, рамно, едвај*);
- посочување (*еве, ете*).

Модалните честички (партикули) се зборови што служат за истакнување или определување на други зборови, како и за образување на некои граматички форми. Во формообразувачки честички спаѓаат: *ќе, би, да* и др.

Според Саздов (2013, стр. 91ff.), за честичките како неменлива зборовна група е многу тешко да се даде општа значенска карактеристика. За нив е присутно сфаќањето дека тоа се еден вид зборовна група-остаток, во која се вбројуваат сите оние зборови кои не ги исполнуваат потребните услови да се вклучат во некоја од другите зборовни групи. Воопшто, за да се доближиме на значенската суштина на честичките, треба да го имаме предвид првенствено следново нивно обележје – да функционираат внатрешнојазично, а не да се однесуваат на појави од надворешнојазичната реалност. Токму ова се прифаќа како едно од разликувачките обележја меѓу честичките и другите неменливи зборовни групи. За разлика од предлозите и сврзниците, кои означуваат

односи меѓу суштествата, предметите и појавите од реалниот свет, значи надворешнојазични односи, честичките немаат таква функција. Од модалните зборови тие се разликуваат по тоа што покажуваат несамостојност во изразување на модалното значење.

Според Хегелунд (2013, стр. 1), модалните честички претставуваат група зборови кои ги имаат следниве особености:

- тие се кратки;
- ненагласени;
- нефлектирани;
- можат да се однесуваат на цела реченица;
- не се јавуваат на прва позиција во реченица;
- за нив не може да се постави прашање;
- имаат способност за комбинирање, но не и за координација;
- поседуваат способност за хомонимија со зборови од другите зборовни класи, и
- покажуваат семантички колебања.

Некои јазици (германскиот и грчкиот) се многу богати со честички, но постојат јазични системи (англискиот, францускиот) кои се сиромашни со овој вид зборови. Скандинавските јазици не се сиромашни со овој тип зборови, но воедно, несеипремногубогати. Според фреквенцијата и расположливоста обично се рангираат под германскиот јазик. Според *Граматицата на германскиот јазик* (Цифонун 1997, стр. 1209) оваа зборовна група опфаќа 16 зборови (*aber, auch, bloß, denn, doch, eben, etwa, halt, ja, mal, man* (regional), *nicht, nur, schon, vielleicht* и *wohl*), како и 6 зборови кои се на граница со честичките (*eh, eigentlich, einfach, erst, ruhig* и *überhaupt*).

Во областа на истражувањата кои се однесуваат на модалните честички во германистичката лингвистика, прашањето за значењето на овие зборови привлекува многу поголемо внимание отколку прашањата кои е однесуваат на нивното потекло, дистрибуција, усвојување, синтакса, прозодија и сл., и покрај тоа што се работи за зборови кои се сиромашни по своето значење.

По долга пауза и нивно занемарување во лингвистиката (до 1960 година) следеше фаза на поголем интерес за истражувањето на овие зборови (пред сè средината на 70-тите години), кога се издадоа бројни статии во весници, монографии и зборници. Се обработуваа општи феномени кои се однесуваат на овие зборови како од теоретски аспект, така и од емпириски аспект, но се среќаваат и статии за монолингвални и контрастивни јазични проучувања. Овие истражувања беа секако поврзани со комуникативно-прагматичките тенденции во лингвистиката кои се јавуваат во 70-тите години од минатиот век. (Хелбиг, 1988а)

2. Модалната честичка *wohl*

Дуденовиот онлајн речник за значењето на зборовите ја претставува модалната честичка *wohl* со следниве значења:

а) Во исказните реченици и реторичните прашања оваа лексема изразува претпоставка, согласување, веројатност. На пример:

das wird wohl so sein; wird wohl wahr; das Beste sein; die Zeit wird wohl kaum reichen; du hast wohl keine Zeit?; du hast wohl zu viel Geld?; „Gehst du hin?“ – „Wohl kaum!“ и др.

б) Во исказните реченици и во речениците со кои се изразуваат барања, со оваа лексема се покажува засилување или нагласување на дејството (*man wird doch wohl fragen dürfen; siehst du wohl!; willst du wohl hören!; das kann man wohl sagen*).

Како синонимни зборови на лексемата *wohl* во Дуденовиот онлајн речник за значењето на зборовите се јавуваат следниве зборови или синтагматски целини: *aller Voraussicht nach, angenommen, anscheinend, höchstwahrscheinlich, mit ziemlicher Sicherheit, vermutlich, voraussichtlich, wahrscheinlich, wie zu vermuten ist*, потоа лексеми кои се употребуваат со висок стил на изразување (*augenscheinlich, dem Augenschein nach mutmaßlich*), лексеми употребени разговорно (*schätzungsweise*), или регионално (јужно германска варијанта и швајцарска варијанта: *scheints*).

Според Асбах-Шниткер (Asbach-Schnitker, 1977), постојат четири различни значења на *wohl*:

- (1) *wohl* што искажува начин и вид;
- (2) *wohl* што покажува претпоставка;
- (3) *wohl* што изразува признавање и
- (4) *wohl* што покажува враќање/одбивање или правилно постапување.

Првиот тип спаѓа во групата на прилози, додека другите три типа се вбројуваат во групата на модални честички. Но, ова прашање е сепак дискутабилно. Според Хегелунд (2013), само вториот тип може да се вклучи во групата на модални честички. Останатите типови се прилози, бидејќи се нагласени (тип 3 има спореден акцент) и овие лексеми можат да се заменат со други прилошки изрази. Да ги разгледаме примерите прикажани од Асбах-Шниткер.

- (5) Diese Lösung ist *wohl* akzeptabel.
- (6) Wie sieht er jetzt *wohl* aus?
- (7) Du sollst ihn *wohl* essen.

Реченицата (5), како што пишува авторката, е повеќезначна и зависи од тоа на која зборовна група припаѓа лексемата *wohl*. Ако има значење на “gut”, се работи за модален прилог (евентуално честичка за изразување степенување), односно тип (1) кај Асбах-Шниткер. Значенските варијанти како “zwar” (тип 3) и “sehr wohl” (тип 4) се приклучуваат кон групата прилози. Значењето е блиску до значењето на лексемата “vermutlich/веројатно” (евентуално “можеби/vielleicht”). Но, и во овој случај наведените синоними се модални зборови (прилози со кои се изразува забелешка/став/констатација), но не и модални честички. Овие синоними се, исто така, предложени од Асбах-Шниткер како преводни еквиваленти во англискиот јазик (*perhaps, probably, I presume* и др.) и модалната честичка *wohl* го изразува ставот на говорникот преку реченичната пропозиција.

Во следните примери (6) и (7) значењето на модална честичка е најблиску до нејзиното основно значење. Примерот (6) изразува прашање со нагорна интонација и соодветно нагласување (како англиски еквивалент Асбах-Шниткер ја предлага реченицата *I wonder what he looks like now.*) Во реченицата (7) се среќава ненагласено *wohl* (англиски: *You are probably meant to eat it*) и е интересен пример за дискутирање, што ретко се разгледува во литературата: модалните честички покажуваат својство на двојност во однос на своето значење, како и на колевливост. Без употреба на *wohl* реченицата (7) е повеќезначна, т.е. покажува колевливост во однос на значењето. Реченицата *Du sollst ihn essen* изразува директна заповед, или т.н. „посредувачка заповед“. Во реченицата (6) само последната интерпретација (изразување на заповед преку посредување) е можна. Реченица (7) би имала смисла во случај кога би се користела како одговор на прашањето: *Warum steht der Haferbrei hier?*

Анализата на Асбах-Шниткер за модалната честичка *wohl* е повеќе максималистички ориентирана. Не се работи за тоа да се претстави општото значење на оваа честичка. Во подоцнежните истражувања најчесто се прикажува минималистичкиот пристап. Така, според Хелбиг (1988b), се прикажани не помалку од 6 варијанти на модалната честичка *wohl* (како и вториот елемент на потврдната честичка *jawohl* и *sehr wohl*) кои тој ги вбројува во иста група. Следејќи го неговиот став (1988b, стр. 243) заедничкото значење се наоѓа кај ненагласените форми „за потврдување на ставот на говорникот во однос на изразот (компонента хипотеза, т.е. претпоставка), каде што се среќаваат поретко нагласените форми за потврдување на вистинитоста на изразот (во смисла на *jawohl*).“ Според оценките на Хегелунд (1998) ова опишување е малку уверливо. Прво, тоа е поделено и дискутабилно, а второ, овој став на говорникот за изразот е потипичен за модалните зборови (*vielleicht, vermutlich, hoffentlich* etc.) отколку за модалните честички, и трето премногу добро го покажува парадоксот на честичките (“Partikel-Paradoxon”), што Хелбиг (Helbig 1988b, стр. 70) го дефинира на следниов начин:

“Die Forderung nach semantischer Darstellung des Zusammenhangs der Funktionsweisen untereinander (d.h. nach einer übergreifenden Gesamtbedeutung) kollidiert mit der nach Verständlichkeit, weil die allen Varianten gemeinsame Bedeutung so abstrakt ist, dass sie für den nur am praktischen Gebrauch interessierten Benutzer wenig nützlich ist. Die Beschreibung nur der einzelnen Funktionsvarianten in des verstellt dem Benutzer das Verständnis für die Zusammenhänge zwischen den einzelnen Varianten.”¹

3. Теоријата за говорните чинови и модалните честички

Централен поим во делата на англискиот филозоф Џон Остин (1962, 1970), основачот на теоријата за говорни чинови, е илокуцискиот чин. Во своето лингвистичко и филозофско дело (*How to Do Things with Words*) што е објавено постхумно, Остин (Austin, 1962) разликува три различни нивоа во говорниот чин: локуциски говорен чин, (со кој нешто се кажува/соопштува), илокуциски чин (она што говорникот прави/чини при самиот говорен чин) и перлокуциски чин (влијанието/ефектот на говорниот чин врз слушателот). Како следбеник на Остин, Џон Серл (Searle 1969, 1975, 1976), ја систематизира и ја развива понатаму теоријата на говорните чинови и локуцискиот чин го дели на два дела – чин на изразот и пропозиционален чин. Илокуцискиот чин, според Серл, претставува „основна единица за лингвистичката комуникација кај човекот“ (Searle 1976, стр. 1) и овој поим стои во центарот на неговиот интерес. Така, значењето на изразот се состои од пропозиција (семантичка содржина) и соодветна илокуција (прагматичка или комуникативна функција).

Проблем во теоријата за говорните чинови е фактот дека изразите често содржат поинаква комуникативна функција, отколку онаа која формално се изразува преку индикаторите за илокуцискиот говорен чин. На пример, речениците *Bist du verrückt?* и *Könnten Sie mir mal das Salz reichen?* ако се

¹ „Барањето за семантичко претставување на врската помеѓу начините на функционирање (т.е. сеопфатното целокупно значење) се конфронтира со условот за разбирливост, бидејќи значењето заедничко за сите варијанти е толку апстрактно што е од мала корист за говорителот, кој е заинтересиран само за неговата практична употреба. Описот само на индивидуалните варијанти на функциите го прикрива разбирањето на корисникот за односите помеѓу одделните варијанти.“

Како што наведува Шлибен-Ланге (1975, стр. 90–91), можноста за индиректните говорни чинови кај ритуални и институционализирани говорни чинови (крштевки, пресуди, именувања, назначувања) е многу ограничена или воопшто не постои.

“Der illokutive Charakter einer Äußerung ist das Ergebnis einer Interaktion zwischen vielen Aspekten der Satzbedeutung und auch kontextuellen Faktoren. Es ist deshalb nicht überraschend, dass Modalpartikeln oft einen Beitrag zur illokutiven Kraft einer Äußerung liefern, aber dieser Beitrag scheint mir nicht ihre zentrale Funktion zu sein.”

разгледуваат прагматички не се прашања. Изразите, каде формата и функцијата се разидуваат, се опишуваат како „индиректни говорни чинови“ (сп. Searle 1975). Притоа, се разликуваат два главни типа говорни чинови. Од една страна постојат полуконвенционални (стандардни) говорни чинови, како на пример: *Können Sie mir sagen, wie spät es ist?* (молба во форма на прашање, каде од соговорникот не се очекува одговор од типот да/не, туку се очекува одговор во форма на конкретна временска определба) и *Jetzt gehst du schlafen* (наредба во форма на асертивен израз). Од друга страна, постојат индиректни говорни чинови, чијашто илокуциска моќ без земање предвид на контекстот е речиси едвај можна, на пример, изразите: *Kommst du an das Salz ran?* (молба, информативно прашање со кое се изразува замолување), *Ich rate dir, das nicht noch einmal zu versuchen* (предлог или закана) и *Es zieht hier* (констатација/тврдење/барање).²

Лингвистите сè уште дискутираат околу прашањето дали модалните честички се индикатори за илокуцијата. Герхард Хелбиг се смета дека е еден од најважните претставници на хипотезата за илокуција на модалните честички. Тој ги дели модалните честички во две поткласи: честички за нагласување (одн. илокуциски честички) и останати видови честички (каде доминира семантичката функција: честички за степенување, за засилување и истакнување *sehr, ziemlich, besonders, sogar* и др.).

Бидејќи со ист локуциски чин можат да се изразат сосема различни илокуциски акти (и обратно), мора да се користат јазични или вонјазични средства со цел изразите да бидат појасни или да имаат точна интерпретација. За таа цел се користат освен другите групи зборови и модалните честички. Тие се илокуциски индикатори. За одбрана на својата теза Хелбиг (Helbig 1977, стр. 34) ги наведува следниве примери:

- (8) Du kannst *mal* das Fenster schließen.
- (9) Du kannst *ja* das Fenster schließen.
- (10) Du kannst *doch* das Fenster schließen.

Изразот под (8) тој го смета за изразување на благо барање, изразот под (9) според Хелбиг е предлог, а изразот под (10) е предлог или „сложување со желбата на соговорникот“.

Наведените реченици без модалните честички би можеле надвор од контекст и искажани со вообичаена интонација да се сфатат како тврдење/констатација. Според класификацијата за зборовни чинови предложена од Серл, овие изрази се вбројуваат во репрезентативните илокуциски чинови. Барањата и предлозите се директивни (можат да изразуваат молба, наредба, предлог), односно можат да се вбројат во сосема друг тип илокуција.

² Како што наведува Шлибен-Ланге (1975, стр. 90–91), можноста за индиректните говорни чинови кај ритуални и институционализирани говорни чинови (крштевки, пресуди, именувања, назначувања) е многу ограничена или воопшто не постои.

Но, од друга страна пак, постојат лингвисти кои го критикуваат илокуцискиот концепт на модалните честички. Така на пример, Кениг Е. во овој контекст пишува:

„Илокуцискиот карактер на изразот е резултат на интеракцијата помеѓу повеќе аспекти на значењето на реченицата и контекстуалните фактори. Поради тоа, не е за изненадување што модалните честички често придонесуваат за илокуциската моќ на изразот, но ова според мене, не е нивна централна функција“ (Кениг 1997, стр. 59)³

4. Заклучок

Од горенаведеното можеме да заклучиме дека модалните честички играат важна улога во секојдневната комуникација, посебно во усното општење меѓу говорителите на еден јазик. Пред 60-тите години од минатиот век оваа група зборови беше многу малку истражувана, но денеска и покрај многубројните научни трудови од оваа област, постојат сè уште многу отворени прашања за овие зборови кои треба да се истражат.

Модалните честички претставуваат една од повеќето можности што му се на располагање на говорникот за изразување на својот став кон она што го соопштува. Освен со начинските глаголски форми (заповеден начин, можен начин) и со некои од временските форми, и со оваа група зборови може да се искаже личен став на говорникот кон глаголското дејство. Со модалните честички може да се заземе личен став или некаква оценка во смисла на увереност, неверување, тврдење, претпоставување и сл.

Со овој труд беше направен обид да се објаснат модалните честички, посебно лексемата *wohl* и нејзината улога и функција во реченична конструкција од прагматички и од комуникативен аспект. Се обидуваме да ја поврземе теоријата на говорните чинови со значењето на модалните честички и дојдовме до гледиште дека илокуцискиот карактер на изразот е резултат на интеракцијата помеѓу повеќе аспекти на значењето на реченицата, но и на контекстуалните фактори. Поради тоа, не е за изненадување фактот што модалните честички често придонесуваат и влијаат на илокуциската моќ на изразот; освен своето основно значење можат да искажуваат засилување, изделување, определување, количественост, посочување и сл. Улогата и значењето на модалните честички е големо, пред сè, на комуникативно и на прагматичко ниво. Посебно би биле интересни за анализа семантичките особености и прагматичките фактори кои ги исполнува оваа група зборови. Корисно би било истражувањето на овие лексеми

³“Der illokutive Charakter einer Äußerung ist das Ergebnis einer Interaktion zwischen vielen Aspekten der Satzbedeutung und auch kontextuellen Faktoren. Es ist deshalb nicht überraschend, dass Modalpartikeln oft einen Beitrag zur illokutiven Kraft einer Äußerung liefern, aber dieser Beitrag scheint mir nicht ihre zentrale Funktion zu sein.”

и нивното влијание врз процесот на усвојување на германскиот како странски јазик. Наставниците во секојдневниот процес на едукација би требало да посветат повеќе внимание на усвојувањето на модалните честички во природна комуникациска средина и да знаат точно да го пренесат нивното прагматичко и комуникативно значење. При предавањето на овие зборови би требало да се обрне посебно внимание на интонацијата и акцентот со цел успешно нивно изучување и восприемање од страна на изучувачите по германски како странски јазик.

5. Користена литература:

A) Користена литература на латиница

- [1] Austin, J. L. (1962). *How to Do Things with Words*. Cambridge, Mass.
- [2] Austin, J. L. (1970). *Philosophical Papers*. Oxford. (1. Auflage 1961.)
- [3] Asbach-Schnitker, B. (1977). “Die Satzpartikel ‘wohl’”. In: Weydt, H. (1977): 38–61.
- [4] Heggelund, K. T. (2013). Zur Bedeutung der deutschen Modalpartikeln in Gesprächen unter besonderer Berücksichtigung der Sprechakttheorie und der DaF-Perspektive. *Linguistik Online*, 9(2).
- [5] Helbig, G. (1977): “Partikeln als illokutive Indikatoren im Dialog”. *DaF* 14: 30–44.
- [6] Helbig, G. (1988a). *Entwicklung der Sprachwissenschaft seit 1970*. Leipzig.
- [7] Helbig, G. (1988b). *Lexikon deutscher Partikeln*. Leipzig.
- [8] Helbig G. / Buscha, J. (1991): *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Leipzig/Berlin/München.
- [9] König, E. (1997). “Zur Bedeutung von Modalpartikeln im Deutschen: Ein Neuansatz im Rahmen der Relevanztheorie”. *Germanistische Linguistik* 136: 57–75.
- [10] Searle, J. R. (1969). *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge.
- [11] Searle, J. R. (1975). “Indirect Speech Acts”. In: Cole / Morgan (1975): 59–82.
- [12] Searle, J. R. (1976). “A Classification of Illocutionary Acts”. *Language and Society* 5: 1–23.
- [13] Schlieben-Lange, B. (1975): *Linguistische Pragmatik*. Stuttgart etc.
- [14] Zifonun, G. et al. (1997). *Grammatik der deutschen Sprache*. 3 Bde. Berlin.

Б) Користена литература на кирилица

- [1] Бојковска С., Пандев Д., Минова-Ѓуркова Л., Цветковски Ж. (1998). Македонски јазик за средно образование. II дополнето издание. Просветно дело, Скопје.
- [2] Саздов, С. (2013). Современ македонски јазик. Второ изменето издание. Табернакул. Скопје

В) Интернет-страници

- Duden Online Wörterbuch: <https://www.duden.de/suchen/dudenonline/normal> Duden

Прикази

ОСВРТ КОН „ПРАГМАТИЧКИ ИСТРАЖУВАЊА“ ОД МАРИЈА КУСЕВСКА И БИЛЈАНА ИВАНОВСКА

Ева Ѓорѓиевска¹

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
eva.gorgievska@ugd.edu.mk

Апстракт: Оваа статија има за цел да ја претстави книгата „Прагматички истражувања“ на уредниците Марија Кусевска и Билјана Ивановска. Книгата е наменета за сите оние кои покажуваат интерес за истражување во областа на прагматиката, говорните чинови и истражувањата поврзани со оваа проблематика, воопшто. Содржината на книгата е претставена на 281 страница, а самата монографија се состои од тринаесет поглавја во кои се претставени истражувањата на повеќе автори во областа на прагматиката во македонски контекст. Значењето на оваа книга е огромно – во неа се преточени искуствата на авторите од нивната истражувачка работа, но и нивното животно искуство стекнато преку едукацијата, како и преку нивната практична работа.

Клучни зборови: *прагматика, јазик, комуникација, говорни чинови, медиуми, јавен говор, перспективи.*

REVIEW OF THE BOOK "RESEARCH IN PRAGMATICS" BY MARIJA KUSEVSKA AND BILJANA IVANOVSKA

Eva Gjorgjievska¹

¹Faculty of Philology, University "Goce Delchev", Stip
eva.gorgievska@ugd.edu.mk

Abstract: This paper focuses on the significance and structure of the book "Research in Pragmatics" by Marija Kusevska and Biljana Ivanovska, editors. The book is intended not only for those who show interest in pragmatics, but also for those who show interest in how language is used in communication. The content of the book is presented on 281 pages, divided into thirteen chapters which present research topics by various authors dealing with pragmatics in macedonian context.

The significance of this book is enormous - it presents not only the experiences of the authors in their research practice, but also their life experience gained through education as well as their professional stays abroad.

Key words: *pragmatics, language, communication, speech acts, media, public speech, perspectives.*

Вовед и осврт кон значењето на книгата

Книгата со наслов „ПРАГМАТИЧКИ ИСТРАЖУВАЊА“ од проф. д-р Марија Кусевска и проф. д-р Билјана Ивановска (уредници) се состои од тринаесет поглавја во кои се претставени истражувањата на повеќе автори од областа на прагматиката во македонски контекст. Истражувањата се однесуваат на различни јазици: македонски, англиски, германски, турски и италијански, а вклучени се и истражувања на меѓујазикот на македонските изучувачи на странски јазици. Книгата има 281 страница. Целта на авторите на поглавјата е книгата да биде корисна за сите припадници на академската заедница кои се занимаваат или се интересираат за употреба на јазиците за комуникациски цели: наставниците и истражувачите на филолошките факултети и институтите за јазици, студентите од прв, втор и трет циклус на филолошките факултети, како и наставниците по странски јазици во училиштата. Очигледен предизвик за авторите кои учествувале во составувањето на оваа книга, како и на сите други кои се занимаваат со прагматички истражувања во нашата земја, претставува терминологијата. Оваа книга дава свој придонес и во тој поглед.

На едноставен, пластичен и лесно разбирлив начин авторите успеваат во реализација на својата поставена цел – да создадат дело-монографија од областа на прагматиката со сите свои особености и феномени, како теоретски, така и емпириски.

Кон структурата и содржината на книгата

Книгата „ПРАГМАТИЧКИ ИСТРАЖУВАЊА“ од проф. д-р Марија Кусевска и проф. д-р Билјана Ивановска (уредници) претставува прв труд на претставување на релевантни прагматички истражувања во македонската наука. Современиот начин на живеење и зголемената комуникација со луѓе од различни култури ја наметнува потребата за стекнување поголеми знаења за општествените вредности, начините на организација и комуникација во тие земји, но и за подобро разбирања на општествените вредности и форми во нашата земја. Јазикот, како средство за комуникација, е изграден врз основа на овие норми и со тоа ни овозможува да комуницираме на начин прифатлив во општеството. Но, тие норми не се очигледни ниту за изворните, а уште помалку за неизворните говорители. Постои потреба за систематско истражување на формите и значењата преку кои културните и општествените вредности се изразуваат во јазикот. Во моментот, прагматичките истражувања засилено се спроведуваат во сите земји. Во нашата земја, за жал, овој вид истражувања се сè уште ретки, се сведуваат на индивидуални обиди и доколку ги има, тешко се доаѓа до информациите за нив. Очигледно е дека постои потреба од зголемување на прагматичките истражувања и обезбедување достапност до нив.

Како резултат на нивните претходни истражувања, авторките одлучиле да ја покренат оваа иницијатива за собирање на искуствата со овој тип истражувања во нашата земја.

Краток опис на содржината

Книгата „Прагматички истражувања“ опфаќа тринаесет поглавја. Во зависност од темата што ја обработуваат, тие се обединуваат во неколку групи: говорни чинови, модификација на исказите, анализа на јавен говор и медиуми и поврзаноста на прагматиката со други дисциплини (семантика, социолингвистика, литература). Поголавјата се базираат на различни типови истражувања: еднојазични, контрастивни и истражувања на меѓујазик. Во сите случаи користени се автентични материјали од јазични корпуси, медиуми и форуми, како и од литературни дела.

Групата за говорните чинови се состои од пет поглавја: две се во врска со англискиот јазик, едно се однесува на турскиот јазик, едно на германскиот и едно на македонскиот. Истражувањето на Ана Коцева во Поголавје 1 претставува контрастивна анализа на стратегиите за извинување во англискиот и во македонскиот јазик. Направено е врз основа на материјал собран преку онлајн прашалник поставен на Google forms, а квантитативната анализа е направена со софтверски пакет за статистичка анализа во општествените науки и независен Т-тест. Во Поголавје 2, Сандра Донева, исто така, го истражува говорниот чин на извинување, но во меѓујазикот на македонските изучувачи на англискиот јазик. Во ова истражување, реализацијата на говорниот чин извинување се анализира од два аспекта: нивото на познавање на англискиот јазик на изучувачите и зависноста од дадената ситуација, т.е. односот меѓу соговорниците во поглед на нивното општествено растојание, моќ и тежина на прекршокот. Говорните чинови во меѓујазикот на македонските изучувачи на странски јазици се разгледуваат и во Поголавје 3 и Поголавје 4. Во Поголавје 3, Марија Леонтиќ и Деспина Минова анализираат како студентите по турски јазик на Филолошкиот факултет во Штип го реализираат одбивањето барање во турскиот јазик. Материјалот за анализа е собиран преку игри по улоги (дијалози), а е анализиран според Блум-Кулка и др. (Blum-Kulka, S., House, J., & Casper, G., 1989). Предмет на истражување на Поголавје 4 е меѓујазикот на македонските изучувачи на германскиот јазик. Во него Билјана Ивановска ги промовира корпусните истражувања на меѓујазик со посебен осврт на формите на поздравување и обраќање во германскиот јазик и како македонските изучувачи ги користат. Анализата е направена врз основа на поткорпусот на германски меѓујазик во Македонскиот корпус на меѓујазик (МАКОР). Во Поголавје 5 фокусот е ставен на изразување сочувство во македонскиот јазик. Во него, Силвана Нешковска и Виолета Јанушева анализираат како корисниците

на Фејсбук изразуваат сочувство во врска со смртта на познатата српска авангардна писателка, Исидора Бјелица. Истражувачкиот корпус се состои од 200 коментари постирани на оваа социјална мрежа анализирани со методи на квантитативна и квалитативна анализа.

Вториот дел содржи две поглавја поврзани со модификација на исказите. Во Поголавје 6, Марија Кусевска истражува како македонските изучувачи на англиски јазик на повисоките нивоа вршат модификација на исказите. Истражувањето е направена врз основа на поткорпусот на англиски меѓујазик во МАКОР, а рамката за анализа ги опфаќа средства за оградување во врска со пропозицијата, средства за изразување несигурност во врска со можноста на пропозицијата и средства за градење на интерперсоналните односи. Во Поголавје 7, Елени Бужаровска ги објаснува функциите на прагматичките кондиционали во говорниот македонски јазик. Посебен акцент се става на ако-изразите во псевдокондиционалите бидејќи тие се одликуваат со нагласена дискурсна функција на чие значење влијае видот на говорниот чин, контекстот и интерперсоналните односи меѓу соговорниците. За таа цел анализирани се примери на прагматички кондиционални реченици преземени од интернет и од збирки раскази напишани од помлади македонски автори.

Третиот дел се состои од три истражувања од областа на критичката прагматика/критичка анализа на дискурс кои го анализираат политичкиот говор и говорот на форумите. Во Поголавје 8, Лилјана Митковска и Февзудина Сарачевиќ анализираат една дискусија на тема „Поврзаност на коронавирусот со 5G мрежата“ поставена на форумот Фемина. Основната цел на истражувањето е да се испита динамиката на комуникацијата преку интерактивни форуми во дискусија од типот „Искажување мислење“. Притоа анализираат како се одвива расправата, какви релации (групи и подгрупи) се создаваат, како се искажува припадност кон групата, со каков емоционален тон се обраќаат учесниците и колкава е застапеноста на учтивото и неучтивото однесување. Поголавје 9 и Поголавје 10 претставуваат анализа на политички дискурс. Во Поголавје 9, Зорица Трајкова се фокусира на последната дебата помеѓу македонските кандидати за претседател, Стево Пендаровски и Гордана Силјановска (одржана на телевизијата 24 вести на 3.5.2019 година) и последната дебата помеѓу американските кандидати за претседател, Џо Бајден и Доналд Трамп (одржана на Belmont University, Nashville, Tennessee на 22.10.2020). Нејзина цел е да ја анализира употребата на маркерите кои упатуваат на авторот и вклучувачките маркери, како и дискурските функции кои се изразуваат со нив во политичките телевизиски дебати. Резултатите од анализата ги потврдуваат поставените хипотези на трудот и јасно укажуваат на разликите во употребата на маркерите и дискурските функции изразени со нив од страна на политичарите и од двете земји, како и помеѓу победниците и оние кои ги изгубија изборите. Очигледно е и нивното влијание врз градењето на кредибилитет и воспоставувањето на

соодветен однос со гласачкото тело. Во Поглавје 10, пак, Силвана Нешковска дава преглед на повеќе јазични одлики на политичкиот дискурс, почнувајќи од лексиката (употребена со позитивна и негативна конотација); синтаксичката структура на исказите (типови реченици, збороред, и сл.); присуството на стилските фигури (метафора, иронија, персонификација, хипербола и сл.); па сè до јазичните стратегии за изразување неучтивост и говор на омраза. Всушност, трудот нуди преглед на сознанија и резултати до кои дошла авторката во рамките на повеќе одделни истражувања на политичкиот дискурс генериран од актуелни домашни и странски политичари, и тоа во три типа ситуациски контексти: кога политичките субјекти се обидуваат да дојдат на власт, кога се на власт и кога ја напуштаат политичката функција.

Во четвртиот дел сместени се три поглавја кои укажуваат на поврзаноста на прагматиката со други лингвистички дисциплини. Поглавје 11 укажува на поврзаноста со семантиката, Поглавје 12 на поврзаноста со социолингвистиката, а Поглавје 13 со литературата и анализата на дискурс. Во Поглавје 11, Димитар Христовски се осврнува на индиректните средства за истакнување статусна супериорност кај кои се забележува тенденција на прагматичко издвојување на семантичкиот референт од секојдневниот говор. Статусната супериорност е пренесена преку имплицитната концептуална метафора 'надредениот е необичен'. Принципот на необичност го проследува преку појавите како номинална елипса, семантичка титуларна концептуализација, лексичка алтернација и заменска маркираност. Овој феномен е проследен во трите функции на јазикот: во идејната функција, во форма на имплицитната структурална метафора, во интерперсоналната функција, како нејзин прагматички ефект, и во текстуалната функција, преку јазичните средства со кои се реализира во јазикот. Во Поглавје 12, Марија Арсенкова ја истражува употребата на обраќањата „госпоѓо“ и „господине“ во современиот македонски јазик. За собирање на истражувачкиот материјал користен е прашалник со четири ситуации на обраќање што се разликуваат по две димензии, т.н. ситуациски фактори: говорниот чин или комуникациската цел (молба наспроти барање) и формалноста на контекстот (формален наспроти неформален). Истражувањето покажува дека „госпоѓо“ и „господине“ се учтиви, а не неутрални апелативи за непознати лица, но и дека може да имаат дополнително прагматичко значење (прекор и иронија). Во Поглавје 13, Јована Караниќиќ Јосимовска ја истражува категоризацијата и конструкцијата на идентитетот преку јазични елементи во италијанската мигрантска книжевност. Анализирани се три автобиографии на африкански автори во кои се издвојуваат текстуални и јазични елементи преку кои доаѓа до израз „мигрантот“ како категорија на припадност и нејзините поткатегории. Анализата покажува дека авторите на особен начин прибегнуваат кон одредени дискурзивни техники и стратегии во моментите кога доаѓа до израз нивниот идентитет, кој станува предмет на дискусија, конфликт или е ставен

под знак прашање од страна на други ликови вклучени во нарацијата. Во овој труд се земени предвид: префрлање од еден на друг јазичен код (code-switching), цитирање, односно, пренесување на говор (speech quotation) и усогласување на значење (negotiation of meaning).

Заклучок

Значењето на оваа книга е огромно – во неа се преточени искуствата на авторите од нивната истражувачка работа, но и нивното животно искуство стекнато преку едукацијата, како и преку нивната практична работа. Станува збор за книга во која за првпат на темелен начин се пристапува кон изучување на една помалку истражувана област во рамки на лингвистиката и затоа сметаме дека би била корисно четиво за секој што се занимава со изучување на македонскиот јазик или на странските јазици.

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК 2021